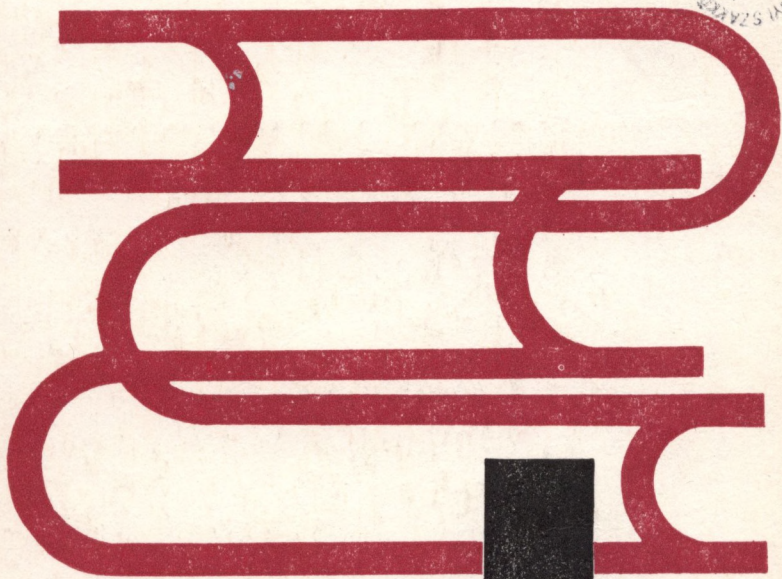

P400(2)

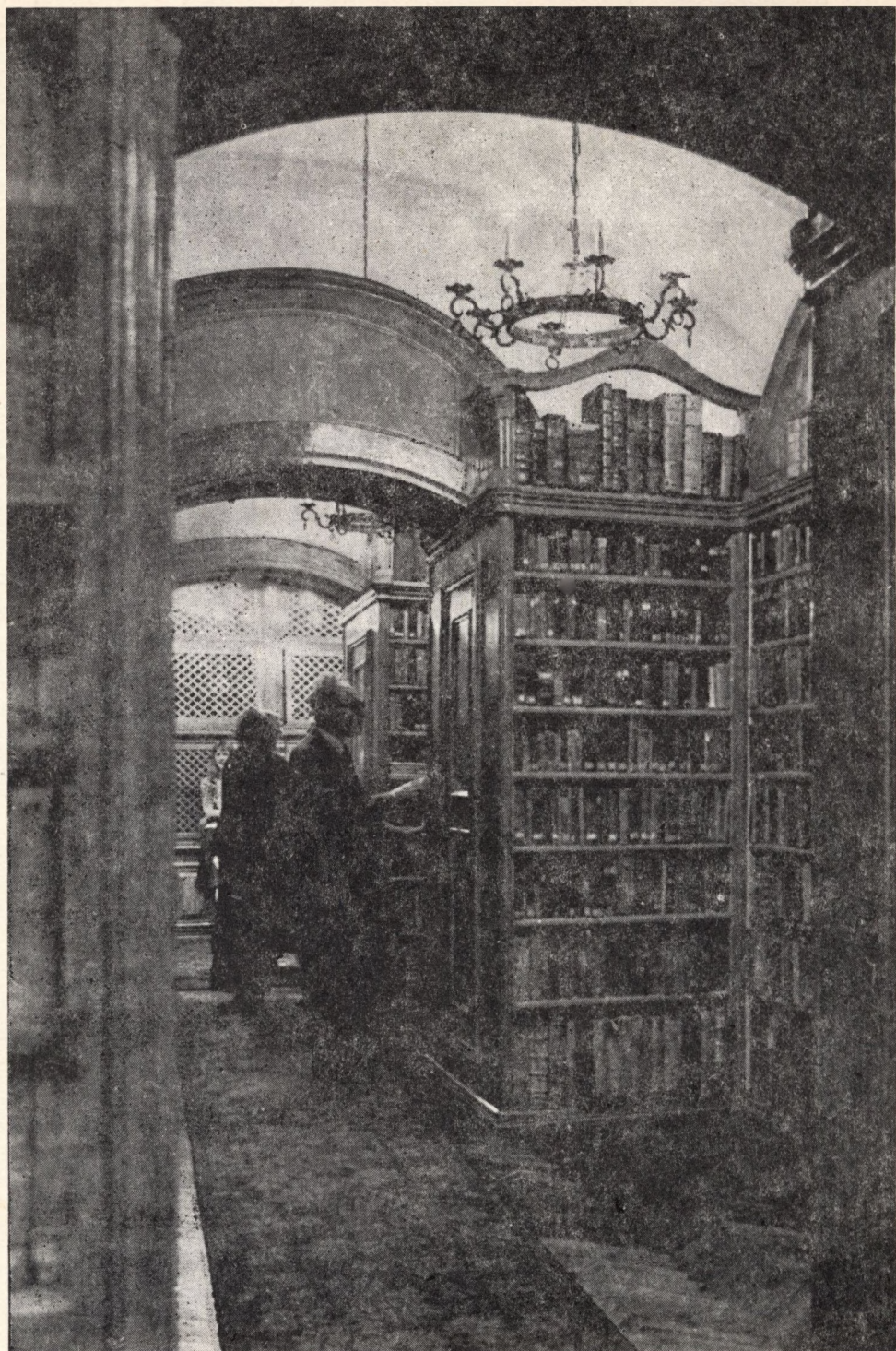
KÖNYVTÁROS

1979 AUG 21

7

1979

A gyöngyösi műemlékkönyvtár visszakerült régi épületébe. Híradásunkat lásd a 407. oldalon (Adamik Miklós felvétele)

TARTALOM

ZIRCZ PÉTER: Könyvtárpolitika: 1919—1979	379
BESZÉLGETÉSEK A KÖNYVTÁRRÓL	
HORN ARTÚR: Igazi elmélyülés csak könyv segítségével lehetséges	385
MÁTYÁS ANTAL: A könyvtárat nem szabad sem elkerülni, sem megkerülni	386
GYURÓ FERENC: A szépet a nagyobb szépnek rendelem alá	388
(Az interjúkat készítette <i>Billédi Ferencné dr.</i>)	
VÉRTESY MIKLÓS: Bemutatjuk a Hadtörténeti Intézetet és Múzeumot	390
HALÁSZ BÉLA: Régi és új gondok Pakson (<i>Új városok könyvtárai</i>)	393
HARASZTHY GYULA: Befejezés előtt a Széchényi Könyvtár történetének első kötete. Beszélgetés Dr. BERLÁSZ JENŐvel. (<i>Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák</i>)	397
A könyvtárak életéből	
A kőbányai könyvtár zenei „műhelyében” (<i>Kovátsné Mózner Gabriella</i>)	400
Egy érdekes nyári foglalkozás: az irodalmi udvar (<i>Kocsis István</i>)	403
Továbbképzés a Debreceni Városi Könyvtárban (<i>Kissné Maár Éva</i>)	404
Továbbképzés — új módszerekkel (<i>Zimáné Lengyel Vera</i>)	405
A lapokban olvastuk (<i>Dolgozók Lapja</i>)	406
Hírek	407
LATÓKÖR	
HAVAS KATALIN: Fejlett vagy fejlődő? Olvasás és könyvtárügy a francia szak-sajtó tükrében	409
Kitüntetések	415
PÁLDY ROBERT: A Hevesi Szemle (<i>Helyismereti folyóirataink</i>)	416
Látjuk	418
VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL	
BARCS SÁNDOR: Nosztalgiaival	419
SZ. SZABÓ LÁSZLÓ: A hatvanéves Debreceni Városi Könyvtár első évtizedei (1919—1944) (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	421
Olvastuk	424
Hallottuk	424
A Könyvtáros kislexikona. Mi a brainstorming? (<i>Györe Pál</i>)	425
Helytelenül — helyesen. Kitérőzt célkitérőzések (<i>Szabó Ernő</i>)	427
A Könyvtáros galériája. GONDA ZOLTÁN (<i>Székelyhidi Ágoston</i>)	428
KÖNYVEKRŐL	
FÜLÖP GÉZA: A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban (<i>Bényei Miklós</i>)	429
KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM	
ÓNÓDY MIKLÓS: Reprográfia a tájékoztatási intézményekben és könyvtárakban I. (<i>Sárdy Péter</i>)	430

BIBLIOGRÁFIÁK

Bibliographia synoecologica scientifica hungarica 1900—1972 (Csomor Tibor)	432
BATÁRI GYULA: Egy XVII. századi magyarországi „szakkönyvtár” (A könyvtárak történetéből)	433
Egy olvasó halálára (kamarás)	434
Szerkesztői üzenet	434
Lapozgató	434
SAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	436
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	438

A lapunk e számában közölt könyvjegyeket és egyéb metszeteket Gonda Zoltán készítette.

Из содержания

Зирц Петер: Выводы библиотечной политики Венгерской Республики Советов в наши дни (379);
Билледи Ференц: Разговоры о библиотеке. (Интервью с 3 учёными) (385);
Вертеши Миклош: Знакомим с Венгерским Военно-историческим институтом и музеем (390);
Халас Бэла: Библиотеки новых городов (г. Пакш) (393);
Хаваш Каталин: Библиотечное дело Франции в зеркале специальной печати (409);
Малый лексикон журнала „Кёньвтарош“: Дьерс Пал: Что такое „брайнсторминг“? (425).

Miklós Vértesy: Wir präsentieren das Ungarische Kriegsgeschichtliche Institut und Museum (390);

Béla Halász: Die Bibliotheken von neuen Städten (Paks) (393);

Katalin Havas: Das Bibliothekswesen von Frankreich im Spiegel der Fachpresse (409);

Kleinlexikon des Bibliothekars. Pál Györe: Was ist Brainstorming? (425).

From the contents

Péter Zircz: Lessons for today from the library policies of the Hungarian Soviet Republic in 1919 (379);
Mrs. Ferenc Billédi: Talks about libraries (Interviews with three scientists) (385);
Miklós Vértesy: The Hungarian Institute and Museum of Military History (390);
Béla Halász: Libraries in new towns: Paks (393);
Katalin Havas: Librarianship in France as reflected in library literature (409);
Little encyclopaedia of the Könyvtáros: Pál Györe: What is brainstorming? (425).

Cikkeink szerzői

Batári Gyula, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; *Bényei Miklós*, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Billédi Ferencné dr.*, az AGROINFORM osztályvezető-helyettese; *Csomor Tibor*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Györe Pál*, a KG INFORMATIK szaktanácsadója; *Halász Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Haraszthy Gyula*, az OSZK nyugalmazott főosztályvezetője; *Havas Katalin*, a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros nyugalmazott felelős szerkesztője; *Sárdy Péter*, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának helyettes vezetője; *Szabó Ernő*, a Népművelés olvasószerkesztője; *Sz. Szabó László*, a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem felntöttevelési- és közművelődési tanszékének docense; *Székelyhidi Ágoston*, a debreceni Kőlcsey Ferenc Művelődési Központ és Ifjúsági Ház munkatársa; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár nyugalmazott osztályvezetője; *Zircz Péter* az OSZK főigazgató-helyettese.

Aus dem Inhalt

Péter Zircz: Die jetzigen Lehren der Bibliothekspolitik der Ungarischen Räterepublik von 1919 (379);
Frau F. Billédi: Gespräche über die Bibliothek (Interview mit 3 Wissenschaftlern) (385);

KÖNYVTÁROS

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.
Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

Egyetemi Nyomda — 79.4365 Budapest, 1979
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

INDEX: 25 449

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 251—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 48 forint. Egy szám ára 8 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

Könyvtárpolitika : 1919—1979

Az Országos Széchényi Könyvtár, valamint a Magyar Könyvtárosok Egyesületének könyv- és könyvtártörténeti bizottsága május 17-én az OSZK dísztermében tanácsköztársasági emlékülést rendezett, amelyen három előadás hangzott el: Haraszthy Gyula ny. főosztályvezető „Az Országos Széchényi Könyvtár 1918-ban”, Havasi Zoltán főigazgató-helyettes pedig „1919 és a Széchényi Országos Könyvtár” címmel tartott igen értékes és érdekes intézménytörténeti előadást, majd Zircz Péter főigazgató-helyettes „Könyvtárpolitika 1919-ben és 1979-ben” címmel mondott megemlékezést. Ebből készült lapunk számára az itt következő, a pusztán ünnepi méltatásnál lényegesen többre vállalkozó, nagyon is időszerű számvetés.

Mindenképpen több egyszerű szembesítésnél 1919 és 1979 könyvtárpolitikájának egybevetése, sokkal inkább mérleg, hiszen arról kell számot adnunk: miképpen sáfárcodtunk azzal a páratlanul gazdag szellemi kincssel, amely a Tanácsköztársaság idejéről ránk hagyományozódott. Nyilvánvaló, hogy a Tanácsköztársaság könyvtárügyi irányítása — amely, mint ismeretes, annak idején egy kész és minden szempontból korszerű akcióprogrammal indult — ezt az indítást csak megfelelő szellemi előkészítés birtokában kezdeményezhette. A voltaképpeni előkészítő, a nagy előfutár neve köztudomású: *Szabó Ervin* tevékenysége annál is inkább közismert, hiszen mai szocialista könyvtárügyünk szellemi megalapozójának is tekintjük. A Tanácsköztársaság könyvtárügyi programjának kialakulását a Szabó Ervin fellépésével kezdődő folyamat eredményének kell tartanunk, ám könyvtárügyünk 1979. évi állapota sem vizsgálható a felszabadulással kezdődő, eredményekben gazdag, de néha tévedésektől sem mentes folyamat figyelembevétel nélkül. Voltaképpen szocialista könyvtárügyünk megteremtésének két nagy vállalkozásáról van szó, a két vállalkozás azonban mégiscsak elüt egymástól, de nemcsak időpontjuk tekintetében. Különböznek egymástól abban is, hogy míg a Tanácsköztársaság könyvtárügyének építéséhez részletesen kidolgozott stratégia állott rendelkezésre, amelyet a változó hadihelyzet ellenére a 133 nap során következetesen igyekeztek megvalósítani, addig mai szocialista könyvtárügyünknek az eddig eltelt több mint 30 év során átfogó, hosszú távú cselekvési programja jószerivel először az 1970. évi, 3. országos könyvtárügyi konferencia tanácskozásának eredményeként alakult ki. Nem mintha korábban a jó szándék hiányzott volna ehhez könyvtárügyünk irányításából, sőt a szakértelem sem volt elvitatható, hanem akkoriban társadalompolitikánk, gazdaságpolitikánk változásai ítélték eleve reménytelen vállalkozássá hosszabb távú programok lényegi módosítások nélküli végrehajtását. A Tanácsköztársaság 133 napja ilyen következtetések levonására aligha adhat alapot, arra azonban alkalmat nyújt, hogy az elmélet gyakorlati megvalósításának bizonyos tapasztalataira következtessünk. A legfőbb tanulság: a Szabó Ervin-i tanítások megvalósítása, több vonatkozásban továbbfejlesztése. Egy ponton azonban a Tanácsköztársaság könyvtárügye is letért a Szabó Ervin által kijelölt útról. A „public library” értelmezésében, amellyel kapcsolatban — fontos úgyról lévén szó — kisebb kitérőre kényszerülök.

Sállai István, könyvtárügyünk közelmúltban elhunyt nagy öregje még halála után is fontos szolgálatot tett a magyar könyvtáraknak: a *Valóságban* megjelent posztumusz tanulmányában felelevenítette adósságainkat Szabó Ervin iránt. Ugyanebben az

írásában idézte Szabó Ervin szavait: „az egyénnek joga van ahhoz, hogy a világot mozgató eszméket mozgásukban lássa, ne csupán a leszűrt, megrágott és propaganda céljából megformázott végső eredményeket kapja meg. S a széles körű információktól való megfosztás legközönségesebb formája, ha ez politikai szándék eredménye”. Idáig az idézett szövegrészlet, amelyből a levont végkövetkeztetés az, hogy Szabó Ervin mindenfajta politikai irányzatot érvényesítő, politikailag-ideológiailag voltaképpen semleges magyar „public library” mellett tört lándzsát. Sallai István cikkében mindehhez hozzátette, hogy Szabó Ervin emlékéhez lenne méltatlan feltételeznünk: kijelentései csupán taktikai fogásul szolgáltak volna ahhoz, hogy ennek ürügyén marxista műveket is beviheessen könyvtárába.

Sallai István emlékéhez és az ügühöz egyaránt méltatlan lenne cikkének e megállapításaival vitába szállnom. Egyébként is alighanem a rövidebbet húznám: Szabó Ervin valóban vélekedhetett így, hiszen például többször kijelentette: könyvtárát nem kívánja semmiféle pártpolitikai megfontolás szolgálatába állítani. Kijelentette, hogy nincs „az egész országban egyetlen közkönyvtár, amely a maga területén az összes jelentékenyebb véleményeket, irányzatokat, iskolákat, pártokat részrehajlatlanabban és több, valamennyi irányt egyformán kiterjedő gonddal juttatná szóhoz, mint a Fővárosi Könyvtár”.

Mindezzel szemben ugyanakkor sok mindent fel lehet hozni, nem utolsósorban polgári könyvtáros ellenfelének, *Gulyás Pálnak* a replikáját, amely szerint: „Valamely könyvtár irányzatossága nem abból áll, hogy kizárólag egyetlen párt írásait gyűjti, mert... nem nevezhető okosnak, aki mellőzi azt, ami az ellentáborban történik.” Érvelni lehetne azzal a szereppel, amelyet a Szabó Ervin vezette Fővárosi Könyvtár az 1919-et előkészítő forradalmi mozgalom műhelyeként játszott, Szabó Ervin saját életművével, amelyben a politikai, tudományos és a szakmai (könyvtárosi) tevékenység elválaszthatatlanul összeforrott. Ugyancsak ellentmondani látszik az előbbieknél Szabó Ervin közvetlen tanítványának, *Kóhalmi Bélának*, valamint *Madzsar Józsefnek* néhány megállapítása is. Végső soron azonban — bármilyen megfontolásból tette is Szabó Ervin kijelentéseit a public library ideológiai semlegességéről — nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy amit mondott, azt ellenzéki pozícióból, az akkor fennálló társadalmi rend tagadásának helyzetében mondta. Ezt azért érdemes és kell hangsúlyoznunk, mert a megvalósulófélben levő szocializmus feltételei között Szabó Ervin tanítványai és követői átvették ugyan a public library eszméjét, de annak ideológiai semlegessége nélkül. *Dienes László* éppúgy, mint *Kóhalmi Béla* vagy akár *Madzsar József* az ideológiailag elkötelezett könyvtár mellett foglalt állást, ha nem is az elméletben (mert erre a 133 nap alatt kevés idejük maradt), sokkal inkább a gyakorlatban. Állományi tekintetben az ideológiai elkötelezettséget a *jó könyv* kategóriájában — vagyis érték kategóriában — jelölték meg. Ilyen szellemben választották ki a létesítendő könyvtárak könyvvállományát, és ilyen szellemben nevezték a könyvtáros-utánpótlást a Tanácsköztársaság könyvtárosképző tanfolyamán. A felszabadulás utáni könyvtárügyünk kezdetben szűkebb úton haladt, a jó olvasnivaló beszerzési kötelezettségének könyvtáraink irodalom- és kiadáspolitikánk torzulásai miatt eszten-dőkig leginkább a klasszikusok vonatkozásában tehettek eleget. A hatvanas években indult el az a máig tartó szerencsés folyamat, amely a public library egyik klasszikus követelményének a megvalósítását: a modern hazai irodalom mellett a mai világirodalom széles körű közvetítését is lehetővé teszi. Ez azonban napjainkban sem a Szabó Ervinnek tulajdonított ideológiai „közömbösséghez” való visszatérést jelenti, hanem a Tanácsköztársaság könyvtárügye által bevezetett *jó könyv* fogalmához közelít. Azt jelenti, hogy szocialista társadalmunkban az állami és a társadalmi szervezetek által fenntartott könyvtárak elsősorban olyan könyveket és egyéb dokumentumokat igyekeznek olvasóik rendelkezésére bocsátani, amelyeknek művészi vagy tudományos értékük van. A public library szocialista változatának — amely nálunk éppúgy, mint a Szovjetunióban és más európai szocialista országokban manapság kezd felmőni — ez az ismérve teszi egyebek között lehetővé, hogy könyvtáraink a párt- és állami határozatokban előírt ideológiai-nevelési funkcióknak eleget tehesenek.

Attérve most már a kétféle — a tanácsköztársasági és a mai — könyvtárügy összehasonlítására, előljáróban azt kell megállapítanunk, hogy a három évtizedes munka árán kiépített, sok szempontból fejlett mai könyvtárügyi valóságunkkal természetesen

nehezen állja az egybevetést a Tanácsköztársaság jórészt torzóban maradt könyvtárügye. Az elméleti — ha úgy tetszik: könyvtárfilozófiai — előkészítettség színvonalát, a könyvtárpolitikai megalapozottság fokát tekintve azonban felszabadulás utáni könyvtárügyünk fejlődése során sokáig koncepcionális gyengeségeket árult el. A legelején és a legfontosabbal kezdve: a Tanácsköztársaság könyvtárügye kezdettől fogva szorosan összefüggött a környező tevékenységi szférákkal: az oktatással, a tudománnyal, a közművelődés egészével és részeivel (a múzeumüggyel, felnőttoktatással, ismeretterjesztéssel), röviden: *szervesen beépült a Tanácsköztársaság művelődéspolitikájába*, és annak fontos elemévé vált. Felszabadulás utáni könyvtárügyünk sajátossága — talán éppen, mert megfelelő koncepció hiányában kezdetben nem merült fel parancsolóan a környező társadalmi tevékenységi szférákba való illeszkedés szükségessége —, hogy igazi együttműködés és a rokon típusú intézményekkel sem alakulhatott ki. Idézett cikkében Sallai István utalt Szabó Ervinnek arra a felismerésre, hogy a könyvtár és a „szabad tanítás” szorosan összetartozó két dolog, s hogy Szabó Ervin angolszász és skandináv mintára könyvtárra, *könyvtári bázisra épített művelődési központokat* sürgetett. Megjegyzésre érdemes, hogy a Tanácsköztársaság könyvtárügyi programja ezt már követelményként írta elő, hiszen 3. pontja szerint: „A könyvtárügy kifejlesztése a szabad tanítás szervezetével kapcsolatban történjék. Ahol szabad tanító szervek működnek, ott emelendők és kifejlesztendők a könyvtárak, és viszont.” Különböző elvetélt próbálkozások után ilyen követelményt voltaképpen magas szinten első ízben az 1974. évi közművelődéspolitikai párhatározat s az ezt nyomon követő közművelődési törvény támasztott. Ahhoz még túlságosan rövid idő telt el, hogy a megvalósulás kellőképpen értékelhető legyen, annyi azonban bizonyos, hogy — mint erről cikkében Sallai István említést tett — a sokféle közművelődési kísérlet ellenére könyvtárra alapozott művelődési központ hazánkban mindeddig nem létesült. Ehelyett számos esetben a könyvtár és a művelődési otthon szervezeti egyesítésére került sor, ami tudvalevőleg az esetek többségében olyan kényszerházasság, amelyben minél nagyobb a könyvtár, annál többet veszít, annál rosszabbul jár.

Elemezve a könyvtárnak és társadalmi környezetének viszonyát, szólni kell arról a számunkra elképzelhetetlen tekintélyről, amelyet a Tanácsköztársaságban a könyvtár, a könyvtárügy élvezett. Akkor egy könyvekben szegény és könyvekre kieléhezett társadalom rendkívüli erőfeszítésekre szánta el magát a kulturális forradalom e szakaszán. „A Tanácsköztársaság kormánya egyik legsürgősebb feladatának tekinti szellemi téren — mondotta Dienes László, a Tanácsköztársaság könyvtárügyi politikai megbízottja —, hogy az egész országban a könyvtárügyet rendezze, és az egész lakosságot ellássa jó könyvekkel, és erre vonatkozólag máris megindította mindazt, ami a mai viszonyok között lehetséges.” Objektív okokkal szoktuk magyarázni, mentegezni magunkat, hogy ilyen presztízsrre, ilyen társadalmi fontosságra könyvtárügyünknek — valljuk be — a felszabadulás óta nem sikerült szert tennie. Az objektív okok — a tömegkommunikáció jelentős korszerűsödése, a megváltozott életmód stb. — véleményem szerint csak részben adhatnak magyarázatot minderre. Az ok nem kis mértékben önmagunkban is keresendő, mert úgy tűnik, hogy a felszabadulás után könyvtáraink lényegesen gyorsabb iramban fejlődtek, mint irányítói, kezelői zöme: vagyis mi könyvtárosok. Volt mindig gond a könyvtárosképzéssel is, a legfőbb baj azonban az, hogy a könyvtárosok többségének — kevés, igen tiszteletré méltó kivételtől eltekintve — alig vagy egyáltalában nem sikerült beépülniük a társadalom tudományos, kulturális és államigazgatási szféráiba. Talán valahol ezen a tájon kell keresnünk a választ arra, hogy miért képesek oly sikeresen boldogulni a könyvtárosszakmában azok a más területekről ideszármazott szakemberek, akik veszik maguknak a fáradságot, hogy a könyvtárosságba is beletanuljanak. Szabó Ervin azt vallotta, hogy a „könyvtárnok” igazi hivatása mások tudományos működésének előmozdítása, ami perze — tette hozzá — távolról sem zárja ki, hogy a könyvtáros tudós is legyen. A mi képzésünk tudománnyá léptette elő a könyvtárelméletet, amelyet Szabó Ervin nem ismert el tudományként, hanem — mint mondotta — szívesebben „koncipiált egyszerű tannak”. Felsőfokú könyvtárosképzésünk egyik kevéssé vizsgált ellentmondása, hogy jóllehet tudománnyá deklarálta az általa oktatott könyvtártant, mégis fehér hollóként ritka minálunk az alkotó tudósként működő és helyét a könyvtárban is megálló, Szabó Ervin-i vagy Dienes László-i típusú, tudós könyvtáros.

Mint mondtam, Szabó Ervinről írván Sallai István felemlítette mindazoknak a tartozásoknak a jó részét, amellyel a Tanácsköztársaság könyvtárügye emlékének is adósa vagyunk. Megemlékezett könyvtárügyünk egyik legsajgóbb pontjáról, fővárosi könyvtárügyünkről, aminek sürgős fejlesztésére nemcsak a Szabó Ervin-i, hanem a tanácsköztársasági hagyományok is köteleznek bennünket. Minthogy e tekintetben a Tanácsköztársaság könyvtárügyi koncepciója Szabó Ervin terveinek megfelelően alakult ki, nem kívánok szólni róla, éppúgy mint az iskolai és az egyetemi könyvtárak problematikájáról sem. Előremutató jellege miatt viszont érdemes behatóbban foglalkoznunk a tanácsköztársasági programban előirányzott könyvtárügyi rendszer struktúrájával. Érdekességként említem meg, hogy Dienesék a lakosság szükségleteiből kiindulva állami feladattá nyilvánították a lakosság könyvtári ellátását, és fő alapelvként jelölték meg, hogy „mindenki az ország területén könnyen és gyorsan hozzájuthasson a könyvtárak útján ahhoz a könyvhöz, amelyre szüksége van”. Ezt az alapkövetelményt könyvtárügyi jogszabályalkotásunknak csak a legújabb, az 1976. évi *könyvtári tvr.*-ben sikerült rögzítenie. A Tanácsköztársaság könyvtárügyi programja szerint a könyvszükségletet a közművelődési könyvtárak, illetőleg — a tudományos kutatás vonatkozásában — a szakkönyvtárak voltak hivatva kielégíteni. Olyan *könyvtárrendszert* kell tehát kiépíteni — hangsúlyozta a Dienes László és Kőhalmi Béla által kidolgozott program —, amely e kétféle szükségletnek eleget tesz. Könyvtárügyünk felszabadulás utáni fejlődésében azonban a könyvtári rendszerrel — a közkönyvtárak mindegyikét átfogó szervezettel — szemben fokozatosan az úgynevezett hálózati elv került előtérbe. „A könyvtárak hálózatokba történő szervezésének elve egyik alapkövetelménye a szocialista könyvtárpolitikának” — tanította még 1960-ban középfokú könyvtárosképzésünk könyvtárúggal foglalkozó füzeté.

Szakirodalmunk a hálózati elvet a lenini útmutatásokból vezette le, arra hivatkozva, hogy a hálózatok létrehozását maga *Lenin* sürgette írásaiban. Lenin azonban az orosz „szety” (hálózat) szót egyszóamban, a „rendszer” szó értelmében használta, s feltehetőleg azért nem a „szisztyema” kifejezést alkalmazta, mert ez csak később, a rendszerelmélet elterjedésével vált világszerte divattá. Felszabadulás utáni könyvtárügyünk — az ötvenes években erősen centralizált államigazgatási szerkezetnek megfelelően — a könyvtárak irányítását az államigazgatási területek szerint tagolt hálózatok formájában kívánta létrehozni, háttérbe szorítva — mint ezt legjellegzetesebben az 1956. évi *könyvtári tvr.* tükrözi — a könyvtárügy országos szervezetét, a könyvtári rendszert. Mint ismeretes, a könyvtárak egységes, az ország valamennyi közkönyvtárát egyesítő rendszerét az 1976-ban kiadott *könyvtári tvr.* állította helyre.

Ugyancsak a tanácsköztársasági és a lenini könyvtárügyi normák egybeeséséről, helyreállításának szükségességéről beszélhetünk a *centralizációval* kapcsolatban. A kis könyvtári állományok központosítása révén nagyüzemszerűen működtethető könyvtári szervezetek létrehozását Lenin is elengedhetetlennek tartotta, éppúgy, mint, tőle függetlenül, a Tanácsköztársaság könyvtárügyének tervezői, irányítói. Könyvtárosok lévén, az utóbbiak természetesen részletesebben fejtették ki álláspontjukat. A *Tanácsköztársaság Könyvtárügye*, a könyvtárügyi megbízottak hivatalos lapja 1919. évi 4. számában közölt cikk első mondata szerint „A kisüzem a könyvtárak világában is épp olyan ésszerűtlen, mint volt már a nagykapitalisztikus világban.” A cikk szerint a kiskönyvtárak létesítése célszerűtlen; „mert nemcsak a proletárállam vagyonának és energiáinak kíméléséről van itt szó, hanem az olvasók munkaidőjének kíméléséről is, mert amit ők tíz kis szakkönyvtárban nem találnak, azt megtalálhatják egyetlen nagy közkönyvtárban”. A megoldás: „Kisebb városokban vagy községekben a könyvtárak egyesítésére kell törekedni, nagyobb helyeken a város különböző pontjain ezután könyvkölcsönző állomásokat lehet létesíteni. Ha az egyesítés ellen leközdhetetlen akadályok (pl. megfelelő helyiségek hiánya) mutatkoznak, akkor a célt más úton és módon kell megközelíteni, mégpedig együttműködés megteremtésével.” A cikk sajnos névtelenül maradt szerzője szerint az együttműködés lehetőségei: központi könyvkatalógus létrehozása az együttműködő könyvtárak valamelyikében, a könyvtárak egymás közötti gyorsított kölcsönzésének a megszervezése azzal, hogy az olvasó a lakhelyéhez legközelebb eső könyvtárban használhassa a többi könyvtár állományát. „Ezen a módon — hangzik az idézett cikkben — a helység összes könyvei a dolgozók összessége számára könnyen hozzáférhetővé vannak téve anélkül, hogy ár-

talmas harcot felidézünk volna, anélkül, hogy az egyes könyvtárak életét megbolygattuk, nehezen megmozgatható könyvgyűjteményeket felforgattunk volna. És mégis, óriási lépést tettünk vele az egyesítés felé, mert a vele elért jó tapasztalatok hamarosan megérlelik az egységes kölcsönzőfiókokkal felszerelt központi könyvtár tervét.”

A néhány évvel ezelőtt megkezdődött és az egész szovjet könyvtárügyet átható centralizációs mozgalomról a magyar szaksajtóban is megjelent közlemények (Könyvtáros 1974/12., 1975/7., 1976/6., 1977/9.) nyomán szembeötlő az analógia: Dienesék centralizációs tervei alapelveikben és szellemükben megegyeznek a Szovjetunióban és azóta a legtöbb szocialista ország könyvtárügyében is megindult folyamattal. Mai magyar könyvtárügyünknek e téren nem sok kérkedni valója van, egyetlen nagyobb szabású kísérletet leszámítva lényegében egy helyben topogunk. Erdemes ezzel kapcsolatban Gulyás Pál könyve nyomán felidézni Dienes Lászlónak a tanácsköztársasági könyvtárosképző tanfolyam előadásán elmondott szavait: „Nem helyes apró könyvtárakat csinálni, a helyes elv az, hogy minden kerületben legyen annyi egységes közművelődési könyvtár, amennyire mindenki igényeinek kielégítésére szükség van. Ma azonban ezt megcsinálni nem lehet. Azoknak az embereknek jó része ugyanis, akikkel szeretnők megismertetni a könyveket, olyan, hogy nem jön a könyvhöz, kell hogy mi vigyük oda egészen a helyébe a könyvet. Ilyen utakon remélhető csak, hogy egy csomó embert, akit máskülönben nem tudnánk a kultúra számára megnyerni, fogékonyvá teszünk, hozzáférhetővé teszünk a kultúrának. Ezek a kísérletek az átmeneti időnek megalkuvásai. Később az apró és egyes külön kategóriák számára megszervezett könyvtárak maguktól meg fognak szűnni.”

Manapság az „apró” és „egyes külön kategóriák számára” szervezett könyvtárak megcáfolni látszanak Dienes László szavait: *nem szűnnek meg maguktól, sőt számuk az elmúlt évtizedek alatt alig csökkent minálunk.* Szabó Ervinről írott cikkében Sallai István rámutatott e jelenség fővárosi okaira; az egyéb okok kutatása messze vezetne, annyi azonban bizonyos, hogy e téren akad még tennivalónk. Csakúgy, mint olyan megvalósítható célkitűzés vonatkozásában is, mint amilyen a nagy szakkönyvtárak munkamegosztásának a továbbfejlesztése, Szabó Ervin-i szellemben olyan *együttműködés kiépítésére törekedve*, melyben — Kóhalmi Bélát idézve — „szakkönyvtáraink egymást kiegészítve együttesen képviselnék a tudás egyetemét”. Nem kis nehézségek árán, de sikerült előbbre jutnunk a tanácsköztársasági könyvtárügyi koncepcióban is előirányzott központi szolgáltatások kifejlesztése terén: a felszabadulás után észrevehetően fellendült bibliográfiai tevékenységnek köszönhetően megvalósult a könyvek és a folyóiratok központi katalógusa, többé-kevésbé tető alatt van a magyar nemzeti bibliográfia rendszerének általános része, nemzeti szakk bibliográfiai rendszerünk viszont még csak nyomokban van meg. Van központi könyvtárellátó szervezetünk, amely rendkívül rossz működési körülményei ellenére is igyekszik eleget tenni a követelményeknek, de hosszú évek huzavonája után ma is távol vagyunk a könyvtárakat felszerelésekkel, berendezésekkel ellátó intézmény létrehozásától, holott a Tanácsköztársaság Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézete ezzel a feladattal külön részleg keretében már eredményesen kezdett el foglalkozni.

Az irányítás kérdésére, a könyvtárpolitika egyik legfőbb elemére áttérve megállapítható, hogy a könyvtárügyi politikai megbízottak tudatosan rövidnek szánt interregnumát követően felállított Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet lényegében a mai kulturális minisztériumi könyvtárügyi osztály, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és az Országos Széchényi Könyvtár egyes funkcióit egyesítette. Ha mai felfogásunk szerint nem is képzelhető el az irányítási, igazgatási-felügyeleti, szervezési-fejlesztési, kutatási és szolgáltatási funkcióknak egy szervezetbe való összevonása, az első magyar proletárállam megteremtésének körülményei, a külső és belső ellenség elleni küzdelem sajátos feltételei alkalmasan indokolták tehetők ezt. Hozzá kell tenni, hogy a tanácsköztársasági könyvtárügyi koncepció első változata — amelyet Kóhalmi Béla szerint *Lukács Györggyel* is egyeztettek — az ország legfőbb könyvtárügyi irányító szerveként a Közoktatási Népbiztosság felügyelete alatt létesíteni tervezett *Országos Könyvtárügyi Tanácsot* jelölte meg, melynek hatásköre minden köztulajdonba vett közművelődési és szakkönyvtárra kiterjedt volna. A Tanácsköztársaság könyvtárügyét jogilag is megalapozó, 1919. április 28-án kibocsátott úgynevezett „alaprendelet” ugyancsak a Közoktatásügyi Népbiztosság Országos Könyvtár-

ügyi Tanácsát bízta meg irányítási jogkörrel, „segédszervéül” az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézetet jelölve meg azzal, hogy a tanács megalakulásáig annak hatáskörét a könyvtárügyi politikai megbízottakra ruházza. Érdekes körülmény, hogy később a tanács létrehozásának jogszabályban is rögzített követelménye lekerült a napirendről: az utolsó lényeges könyvtárügyi jogszabály, az Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet szervezeti szabályzatáról intézkedő, július 30-án kibocsátott népbiztossági rendelet az irányítás és felügyelet valamennyi funkcióját az intézet hatáskörébe utalta anélkül, hogy a tanácsról akár említést is tett volna.

Erdemes azonban felhívni a figyelmet arra, hogy Dienes és Kőhalmi februárban még ellenkező előjelű fejlődéssel számolt: az általuk akkor felvázolt program a tanács hatáskörével kapcsolatban két szakaszt irányzott elő: az elsóban, a diktatúra ideje alatt a tanács csak véleményezett, javasolt volna, az irányítási funkciók átvételére csak később került volna sor. A tanács tagjainak egy részét a diktatúra ideje alatt a népbiztosság nevezte volna ki, később azonban a könyvtárosok szakszervezete által delegált könyvtárosok közül kerültek volna ki. E két utalásból is kikövetkeztethető, hogy Dienesék a diktatúra enyhülésének szakaszára a könyvtárügy állami irányításának bizonyos fokú demokratizálását, testületi jellegének megerősítését vették tervbe. Olyan szándékról van szó, amely kellő áttételekkel napjainkra is lényeges tanulsággal szolgál. Könyvtárügyünk és könyvtáraink demokratizmusának továbbfejlesztése érdekében sokat tettünk és tehetünk, de eleget — úgy tűnik — soha. Vonatkozzék ez könyvtárpolitikánk nyíltságának fokozására, az irányítási mechanizmus demokratizmusának megszilárdítására, a szakmai testületek és a Könyvtárosegyesület szerepkörének bővítésére, nem utolsósorban pedig a könyvtárak társadalmi vezetésének és ellenőrzésének, a munkahelyek demokráciájának érdemi továbbfejlesztésére. A Tanácsköztársaság könyvtárügyére emlékezve ugyanis nyilvánvaló, hogy e téren még adósságaink vannak.

Befejezésül kötelességemnek tartom hangsúlyozni: szeretném elkerülni a látszatát is annak, hogy a Tanácsköztársaság könyvtárügyének vívmányait felnagyítva szándékosan kisebbnek mutatom a felszabadulás óta elért eredményeinket. Szabó Ervin mondotta, hogy „A könyvtár szerves része a társadalomnak, a társadalom egészét érintő változások nem hagyhatják érintetlenül a könyvtárat sem”, ami számunkra azt jelenti, hogy a könyvtárpolitika a társadalompolitika, végső soron a pártpolitika függvénye és könyvtárügyünk fejlődése egész társadalmunk fejlődésébe ágyazottan megy, mehet végbe.

A felszabadulás utáni szocialista könyvtárügyünk fejlődése társadalmunk egyéb területeihez hasonlóan igen nagy volt, több tekintetben a szocialista országok könyvtárügyi élvonalához tartozik, és általános fejlettsége természetesen messze meghaladja a 60 év előttiét. Ha most mégis inkább adósságainkról, a tanácsköztársasági könyvtárügy hagyományai iránti tartozásainkról szóltam, ezt részint azért tettem, mert a Tanácsköztársaság idején — mindenfajta eszményítési szándék nélkül állítom — a kivételes helyzetben kivételes tudású és képességű szakemberek kerültek a magyar könyvtárügy élére, akik máig érvényes példát mutattak nekünk. De eredményeink helyett feladatainkról szóltam azért is, mert véleményem szerint is feszültség van keletkezőben társadalmunk általános fejlettsége és könyvtárügyünk színvonala között: a szocializmus építésének mai, fejlett szakaszában hatékonyabban és színvonalasabban működő könyvtárakra van szükség.

„Valamennyien Gogol köpenyéből bújtunk elő” — mondta annak idején *Dosztojevszkij* az orosz regényírókról. Nos, ma minden valamire való magyar könyvtáros Szabó Ervin, Dienes László és Kőhalmi Béla könyvtáraiból lép elő, az ő hagyományaikhoz igazodik. Emlékükhöz a legméltóbbá offenzív és nyílt könyvtárpolitikával, demokratikus szemléletmóddal, a korszerű módszerek, szervezési elvek kutatásával és alkalmazásával, a közművelődés és a tudomány széles körű és elmélyült — mondhatnám: alázatos — szolgálatával válhatunk. Meggyőződésem, hogy közművelődés- és tudománypolitikánk általános irányvonala, a kulturális kormányzat támogatása lehetővé teszi, hogy könyvtárügyünk ilyen, felfelé ívelő szakaszának előkészítéséhez hozzáfoghassunk.

Zircz Péter

Beszélgetések a könyvtárról

Új rovatunkat azzal a várakozással indítjuk útjára, hogy a benne megjelenő írásokban a szakember könyvtárhasználók fogják elmondani, milyen tapasztalatokat szereztek a könyvtárak igénybevétele során, milyen segítséget, szolgáltatásokat várnak kutatói-oktatói munkásságukhoz a könyvtártól. Reméljük, hogy ily módon ez a rovat párbeszédet folytat majd a *Könyvtárak — műhelyek* című sorozatunk írásaival, melyekben könyvtáraink vallottak, illetve vallanak műhelymunkájukról, azaz arról, milyen módszerekkel, eszközökkel igyekeznek szakember könyvtárhasználók igényeit a lehető legjobban kielégíteni. Nem kevesebbet várunk tehát új rovatunktól, mint azt, hogy feltáratlan könyvtárhasználói igényeket és a könyvtári szolgálatra vonatkozó jobbító észrevételeket hoz majd napvilágra, jelzéseket ad a tudósok, szakemberek olvasói közérzetéről.

Igazi elmélyülés csak könyv segítségével lehetséges

HORN ARTÚR,
a mezőgazdasági
tudományok
doktora,
az Állatorvos-
tudományi
Egyetem
állattenyésztési
tanszékének
tanszékvezető
egyetemi tanára

— *Professzor úr, szobájában köröskörül roskadoznak a polcok a könyvek alatt. Ha mindazon írásokat, amelyek csaknem négy évtizedes pályafutása során jelentek meg tollából, sorba raknánk, jó néhány könyvtári polcot megtöltenének azok is. Szabad-e ezek után olyan kérdést feltenni Önnek, hogyan vélekedik a könyvről, könyvtárról, mit jelent, mit jelentett a könyv életében, munkájában?*

— Érdeklődésem formálódásában, pályám alakulásában nagy szerepet játszottak olvasmányaim. 13—14 éves lehettem, amikor *Darwinnak A fajok eredete* című könyvét olvastam, amely egész gondolkodásomra, fejlődésemre nagy hatással volt. Persze nem csak ez az egy mű. Már akkor teljes érdeklődéssel az állatvilág, a biológia felé fordultam, mohón olvastam minden ilyen tárgyú könyvet, amihez csak hozzájutottam. És ezek száma tetemes volt. Nagyapám, *Beöthy*

Zsolt mulatságos érdeklődéssel figyelte az én mániámat — oly messze volt az övétől, a környezetétől —, de szívesen segített, sőt táplálta is érdeklődésemet azzal, hogy állandóan vásárolta nekem az ilyen témájú könyveket.

Hamarosan szép könyvgyűjteményem, saját könyvtárom lett. Egyre többet szerettem volna megtudni a természet világáról, egyre többet olvastam, s így jutottam el ahhoz a felismeréshez is, hogy ha az idegen nyelven írt könyveket, azok belső gondolatvilágát akarom megérteni, meg kell tanulnom magát a nyelvet is. Hozzáláttam a nyelvtanuláshoz, máig sem hagyván abba. Szakmám megismerésében, pályám alakulásában a kezdeti szakasztól a különböző állomásokon át a könyvek vezettek, irányítottak.

— *Néhány éve nagy viták folytak arról, hogy a könyv ki fog szorulni az ember életéből, a Gutenberg-galaxist fenyegető rémként festették le.*

— Az én véleményem szerint *igazi elmélyülés csak könyv segítségével lehetséges.* Természetesen igénybe veszünk más információforrásokat is, de az ismeretek alapos áttekintésére, a problémák mélyébe való hatolásra a könyvet tartom alkalmasnak. Hallgatóimat meg szoktam kérdezni előadás közben, amikor egy-egy fontos tételt megfogalmazunk, hogy a vele kapcsolatban megjelent műveket — megemlítem a szerzőket, a könyvcímeket — olvasták-e. Sajnos, azt tapasztalom, hogy igen kevesen olvasnak könyvet, nem látom az igazi érdeklődést, amely a fiatal szakembert elvezetné szakmája minden részletébe, a teljes megismeréshez.

Az olvasás nem pusztán az ismeretek átvétele, tovább kell gondolni a gondo-

latokat, tovább kell „élni” a könyvet. Így válik vérré az emberben az ismeret, s így válik alkotóelemévé.

Úgy látom, hogy manapság a klasszikus szakmai műveltség háttérbe szorul, amit ószintén sajnálok, mert azt tartom minden szakosodás, specializáció alapjának, lehetőségének.

— Különösebb bizonyítás nélkül is kézenfekvő, hogy ma, az 1970-es évek végén sokszorosa jelenik meg annak a könyvmennyiségnek, mint amelyik akkor került ki a nyomdákából, amikor Profeszor úr *A fajok eredetét olvasta. Hogyan tudja most mindezt áttekinteni?*

— Nem egyszerűen. Én is támaszkodom a *szemleszerű szolgáltatásokra*. Igen nehéz dolguk van azonban a dokumentációs munkát végző szakembereknek, mert a *legnehezebb kiválogatni azt, ami igazán használható*. A külföldi szakirodalomra gondolok most elsősorban. Ha a dokumentátornak nincs meg a kellő tájékozottsága, elmulasztja kiemelni az új információkat. Fontos, hogy az alapvető új irányzatok ne kerüljék el a figyelmét. Jó szakembernek kell lennie.

— *Régi történetet szeretnék felelgetni. Profeszor úr egyik hallgatója a szigorlaton igen gyengén szerepelt. A felelet után Ön azt mondta, hogy a minősítés legfeljebb elégséges lehet. — Jó lesz az — kapott rajta a szigorlatozó. — Ó nem — válaszolta akkor Ön —, aki dip-*

lomás állattenyésztő lesz, annak nem elégségesre kell ismernie az állattenyésztést. Meg fogja tanulni. Elégtelen.

— Ezt ma is változatlanul így tartom, kiegészítve azzal a gondolattal, hogy a tanulás állandó feladat. S ez nemcsak az egyetemi évekre, a tanulmányi időre vonatkozik, hanem a későbbiekre is, talán még fokozottabb mértékben arra az időre, amikor az ismereteket az alkotó-termelő munkában felhasználja az ember. *Az ismeretszerzés megállíthatatlan folyamatot kell hogy képezzen, s ebben a könyvnek, könyvtárnak fontos helye van.*

Minden szakembernek — bármely munkakörben dolgozik is, oktat vagy gyakorlati téren tevékenykedik — a legfontosabb kézikönyvekből kis könyvtárat kell maga köré kiépítenie, hogy könnyen hozzáférjen a leggyakrabban használt könyvekhez.

A tanárnak pedig különösen fontos, hogy állandóan közelében legyenek a könyvek, és állandóan használja is könyvtárát. Természetesen a kis kézikönyvtárak mellett *szükség van a nagy, központi könyvtárakra* is, a nagy gonddal kiépített gyűjteményekre, ahol minden megtalálható és elérhető.

A kézikönyvtárak kialakításával, a nagy könyvtárakhoz kapcsolódó rendszerével biztosítani lehet az optimális könyvtári ellátást, az elegendő és szükséges szakirodalmat minden igénylő számára.

A könyvtárat nem szabad sem elkerülni, sem megkerülni

— *A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem közgazdasági elméletek története tanszékén beszélgetünk, s ha nem tudnám, mi Profeszor úr hivatása, foglalkozása, azt gondolnám, hogy tudós könyvtáros, aki ritka kincseket dédelget a könyvespolcokon, hogy megőrizze őket az utókornak. De szó sincs erről, a könyvek láthatóan nem porosodnak, s Mátyás professzor hivatása az oktatás-kutatás. Hogyan alakult ki ez a könyvtár itt Ön-nél?*

— Tudománytörténettel foglalkozom, pontosabban kutatásaim és oktatómunkám tárgya a közgazdasági gondolkodás története. Ebben a témában hatékony munkát végezni, komoly eredményeket elérni szakirodalom — könyvek, folyóiratok — nélkül elképzelhetetlen. Megfelelő szakirodalmi apparátus nélkül ma megmozdulni sem lehet. Természetesen

MATYÁS ANTAL,
a közgazdasági
tudományok
doktora,
egyetemi tanár

a témába vágó szakirodalmat rendszeresen tanulmányozom. *A szakirodalom, a könyvtár óriási tőke, amit kamatoztatni kell.* Az az elvem, hogy a kutató indul-

jon ki abból, amit az emberiség már el- ért. Ha az ember tanulmányozza a ko- rábban megjelent írásműveket, sokszor rájön arra, hogy gondolatait, elképzelé- seit már megírták, sőt néha kissé irigy- kedve tapasztalja, hogy sokkal jobban is.

Arra kell törekednünk, hogy megis- merjük az írásban, könyvekben rögzített értékeket, s a gondolatokból kiemeljük a leglényegesebbet. Ezt kell továbbfej- leszteni, így juthatunk új eredményekre. E tevékenységben fontos szerep jut a könyvgyűjteményeknek, a könyvtáraknak azzal, hogy rendelkezésre bocsátják az alkotó munkához szükséges írásműve- ket.

Én nagy tisztelettel viseltem a könyv- táruk iránt. Nemcsak azért, mert hatalmas szellemi értékek tárai, hanem azért is, mert tudós közgazdászok, jeles köz- gazdasz-egyénségek műveit is őrzik.

Ezen a tudományterületen, amit én is művelek, a gondolataimhoz, érzelmeim- hez közel eső művekkel rokonságot ér- zek. A szépirodalomban ismerős dolog ez, ott azonosulni lehet a szellemileg kö- zelálló művekkel vagy írókkal. Ám a tu- dományban is hasonlóképpen van, és en- gem őszintén megindít, ha rokon gondo- latokra találok elődeim műveiben. És fontosnak tartom, hogy meg is keressem és meg is találjam ezeket a gondolatokat.

— *Ezért gyűjt maga köré szinte könyv- tárnai könyvet?*

— Ez az egyik ok. Az a hír járja ró- lam, hogy szeretem a régi könyveket. Va- ló igaz, itt a tanszéki könyvtárban sok értékes régi könyvet találhatnak, de ez abból is adódik, hogy *Heller Farkas* és *Navratil Akos* egykori professzorok könyvtárának értékes gyűjteménye is itt van. Természetesen én magam is gyűj- tögetek hozzá.

— *Úgy látom, nemcsak ritkaságokkal vannak tele a könyvszekrények.*

— Sőt. Nemcsak könyvekkel. A tu- dománytörténettel való foglalkozás a mai elméletek ismeretét is igényli, a tu- domány történetét napjainkig kell levezet- ni. Az Akadémiai Kiadónál most megje- lenő könyvem, a *History of modern non- marxian economies* híven bizonyítja ezt a tételt. Ezért a legújabb szakirodalom- ra, annak tanulmányozására is szüksé- gem van. A mai szakirodalomban szá- momra elsődlegesek a folyóiratok.

A szakma legfontosabb külföldi folyó- iratait mind tanulmányozom, és igénye- lem is, hogy ezek állandóan rendelkezé- semre álljanak. Vannak olyan fontos fo- lyóiratok, amelyeknek folytonos hozzá- férhetősége nem nélkülözhető a tudomá- nyos munkában. Ezeknek beszerzésével, illetve a beszerzésükre fordítandó össze- gekkel nem szabad takarékoskodni, mert azt az alkotó munka sínylené meg.

Az ésszerű takarékoskosságot kell követni. Tisztában vagyok vele, hogy nem lehet korlátlanul költeni a pénzt a beszerzé- sekre, de a mérlegelésnél nem elég egyet- len aspektusból vizsgálni a kérdést. *Ki kell választani azokat a legfontosabb fo- lyóiratokat, amelyekben a legértékesebb eredményeket publikálják.* A mi tudomá- nyterületünkön ez 10–12 standard fo- lyóiratot jelent.

— *Könyvről, folyóiratról beszéltünk eddig, ezek tájékozódásának forrásai vagy az egyéb dokumentumfajták is?*

— Főleg a folyóiratok. En ezeket tar- tom a magam számára a legfontosabb tá- jékozódási forrásoknak. A közgazdaság di- namikus tudomány, az új gyorsan elter- jed, azonnal „le kell csapni” az újdonsá- gokra, ha mindig jól felkészültek aka- runk lenni. És a folyóiratok a legrugal- masabbak, a leggyorsabbak az új ered- mények közlésében. De — gondolom — nemcsak a közgazdaság, hanem más tu- dományok területén is hasonló a helyzet, más tudományok művelői is elsősorban ezeket veszik igénybe.

— *A saját könyvgyűjteményén, könyv- tárán kívül igénybe vesz-e könyvtári szolgáltatásokat?*

— Természetesen. Ott vannak például azok a tudományterületek, amelyek vala- milyen vonatkozásban kapcsolódnak a fő témához, de amelyek részletes tanul- mányozására nincs szükségem. Az e te- rületeken megjelent művekről csak jel- zésszerű információkat kérek a könyv- tártól — az egyetem központi könyvtá- rára gondolok. De természetesen más könyvtárak szolgáltatásait is igénybe ve- szem. *A könyvtárat nem lehet és nem szabad sem elkerülni, sem megkerülni.*

— *Tanítványai, az egyetem hallgatói sem kerülik el?*

— Az egyetemi hallgatók körülbelül a harmadik évben döbbennek rá, hogy mit jelent igazán a könyvtár. A szakdol- gozat készítése nem nélkülözheti a szak- irodalomban való búvárkodást. Csak so- kakban nem tudatosul, hogy a könyv- és könyvtárhasználat nem egyszerű dolog, nem zárul le a diploma megszerzésével. Mint ahogy a képzés sem fejeződik be az egyetemen. A diploma — az egyetemen megszerzett szaktudás — csak arra jó, hogy képessé tegyen a továbbfejlődésre. A tudomány fejlődése nem áll meg, azt a különféle munkaterületeken dolgozó szakembereknek követniük kell. Sok vi- tám van a régen végzett hallgatókkal, akik nem fejlődtek tovább. Panaszkod- nak, hogy nem a végzettségüknek meg- felelő állásban vannak, nem olyan fel- adatokat kapnak. Lépést tartottak-e a tudomány fejlődésével, ismerik-e a szak- ma új eredményeit? Bizony gyakran ta-

pasztalom, hogy nem. De hogyan is tartanának lépést a szakirodalom, a könyvtár nélkül! A könyvtár feladata, hogy összegyűjtse és az olvasók rendelkezésére bocsássa az újat, a beszerzésnél fel tudja becsülni az értékeset, a fontosat. Tudományos előrelátásra van szükség a könyvtárban is.

— *Őn tehát azt kívánja a szakkönyvtártól, szakkönyvtárosoktól, hogy járta-sak legyenek abban a tudományágban is — jelen esetben a közgazdaságtudományban —, amelynek könyvtári el-látását végzik?*

— Az olvasó többet kíván a szak-könyvtárostól, mint csupán a segítséget,

iránymutatást a katalógusban való kere-séshez. A szakma ismeretét, sőt, mint mondtam, a szakma új eredményeinek az ismeretét is, hogy az adott kérdésre megfelelő választ, tanácsot tudjon adni. Fiatal kutató koromban hasznos szakmai vitákat folytattam a könyvtárosokkal — a Széchényi Könyvtárban, az Egyetemi Könyvtárban —, e viták igazán sokat jelentettek nekem. Azt kívánom, hogy minél több olyan könyvtáros legyen, aki-hez az olvasó szakkérdésekkel is fordul-hat, és aki tanácsaival közvetve előse-gíti a tudomány fejlődését.

— *Ezt Professzor úrral együtt mi is őszintén kívánjuk.*

A szépet a nagyobb szépnak rendelem alá

— *Szakirodalmi igénykutatások ada-tai, könyvtárosok és könyvterjesztők ta-pasztalata szerint a mezőgazdasági szak-emberek közül a kertészek szakirodalmi igényei a legmagasabbak, a mezőgazda-sági szakkönyvek közül a kertészeti té-makörbe tartozó szakkönyvek a legolva-sottabbak. Professzor úr maga is kertész, a jövőendő kertészmérnökeinek oktatója, számos szakkönyv írója, jó néhány szak-lap szerkesztője, illetve szerkesztő bizott-sági tagja. Az Ön véleménye szerint helytálló ez a megállapítás?*

— A válaszom határozottan igen, a megállapítást saját személyes tapasztalataimmal is megerősíthetem. Én is sokat és sokféleképpen foglalkoztam — és foglalkozom most is — az általános és a szakmai kultúra terjesztésével: tanár-ként, szakíróként, előadóként.

Meggyőződésem, hogy az általános és a szakmai kultúra iránt az érdeklődés ak-kor fejlődik a kívánatosnak megfelelő-en, ha a kultúra hordozói, a könyvek, a képek, a zene az ember közelében van-nak, könnyen elérhetők, és beleépülnek az ember életébe, munkájába. Az isme-retek, a kultúra megszerzésének igényét, befogadásának hatékonyságát növeli, ha különféle területeiről a tudományos, iro-dalmi, szépművészeti alkotások együtte-sen tárulnak az ember elé. Ennek az elv-nek a gyakorlati megvalósításával próbálkozom egyetemi előadásaimon is.

A bevezető előadások alkalmával — amelyek során egyébként elég sok ada-tot kell közölni — a hazai és a nemzet-közi összehasonlítást összekapcsolom a közgazdaság és a kultúra bemutatásával. Az egyes országok gyümölcsstermelésének

GYURÓ FERENC,
a mezőgazdasági
tudományok
doktora,
a Kertészeti
Egyetem
gyümölcsstermelési
tanszékének
tanszékvezető
egyetemi tanára

ismertetését különféle képzőművészeti diafilm- és zenei betétekkel igyekszem teljesebbé tenni, hallgatóim látókörét szélesíteni, és művelődési igényüket fel-kelteni. Úgy vettem észre, hogy ezzel a módszerrel azoknak a hallgatóknak a fantáziáját is meg lehet mozgatni, akik egyébként nem érdeklődnek különöseb-ben a művészetek, az irodalom iránt. „A szépséget nem lehet egyedül elviselni”, vallom én is *Balogh András*sal, a táj- és kertépítészeti tanszék tanárával együtt. Én is megpróbálom a szépet a nagyobb szépnak, az alkotásnak alárendelni, a szakmai és az általános műveltség ösz-szefüggéseit feltárni.

— *Hogyan vélekedik az egyetem veze-tősége erről a módszerről?*

— Gondolom, egyetértenek velem, és úgy vélem, ennek is köze van ahhoz,

hogy az egyetem *közművelődési bizottságának elnökévé* választottak. Egyetemünkön igen széles körű kulturális tevékenység folyik, a kulturális fesztiválok díjai között a Kertészeti Egyetem hallgatói előkelő helyet foglalnak el. Bizonyára ezek a dolgok is közrejátszanak abban, hogy nagyobb az olvasás vonzása. De továbblépve az egyetem körein, hadd említsem azt a népes tábort, amely maga is kertészkedik — szinte a fél Magyarország! —, s amelynek tagjai a *kertbarát mozgalom* révén jutnak el a könyvhöz, kerülnek kapcsolatba a könyvtárral, s növelik szakmai ismereteiket.

A kertbarát körök közül jó néhánynak a könyvtárak adnak otthont, ott tartják összejöveteleiket is. A községi, a városi könyvtár a kertbarát kör segítségére siet előadások, vitaestek szervezésével. A kertbarát körök tagjai ily módon, de egyéb szálakkal is kötődnek a könyvtárakhoz. A kertbarát mozgalom országos és helyi irányítói, a Hazafias Népfront társadalmi munkatársai különös gonddal kezelik a szakmai és az általános kultúra irásos terjesztésének ügyét. Ennek érdekében kezdeményezték kis könyvtárak ajándékozását a kertbarát közösségeknek, a termékbemutatókon könyv-díjakat adnak át, így is felkeltve és erősítve a könyv, az olvasás iránti igényeket.

— *Úgy tudom, több éve, évtizede, nemcsak a Kertbarátok és Kistenyésztek Országos Társadalmi Szövetségének elnökeként, hanem előadóként, tanácsadóként is támogatja a kertbarát mozgalmat. Hogyan társult ehhez a tevékenységhez a kultúrát terjesztő, a könyv és az olvasás iránti igény felkeltését szolgáló szándék?*

— Az egyetemi előadásokon alkalmazott, említett módszerrel éltem a kertbarát körökben, a különféle, a TIT által rendezett előadásokon is. A szakmai ismeretek átadásához szépirodalmi, művészeti témákat csatlakoztatok, a szakmai kérdéshez illő kiegészítésként. Nem akarom átvenni természetesen az irodalmi, képzőművészeti, zenetudományi előadók szerepét, ezeken az előadásokon elsősorban azokat az új ismereteket közvetítem, amelyek a kiskertekben, házikertekben kertészkedők műveltségét növelik, s amelyek segítségével nagyobb, jobb terméseredményeket érhetnek el.

— *Az újnak, az új módszereknek, a fejlettebb technológiának a házikertben is nagy a jelentősége, a „szintentartásra” itt is szükség van.*

— Valóban. Mint mondtam, a kertészkedés a lakosságnak több mint felét érinti, de a népgazdaságnak, a társadalomnak is sokat jelent termelési értékben. Ha azonban az új kutatási vagy gyakorlati eredmények megismeréséről, a „szintentartás” kívánalmairól beszélünk, akkor elsősorban a nagyüzemi igényeket kell figyelembe vennünk. Az egyetemen a nagyüzemi gazdálkodásra készítjük fel a hallgatókat, és főként itt van a korszerű eljárások megismertetésének nagy jelentősége.

A jó szakembernek azt kell megtanulnia, hogy határozottan és bátran alkalmazza az újat, de nagyon körültekintően, figyelembe véve a körülményeket, az üzemi adottságokat stb. Ezért fontos, hogy a jövőendő szakember már az egyetemen vegye igénybe az információszerezés különféle lehetőségeit — elsősorban a szakirodalmat —, hiszen a termelés mindhárom szakaszában: a tervezésben, a végrehajtásban és az ellenőrzésben egyaránt fel kell használnia a szakirodalmat, az új információkat.

A termelésben dolgozó szakember ma már megváltozott körülmények között tevékenykedik, fizikailag is több lehetősége nyílik az új ismeretek megszerzésére, az információk begyűjtésére, olvasására. Ismereteinek állandó felújításáról, bővítéséről a legkézenfekvőbb módon a *szakirodalom* segítségével gondoskodhat. Munkáján észre lehet venni, ha él a szakirodalom nyújtotta lehetőségekkel, ha „könyvet forgat, könyvet gyűjt” — természetesen tágabb értelemben véve a könyvet. A közismert mondászt variálva úgy tartom: „mutasd meg a könyvtárad, s megmondom, ki vagy”.

— *Mit találhatunk az Ön könyvtárában?*

— Kézikönyvtáramban is tartok szakmámhoz, munkámhoz szükséges szakkönyveket. Közöttük néhány szép régi és ritka példány is akad, ezek nagy örömmre szolgálnak. De a szakkönyvek mellett mást is gyűjtök: szépirodalmi műveket, elsősorban verseket, képzőművészeti műveket, albumokat, valamint hanglemezeket.

— *Professzor úr könyvtára tehát azt tükrözi, amit a többféle ismeretegyüttes értékéről vall, s amit továbbit hallgatóinak, tanítványainak. Úgy érzem, Önnél a könyv központi helyet foglal el, együtt él vele, s úgy dolgozza fel, hogy tovább is adja saját eszméivel ötvözve.*

Billédi Ferencné dr.

A Magyar Szabványügyi Hivatal közlése szerint az MSZ 3424 1 „Bibliográfiai leírás. Könyvek” c. szabvány hatálybalépésének időpontja 1982. január 1.

Bemutatjuk

a Hadtörténeti Intézetet és Múzeumot

A budai Várhegyen, történelmi környezetben, a volt Nándor-laktanya kétemeletes, klasszicista épületében működik a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Intézete és Múzeuma. Ez a szervezet öt részleget foglal össze: könyvtárat, levéltárat, hadtörténeti osztályt, térkép-tárat és múzeumot.

A részlegek majdnem önálló intézmények, mégis összekapcsolja őket a közös cél: a hadtörténettudomány szolgálata és néhány adminisztratív szál (közös parancsnokság, közös épület).

A könyvtár

A könyvtár előde — az 1918. novemberében felállított hadilevéltár IV. osztályaként — mintegy 5000 kötetel kezdte meg működését. 1923-ban az akkori Tiszti Kaszinó épületébe költözött, és *Honvéd Központi Könyvtár* elnevezéssel gyűjtötte a tudományos katonai és hadtörténelmi szakirodalmat. Az 1929. évi badeni egyezmény értelmében a bécsi Kriegsarchiv csaknem 3000 nagyon értékes magyar vonatkozású művet adott át a könyvtárnak. A háborús években a levéltári és a múzeumi gyűjteményekkel ellentétben a könyvtár anyagát nem szállították el Budapestről; ennek köszönhető, hogy nagyobb veszteségek nélkül érte meg a felszabadulás napját.

Az 1945 utáni első évek rendezési és leltározási munkája mellett a legfontosabb feladat a megszüntetett katonai könyvtárak anyagának begyűjtése volt. Az intézmény végül 1950. december 27-én nyitotta meg kapuit az Üllői út elején, önálló könyvtárépületben, *Hadtörténelmi Könyvtár* elnevezéssel. Itt már mintegy 80 000 kötet állt a kutatók rendelkezésére.

Az ötvenes évek elején kezdték meg a teljes állomány korszerű feldolgozását, a régi katalógus ugyanis teljesen szakszerűtlen és pontatlan volt. 1953-tól az új, *Hadtudományi Könyvtár* elnevezéssel is kifejezést nyert az intézmény sokirányú munkája és feladata.

1958 végén lehetőség nyílt a könyvtár átköltöztetésére a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Kapisztrán téri épületébe. Itt a könyvek eleinte nehezen fértek el, de a legutóbbi évek majd kétmilliósi beruházásai nyomán korszerű vasraktárak épültek, így a jelenlegi 130 000 kötetes állomány elhelyezése teljesen megoldódott.

A Hadtudományi Könyvtár országos feladatkörű tudományos szakkönyvtár, része az országos könyvtári hálózatnak, emellett kötelessége a honvédségi nyomdatermékek muzeális megőrzése is. A *Magyar Néphadsereg* könyvtárai közül ez az egyetlen nyilvános könyvtár. Olvasótermében évente átlagosan három-ezernél több kutató fordul meg, akik mintegy 30 000 művet használnak. Állományának nagy részét kölcsönözni is lehet, a ritkaságok, folyóiratok, a zárt anyag, valamint az egy példányban meglévő művek kivételével.

Az intézmény állományának hazánkban egyedülálló különgyűjteménye a több mint 11 000 féle katonai szabályzat. Erről a munkatársak betürendes, szak-, tárgyszavas, jelzet- és országokon belül kiadási évszám szerint rendezezett katalógusokat szerkesztettek. Különösen értékesek a Rákóczi- és az 1848—49-es szabadságharc idején kiadott katonai szabályzatok, továbbá a magyar internacionalisták számára a Szovjetunióban megjelent, valamint a Magyar Vörös Hadsereg részére kibocsátott szabályzatok.

A folyóirattár több mint ezer féle katonai, hadtörténelmi és történelmi periodikumot őriz. Jelenleg 240 folyóirat érkezik rendszeresen, és áll a kutatók rendelkezésére!

A könyvtárban folyó bibliográfiai munka is igen értékes. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum negyedévenként megjelenő folyóirata 1955-től minden évben közli a *Magyarországon megjelent hadtörténelmi irodalom bibliográfiája* és a *Külföldi folyóiratok hadtörténelmi repertórium*a című bibliográfiákat. Ezenkívül a Honvédelmi Minisztérium tudományos könyvtárával közösen 1957-től kezdve hadtudományi repertóriumot is készít a könyvtár. Ezzel elősegíti a hadseregben folyó tudományos kutatómunkát, valamint az oktatás és a kiképzés időszerű feladatainak megoldását. Az 1971-től megjelenő *A katonai szakirodalom bibliográfiája* című kiadvány már nemcsak a beérkező folyóiratok cikkanyagáról nyújt felvilágosítást, hanem számba veszi az új könyveket és fordításokat is.

A munkatársak részt vesznek a Szovjetunióban kiadott, a második világháború történetét magába foglaló 12 kötetes mű és a 8 kötetes katonai enciklo-

pédia fordítási és szerkesztési munkálataiban.

A könyvtár szoros kapcsolatot létesített a Magyar Néphadsereg 14 tudományos könyvtárával, katonai tézauruszt készít, csereviszonyban áll a baráti országok katonai könyvtáráival, tevékenykedik a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség, a FID magyar nemzeti bizottságában, és részt vesz mind a hazai, mind a külföldi könyvtárközi kölcsönzésben.

A térképtár

A térképtár állománya meglehetősen nagy, hozzávetőlegesen félmillió térképet és kétszázezer légifelvételt őriznek itt. A térképek egy része, több mint ötvétezer egység, a *Savoyai Jenő* által 1711-ben alapított Haditanács levéltárából származik. 1929-ig a bécsi Kriegsarchiv őrizte, akkor a badeni egyezmény értelmében Magyarország kapta.

A legnagyobb érték az 1782—85, 1829—66 és az 1872—84 közt végzett három katonai felmérés anyaga. Megvannak az eredeti felmérések, tisztázati rajzok, végleges térképek, illetve ezek fénymásolatai. Jó felvilágosítást nyújt róluk az a könyv, amelyet a tár parancsnoka, *Csendes László* alezredes, és *N. Ipoly Márta* írt 1977-ben: *Települések szelvényezése az első, második, harmadik katonai felmérések alapján*. Ez az anyag hosszú ideig titkos volt, csak a magasabb katonai parancsnokságok tanulmányozhatták; ma már bárki szabadon használhatja.

Az érdekességek közül említsük meg az 1746-ban Egerről, 1775-ben Aradról, 1859—60-ban Pest-Budáról és 1875-ben Komáromról készített kataszteri térképeket.

A tár minden megjelent hazai térképből kötelespéldányt kap. Sokat vásárol azonban külföldről is, számos külföldi intézménnyel áll cserekapcsolatban, s ily módon is gyarapszik az állomány.

A raktározás és szakozás földrajzi egységenként történik. A használatot megkönnyíti a katalógus, amely az óriási anyagot rendkívül alaposan, részletesen feltárja. A területi csoportosítás után külön veszi számba a politikai, a fizikai (geológiai, vízrajzi, hegyrajzi stb.), a szaktudományi (néprajzi, statisztikai, egészségügyi, egyházi, közlekedési, postai stb.) térképeket, és mindezt korok szerint is elkülöníti. Külön szakcsoportot alkotnak a városokról és környékükről készült rendezési és egyéb tervek, tervvázlatok, továbbá a haditérképek hadműveletekről, táborozásokról, csatákról, ütközetekről, valamint a békebeli táborozásokról és hadgyakorlatokról szóló vázlatok.

Az itt őrzött dokumentumok nagy segítséget nyújtanak a különféle állami szerveknek és intézményeknek. Eredményesen lehet felhasználni őket a tervkészítés, a legkülönbébb gyakorlati és tudományos feladatok megoldása során. Például a pécsi és az egri város-tervezők is ide fordultak a további pincebeomlások megelőzésére, s az itteni térképek révén számos elhagyott, ismeretlen pincét, pincerendszert tudtak ki-nyomozni. A régi térképek megkönnyítik a régészek munkáját is, mert elárulják sok korábbi épület helyét.

Kormányunk tíz történelmi emlékpark létesítését határozta el. Az első és legnagyobb már elkészült Mohácson. Ebben az évben fejezik be a pákozdi és a Miskolc melletti Csanyik-völgyi park rendezését. Ezek tervezésében szintén segített a Hadtörténeti Intézet térképtára.

Magától értetődően a helytörténészek számára is rendkívül hasznos ez a gyűjtemény, azaz helyesebben hasznos volna, ha létéről, számos térképéről sokan szereznének tudomást.

A térképtárhoz, amelynek 8 állandó és 5 nyugdíjas dolgozója van, külön szakkönyvtár tartozik. Állománya 110 féle folyóirat, 32 lexikon, 60 szótár, 260 térképészeti jelkulcsot tartalmazó kiadvány, 90 tereptankönyv és számos helységnévtár.

A tár nyilvános jellegű, bárki használhatja, csupán az állomány egy részéhez kell külön kutatási engedély, így például a légifelvételekhez. A xerox és a fényképező berendezések lehetővé teszik másolatok rendelését. A látogatók száma évi 1000—1200 körül van.

Hadtörténeti osztály

Az osztály célja a hadtörténet tanulmányozása, feldolgozása, a hazafias nevelés ismeretanyagának propagálása. Különösen a második világháború magyarországi hadtörténetével és az ellenállási mozgalommal foglalkozik részletesen, de érdeklődése kiterjed a régebbi korszakra, sőt bizonyos vonatkozásban az egyetemes hadtörténetre is. 1953 óta itt működik a *Hadtörténelmi Közlemények* szerkesztősége.

Az osztály tizenöt munkatársa közül nyolc (az egész intézménynél tizenegy) rendelkezik kandidátusi fokozattal, köztük az osztályvezető, *dr. Tóth Sándor* alezredes is. Rendszeresen részt vesznek a különféle hazai és külföldi rendezvényeken, előadásokat tartanak az Akadémia, a TIT és természetesen a honvédség rendezvényein. Készülnek az 1980-ban Bukarestben tartandó nemzetközi történetészkongresszusra, erre az alkalomra emlékkönyvet is kiadnak.

Az osztály egy nagyszabású, 130 ívre tervezett munkán dolgozik, amely a magyar nép hadtörténetét tárgyalja a legrégebbi időkől a néphadsereg megszületéséig. A szerzők száma tizenöt, többen nem tartoznak az osztály létszámába.

Arra vonatkozóan, hogy milyen sokrétű kutatás folyik itt, példaképpen *Bóna Gábor* most befejezett művét említjük, amely az 1848-as szabadságharc katonai vezetésének nemzetiségi és szociális összetételét vizsgálja. Munkája során hozzátvetőleg ezer ember életrajzát tanulmányozta át.

A levéltár

A levéltár közvetlenül a monarchia összeomlása után, 1918. novemberében alakult. 1950-ben a múzeummal közös szervezetbe került, de munkáját azóta is önállóan végzi.

Gyűjti a honvéd hatóságoknak, parancsnokságoknak az ügyintézésben már nem használt iratait, a magyar vonatkozású hadtörténeti jellegű iratokat, és ezeket kutatás céljából az érdeklődők rendelkezésére bocsátja. Ezt a majdnem 60 000 raktári egységet kitevő anyagot az alábbi rendszerezés szerint őrzi:

1. Központi katonai hatóságok és magasabb parancsnokságok, 2. Alakulatok, csapatok, 3. Katonai bíróságok, 4. Katonai intézetek, iskolák, intézmények, hatóságok iratai, 5. Gyűjtemények, családi levéltárak, 6. Kéziratok, újságok, nyomtatványok.

Közülük legnagyobb az egykori General Kommandónak az 1740—1910-es évekből származó körülbelül 10 000 egyezményi fondja, amely a badeni egyezmény révén került hozzánk. A hadügynek nincs olyan ága, amelyre vonatkozólag ebben a hatalmas irattömegben nem lehetne eredményesen kutatni. Felbecsülhetetlen érték a gazdaság-, jog- és művelődéstörténeti kutatói számára is. Például számos adat található benne a XVIII. és XIX. század végi paraszttömegmunkákról, a Bach-korszakról.

A központi hatóságok iratai közül igen fontos a Honvédelmi Minisztérium csaknem 9000 raktári egységből álló anyaga, amely az 1867-től 1944-ig terjedő időszakot öleli fel.

A Tanácsköztársaság Hadügyi Népbiztosságának fennmaradt iratanyaga hiányos, de így is eléggé teljes tájékoztatást nyerhetünk belőle a lefolyt hadműveletekről.

A Horthy-korszak megismerése szempontjából fontosak a Honvéd Vezérkari Főnökség iratai, amelyekből képet kaphatunk a fehérterrorról, a külföldi hatalmak szerepéről, a lakosság hangula-

táról, a Horthy-fasizmus embertelenségéről.

Az állományban szépen vannak képviselve a régebbi korok is. A XVI. századi dokumentumoknak olyan érdekességei találhatók itt, mint *Jurisics Miklós*, *Dobó István*, *Zrínyi Miklós* levelei. A Rákóczi-szabadságharc kevés, de rendkívül fontos iratai adatokat tartalmaznak a kuruc csapatok létszámáról, ellátási viszonyairól, várairól... Az 1848—49-es szabadságharc legnagyobb részét hadművelleti jellegű, itt őrzött anyagából sokat tudunk meg a Feldunai Hadsereg és *Bem* harcairól.

A levéltár folyamatosan gyűjti a magyar ellenállási mozgalom történetéről és a magyaroknak a nemzetközi ellenállási mozgalomban való szerepléséről tanúskodó dokumentumokat is. Ezek felhasználásával több értékes kiadvány jelent és jelenik meg. A levéltárosok maguk is kiterjedt publikációs tevékenységet folytatnak. A levéltár parancsnoka, *dr. Kun József* alezredes (akinek írása alapján készült ez az ismertetés is), például kidolgozta a Potsdamban megjelent hatnyelvű katonai levéltári szótár magyar részét.

A gyűjtemény az ország legtöbbet látogatott levéltárai közé tartozik.

Múzeum

Magyar hadimúzeum alapításának gondolata már a kiegyezés idején felmerült, megvalósítását azonban megakadályozta a hazánkat Ausztriához fűző államjogi kapcsolat: Bécs igyekezett lehetetlenné tenni minden, a hadsereggel kapcsolatos nemzeti törekvést. Emiatt csak 1918 novemberében került sor a Hadtörténelmi Múzeum megalapítására. Megindult a gyűjtés, elsősorban a hadseregben kiselezett tárgyak összeszedésével. Végleges otthont mai helyén, a Nándor-laktanya e célra átalakított nyugati szárnyában 1928-ban kapott. A 36 teremben elhelyezett állandó kiállítás 1937-ben nyílt meg a közönség részére.

A második világháború pusztításai után a múzeumot újból kellett berendezni. Jelenleg 11 kiállítást láthatunk itt. Ezek négy korszakra tagolva mutatják be a honfoglalástól a XVII. század végéig terjedő idő, a Rákóczi-szabadságharc, az 1848—49-es forradalom és szabadságharc, valamint az Osztrák—Magyar Monarchia hadtörténetét. Külön kiállítás emlékeztet a magyar internacionalistákra, a Néphadsereg történetére és a Varsói Szerződés országainak hadseregeire. Rendkívül érdekes *A kézifegyverek története* című kiállítás, amely az ősember eszközeitől a legmodernebb gyártmányokig szemlélteti a kézifegyve-

rek fejlődését. Ennek kiegészítése a vadász- és céllövő fegyverek bemutatása. A múzeum udvarán, a haditechnikai parkban megtalálhatók a magyar és a német hadseregnek a második világháborúban használt tüzérségi lövegei, a híres szovjet sorozatvető, a katyusa, néphadseregünk hagyományos és szuperszonikus repülőgépei, a hagyományos és a rakétatüzérség fegyverei. 1977-ben nyílt meg a *Kortárs festők hadseregünkről* című állandó kiállítás.

A múzeum a látogatottabbak közé sorolható, az 1976/77-es oktatási évben az egyéni érdeklődőkön kívül 200-nál

több katonacsoport és 1600 iskolai csoport mintegy 50 000 tanulója kereste fel, vett részt tárlatvezetésen, történelemórán, szakköri foglalkozáson és egyéb rendezvényen. Ezek a foglalkozásokon filmvetítésekre is sor kerülhet: az iskolák, katonacsoportok 66 féle film vetítését kérhetik.

A múzeum kiadványai között a tárlatvezetők, programok, képes levelezőlapok mellett megemlítendő *Az Országos Hadtörténeli Múzeum Értesítője* is. Ez tudományos jellegű, s az intézménynek és tárainak történetével foglalkozik.

Vétesy Miklós

Új városok könyvtárai

Régi és új gondok Pakson

Amikor *Pacsai László* az „atomváros” könyvtáiról cikket írt a *Könyvtáros* 1977 márciusi számában, írásának bevezetőjében a várossá nyilvánítást 1980-ra jóslta. Az élet fejlődése azonban gyorsabb volt, és már 1979. január 3-án megtarthatta első, ünnepélyes ülését Paks város tanácsa. A fejlődés viharos üteme kizárólag az első magyar atomerőmű építésének köszönhető. Amikor 1966-ban a Szovjetunió és hazánk kormányközi egyezményt kötött az első 880 MW teljesítményű atomerőmű létesítésével kapcsolatos együttműködésre, a nagy múltú hajdani mezőváros, kereskedelmi központ csak jelentéktelen nagyközség volt, amelyet messze földön híres halászcárdájáról ismertek. Ma az atomerőmű építkezésén csaknem ötezen dolgoznak, közülük 4300 fizikai munkás. Új lakótelep magasodik a Duna fölötti dombon, „pingált tulipános” panelházaival és a paksiak büszkeségével, a 3600 négyzetméter alapterületű új munkásművelődési központtal, melynek fényképe írásunkban látható. A tavaly novemberben felavatott intézmény a legkényesebb igényeknek is megfelel izléses, mértékartó belső tereivel, berendezésével, korszerű színházteremével. Kivétel talán csak a könyvtári rész, amely nem tekinthető a tervezés remekének. Erre a kulturális intézményre, meg az új, 32 tantermes lakótelepi iskolára igen nagy szükség van Pakson: az 1970-es népszámlálás adatai szerint 157 analfabéta élt a községben, és a felnőtt lakosság 55 százaléka nem végezte el az általános iskolát. Bár az elmúlt évek során egymásután szervezték az iskolai tanfolyamokat, az arány még ma is 40 százalékos.

A település legmagasabb pontján fekvő épület nemcsak földrajzilag, hanem szervezetileg is a csúcson áll. Itt működik a közművelődési igazgatóság.

A paksi integrációs modell

1978. január elsejétől közös igazgatás alatt működik a járási művelődési központ, az ifjúsági és úttörőház, a városi-járási könyvtár és a közigazgatásilag Pakshoz tartozó Dunakömlőd művésztélepe. A Közművelődési Intézmények Igazgatósága nevet viselő szervezet igazgatójának megfogalmazása szerint: „az integráció célja az összehangoltabb együttműködés biztosítása, egymás tevékenységének tervszerű segítése, az anyagi eszközök célszerűbb felhasználása”. (*Bordás István: Közművelődési integráció Pakson.* — Tolnai Könyvtáros 1978/2. sz.) Ennek az elvnek a gyakorlati érvényesülését nem nagyon lehet tapasztalni. Az egybefűzött művelődésházi és könyvtári munkatervnek éppúgy nincs semmi köze egymáshoz, mint ahogy a régi településközpontban található, a könyvtárnak otthont adó egykori zsinagóga-épületnek és a lakótelepi hipermodern új épületnek sem. Mindkét intézmény végzi a maga mun-

káját. Gyakorlati változás — legalábbis a könyvtár szemszögéből nézve — mindössze az, hogy átszervezés címén igazgatóból igazgatóhelyettesé minősítették vissza a könyvtár vezetőjét, több értekezleten kell részt vennie, nem övé a döntés joga az új munkatársak megválasztásában és más személyi ügyekben, az igazgató távollétében pedig a művelődési ház vezetője a „főnöke” „művelődési központi igazgatóhelyettes” minőségben...

A könyvtárosokat azzal „vigasztalják”, hogy örülniük kell az összevonásnak, mert ennek következtében anyagilag jobban járnak. A fenntartó azonban egy és ugyanaz a szerv, ezért nehéz belátni, miért kell az anyagi helyzet javításához integráció. A heterogén szervezetet komplex intézménynek tekinteni meg semmiképpen sem lehet.

De nehéz a város könyvtárügyéről mint a területén működő, különböző könyvtárhálózatokhoz tartozó intézmények együtteséről is beszélni. Bár az 1500-as munkásszállóban, az ERBE Vállalatnál, Dunakömlődön (a volt községi könyvtár), az újvárosi iskolában és a járási szülőotthonban. A felsorolás igen hosszú, de tudni kell, hogy a dunakömlödi kivételével párszáz kötetes kölcsönzőhelyekről van szó. Ezeket a legjobb indulattal sem lehet könyvtárnak nevezni. Létük következménye a Pacsai László által kiemelt adat: 15 000 lakosra 23 könyvtár!

Városi-járási könyvtár: vissza a szakmai alapokhoz

A városi-járási könyvtárnak fiókja működik a Dunamenti Tsz-ben, Hegyeshusztán, Cseresznyés-pusztán, a felsőcsámpai általános iskolában, az I. számú munkásszállóban, az ERBE Vállalatnál, Dunakömlődön (a volt községi könyvtár), az újvárosi iskolában és a járási szülőotthonban. A felsorolás igen hosszú, de tudni kell, hogy a dunakömlödi kivételével párszáz kötetes kölcsönzőhelyekről van szó. Ezeket a legjobb indulattal sem lehet könyvtárnak nevezni. Létük következménye a Pacsai László által kiemelt adat: 15 000 lakosra 23 könyvtár!

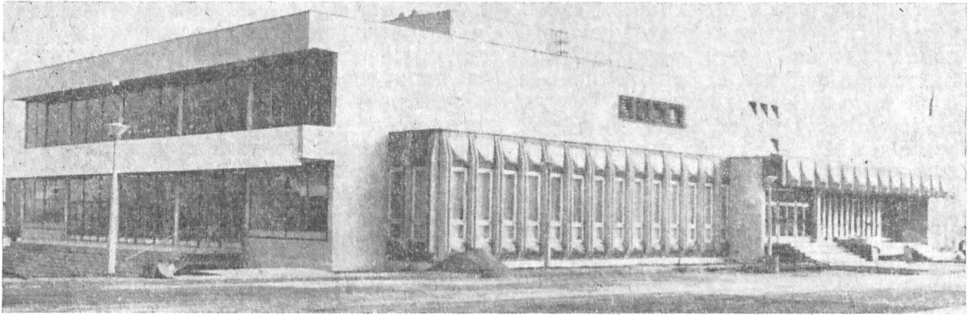
A központi könyvtár új vezetője nem volt könnyű helyzetben, amikor kinevezték. Olyan szemléletet kellett megszüntetnie, amely nagyszabású rendezvények tartását tekintette a legfontosabb munkának, s mellőzte a nem látványos, de alapvető szakmai tevékenységet. A városi könyvtár most a megbízható alapok lerakásán, szilárd intézmény kialakításán fáradozik. Ez természetesen nem megy zökkenők nélkül.

A városi-járási könyvtár tárgyi feltételei elfogadhatónak mondhatók. A 750 négyzetméteres könyvtárpépület emeleti felnőttrészlégének nagy terével és a 80 négyzetméteres földszinti gyermekkönyvtárral megfelelő feltételeket teremt az olvasószolgálati munkához.

Nem szerencsés azonban a nyitvatartási idő: a felnőttek részlege az egyórás ebédidőt leszámítva reggel 8-tól este 7-ig nyitva van a hét 5 napján — de csak az újságolvasóknak! A kölcsönzés 4 napon délután folyik, kedden viszont egész nap. A szombati kölcsönzési idő meg egy órával rövidebb. Szóval, a nyitvatartási rend bonyolult, olvasó legyen a talpán, aki megjegyzi. Az is vitatható, szabad-e pénteken zárva tartani egy városi közművelődési könyvtárt. A folyóiratrészlég térben nem különül el a szabadpolcos könyvkiválasztó tértől, ezért nehéz megakadályozni az olvasót a könyvválasztásban, és megmagyarázni neki, hogy ha a polcról levett könyvet ki kölcsönözi is akarja, vissza kell jönnie, mondjuk, egy óra múlva. Mivel a paksiak lelkiismeretes, hivatásszerető könyvtárosok, ezt nem is teszik. Akkor meg mi értelme van az egésznek? Helytelen azonban az éjjel-nappal nyitvatartás is abból a meg gondolásból, hogy valaki mindig jön. A nyilvános szolgálat idejének bőségesnek, de a feltételeknek megfelelőnek, beosztásának pedig egységesnek kell lennie. Ez nem mondható el a paksiról.

A bejárással szemben elhelyezkedő gyermekkönyvtár 40—50 féle újságot, folyóiratot, 8—9 ezer kötet könyvet kínál a gyerekeknek. A két gyermekkönyvtáros rendszeresen szervez könyvtári órákat a két általános iskola tanulóinak, akiknek 67 százaléka beiratkozott olvasó.

A városi könyvtár — legalábbis nagyságát tekintve — gazdag állománnyal rendelkezik; egy lakosra 8,3 kötet könyv jut. Az 1978. évi gyarapodás 180 000 forint volt, egy lakosra 11,5 forint jutott. Bár részletes állományelemzésre nem volt lehetőségünk, annyit megállapíthattunk, hogy az állomány összetétele megfelelő. Az ismeretterjesztő és szakirodalmi aránya magas, mintegy 40 százalék. Baj van azonban a kézikönyvtár anyagával. Idézek a tanácsi közművelődési könyvtárak távlati fejlesztéséhez kiadott szakmai irányelvekből: a „B”-típusra (középfokú általános könyvtári ellátás) vonatkozó követelmények b) pontja szerint: „a magyar nyelven megjelenő kézikönyvek és általános segédkönyvek gazdag készletével, a világnyelvek legfon-

tosabb általános szintéziseivel és a hazai könyvkiadás 1945 utáni időszakát reprezentáló prézens gyűjteménnyel rendelkezik”. A *g*) pont értelmében pedig: „gondos válogatással gyűjti a magyar nyelvű hírlap- és folyóirattermést (150—200 cím) és a világnyelveken (nemzetiségi nyelveken) beszerezhető periodikumokat (80—100 cím)”. Ezzel szemben a *Nagy szovjet enciklopédia* régi kiadása volt az egyetlen idegen nyelvű könyv a kézikönyvtár polcain látogatásunk idején. Az utóbbi időben általánosan tapasztalható, hogy könyvtáraink kizárólag a feltételek megteremtésére, a megfelelő helyiség megszerzésére összpontosítják erőfeszítéseiket, és közben elfeledkeznek a korszerű követelményeknek, a tájékoztatási igényeknek megfelelő állomány kialakításáról. Még akkor is, ha esetleg jutna pénz egy-egy, nem túlságosan drága külföldi kézikönyv beszerzésére.

De nem megfelelő a folyóirat-állomány sem. Kevés az előfizetett 160 féle újság és folyóirat, melyből 110 van a felnőtt részlegben. Közöttük mindössze 8 idegen nyelvű található, abból is 3 dívatlap. Az persze nem baj, ha egy könyvtárba (és nem a könyvtáros kollégáknak!) jár a *Burda*, ha mellette még számos ismeretterjesztő és szakfolyóirat is található a polcokon.

Az olvasók száma — bár az utóbbi években egyre csökken — még mindig magas. 1978-ban 3141 olvasójuk volt, a paksi könyvtárakba a lakosság 19,9 százaléka iratkozott be. Összehasonlítva más, hasonló nagyságú és jellegű városokkal, az 1977-es statisztika („Településeink könyvtári ellátása”) alapján a következő képet kapjuk: Százhalombattán 15,5, Kistarcsán 6,9 (!), Bonyhádon 14,8, Sárváron 15,7 százalék az olvasói arány. Egyedül a Pakssal egy időben várossá nyilvánított Berettyóújfalu előzi meg az igen magasnak számító 24,3 százalékkal. Szépséghibája azonban a paksi adatnak, hogy a 3141 olvasóból 1083 a fiókkönyvtárak tagja. Ezek közül viszont egyedül a dunakömlődi rendelkezik megfelelő helyiséggel és állománnyal. Itt azonban az olvasók számaránya feltűnően alacsony (10,8). A többi annál jobb eredményt „produkál”. Különösen a szülőotthon könyvtára, ahol 44 kötet könyv található, olvasó viszont 360! Közülük 80 a 15—19 év közötti, 26 az 50—59 év közötti korosztályhoz tartozik. Tekintettel arra, hogy szülőotthonról van szó, az olvasók kor szerinti megoszlása mindenképpen elgondolkodtató... A könyvtárnak és a fenntartónak meg kell értenie, hogy a korábbi eredmény számszerű tartása végett semmi értelme elfogadni az irreális adatokat. Az egyetlen lehetséges lépés: gyökeresen elvetni ezeket, adminisztratív úton megszabadulni a koloncoktól, amelyek akadályozzák a nyugodt, megalapozott szakmai munkát.

A városi könyvtár olvasótábora ugyanolyan, mint a hozzá hasonló intézményeké. Itt is a diákok vannak legtöbben. Bár az aktív keresők 55 százalékát Pakson az iparban dolgozó fizikai munkások alkotják, arányuk meglehetősen alacsony: az olvasótábor mintegy 16 százaléka.

A legnagyobb gond azonban az, hogy a paksi könyvtárban gyakorlatilag nem beszélhetünk szervezett tájékoztató szolgálatról. A megfogalmazott szakmai követelménynek, miszerint „az olvasószolgálat keretében differenciáltan megszervezett tanácsadó-ajánló és tájékoztató (referenzs) szolgálatot biztosít, figyelemmel a korosztályi és műveltség szerinti igényszintekre”, pedig végképp nem tud eleget tenni. Ennek elsősorban személyi, munkaszervezési okai vannak. Amíg a módszertani, a feldolgozó és a gyermekkönyvtári munkát főiskolai vagy középfokú szakképzéssel rendelkezők végzik, addig a felnőtt részlegben gyakorlatilag nincs szakképzett könyvtáros. Az a rossz beidegződés, hogy az olvasószolgálat a könyvtáron belül mostoha-

gyerek, úgy látszik, itt is kísért. Ezért a ma legfontosabb teendőjének a felnőtt nyilvános szolgálat megerősítését tartom — akár házon belüli átcsoportosítással is —, noha tisztában vagyok azzal, milyen személyi gondokkal jár az ilyen átszervezés. Úgy érzem azonban, hogy a 9 főfoglalkozású könyvtáros esetében ezt a feladatot meg lehet és meg is kell oldani. A képzettségi színvonal az év elején javult, mivel két középfokú szakképzettséggel rendelkező könyvtárosnő sikeres államvizsgát tett Szombathelyen. Ez pedig nem kis dolog. Négy munkatársnak azonban még mindig nincs szakképzettsége. A könyvtárosgárda mindazonáltal jó, hivatásukat szerető emberekből áll, akik csendben, szerényen, de céltudatosan és következetesen dolgoznak. Ezért remélni lehet, hogy a paksi városi-járásai könyvtárban emelkedni fog a tartalmi munka színvonala. A rendezvények száma még mindig igen magas (1978-ban 58, ebből 35 gyermekkönyvtári), ezek azonban már szervesen beépülnek a könyvtári munkába.

Atomváros és Dunakömlőd — van mit javítani

Az „atomváros” névvel az új lakótelepet illetik, ahol a már korábban említett munkás művelődési központ és benne a könyvtár található. Ez a városi könyvtár fiókjá. Az ide látogatót rögtön olyan benyomások érik, amelyek tipikusak, bárhol az országban előfordulhatnak. Az egyik sajátosan magyar szokás: ha felavatnak egy új létesítményt, a bejáratok döntő többségét azonnal be is zárják (nyilvános intézményekről van szó, amelyeket bárki látogathat), Pakson is így van. A szegény olvasó — bár közvetlenül az előcsarnokból is bemehetne a könyvtárba, ha az ajtó nyitva volna — kénytelen a túlsó oldalról körbejárni az épületet, és ha nem tévedt el a folyosók labirintusában, be is jut a könyvtár alsó szintjébe. És ez a másik jellegzetesség: az idegen azt hihetné, hogy nálunk az emeletes intézmény az igazi. Emiatt pedig a könyvtár 240 négyzetméteres alapterülete nem hasznosítható igazán. A földszinti könyvkiválasztó tér ugyanis mindössze 66 négyzetméteres (ennyi jutott az épület 3600 négyzetméteréből), az emeleti folyóirat-olvasó viszont 122.

A könyvtár 1978. november 24-én nyílt meg 5000 kötet könyvvel, 25—30 folyóirattal. Közöttük több idegen nyelvű is található, elsősorban az erőmű építkezésén dolgozó 40 szovjet szakértőre és a 200 lengyel munkásra való tekintettel. 1979. február végén az itt lakó és az erőmű építkezésén dolgozó 2790 lakos közül 429 iratkozott be a fiókkönyvtárba. Többségük (236) gyerek. A fizikai munkások és a termelést közvetlenül irányítók közül 83 jár ide. A nyitvatartási rend ugyanolyan komplikált és szétválasztott, mint a központi könyvtárban. A három főfoglalkozású munkatársnak a jövőben lesz mit tennie az olvasás, az intézmény népszerűsítéséért. Az az elképzelés, miszerint ennek az intézménynek szakkönyvtári feladatokat kell ellátnia, teljesen hibás. Ezt most már kialakítói is kezdik belátni.

Dunakömlődön a korábbi községi könyvtár egy 50 négyzetméteres önálló helyiségben működik. 6646 kötete van, nyitvatartási ideje (heti 2×2 óra) azonban rendkívül alacsony. Így érthető, hogy mindössze 168 olvasója volt 1978-ban, közöttük 41 felnőtt. Igaz viszont, hogy a kis létszámú olvasótábor hallatlan szorgalommal olvasott, hiszen tagjai 1533 esetben keresték fel a könyvtárat, és 5785 kötetet kölcsönöztek. Vagyis egy olvasóra 34 kötet kölcsönzése jutott. Mégis azt hiszem, Dunakömlőd továbbra is a halászlévéről lesz híres, nem könyvtáráról.

Lázár György miniszterelnök január harmadiki városavató beszédében a következőket mondta: „Paks nemcsak a 96 magyar város egyike, hanem napjaink országépítő munkájának kiemelkedően fontos színtere is. Itt épül hazánk első atomerőműve, az a hatalmas mű, amely új lehetőségeket nyit a megye és a város lakói számára, s amely kivételesen fontos szerepet tölt be egész népgazdaságunkban. Az atomerőmű külön rangot ad Paksnak, olyan várossá avatja, amely egész népünk alkotó munkájának, szocialista gazdaságunk lendületes fejlődésének, a Szovjetunióval és a szocialista országokkal folytatott gyümölcsöző együttműködésnek is élő tanúbizonysága.”

Hogy a város könyvtárügye felnőjön ehhez a szép, de igen nehéz feladathoz, még sokat kell dolgozniuk a paksi könyvtárosoknak. El kell érniük, hogy a mennyiség helyett a minőség legyen a mérce, a munkásművelődés a fizikai dolgozókkal való érdemi foglalkozást jelentse a nekik nyújtott tartalmas, sokrétű és vonzó könyvtári szolgáltatásokon keresztül.

Halász Béla

Befejezés előtt a Széchényi Könyvtár történetének első kötete

Beszélgetés dr. Berlász Jenővel

Hogyan látja pályájának alakulását, könyvtárainkban végzett munkájából milyen tanulságokat szűrt le dr. Berlász Jenő, az Országos Széchényi Könyvtár ny. tudományos főmunkatársa, történész és volt egyetemi tanár? Azzal a várakozással kerestem fel, hogy a kérdéseimre válaszolva nemcsak egy érdekes könyvtáros sors állomásait ismerteti meg a fiatalabb pályatársakkal, hanem feleleteiből, szavaiból egy könyvtáros-tudós nemzedék évtizedekkel ezelőtti problémái, az őket foglalkoztató kérdések, gondok is kibontakoznak mindnyájunk előtt.

— *Amint ismerem pályád kezdetét, Te is azok közé az egykori fizetéstelen tanársegédi és ADOB-os (Állástalan Diplomások Országos Bizottsága) nemzedék tagjai közé tartoztál, akik a Horthy-korszak harmincas éveiben indultak életútjukra. De honnan jöttél, mi irányította sorsod a tudomány, a könyvtár, a levéltár felé?*

— 1911-ben születtem Budapesten, középiskolai tanulmányaimat a Bulyovszky utcai Kemény Zsigmond reálgimnáziumban végeztem. Első igazi könyvtári élményem tulajdonképpen a gimnáziumi tanári könyvtár volt. A nagy üveges szekrényekben elhelyezett, áhitott könyvek terme valóságos „szentélynek” tűnt számomra. De azért másféle előzménye is volt ennek a nosztalgianak. Kisgimnazista koromban a könyv és a könyvtár iránti vonzalom az akkori Fővárosi Könyvtár Hunyadi téri fiókja felé vitt, ide vezette lépteimet korai érdeklődésem a történelmi könyvek megismerésére is. S amint a könyvtári szabályok értelmében lehetségessé vált, hetedikes gimnazista koromban beiratkoztam a Fővárosi Nyilvános Könyvtár központjába. Itt azután szép szellemi világ tárult elém! Mint olvasó a Rákóczi-kor szerelmese lettem, olvastam, jegyzeteltem, szinte ösztönösen készültem a történész pályára.

— *Hogyan alakult sorsod ezekben a nehéz időkben, a harmincas évek első felében?*

— Mivel a történelmi stúdiumok vonzottak, a budapesti Egyetem bölcsészettudományi karának történelem-földrajz szakára iratkoztam be, s mint hallgató Domanovszky Sándor professor intézetébe kerültem. Nagyon jól emlékszem első benyomásaimra — hiszen ezek döntőek szoktak lenni az ember szellemi életében. Tanárom azt a feladatot bízta rám, hogy számoljak be a XVIII—XIX. század fordulójának híres-nevezetes haladó szellemű közgazdásza, *Berzeviczy Gergely* munkáiról. Domanovszky professor igen hasznos, tanulságos módszere volt, hogy tanítványait mindig az eredeti források tanulmányozására ösztönözte. Szerény dolgozatom sikerült: a professor által irányított *Művelődéstörténeti Intézethez* kulcsot, illetve ott fiókot, dolgozóhelyet kaptam. Professzoraim közül szívesen emlékszem vissza még *Szekfű Gyulára, Szentpétery Imrére, Hajnal Istvánra*, és az akkor fiatal *Mályusz Elemérrre*. Az első kettőtől a mesterségbeli, módszertani elveket és gyakorlatot sajátítottam el, a két utóbbi előadásából a történelmi kultúra lényegét ismertem meg. Az egyetemi Művelődéstörténeti Intézetben egyébként könyvtáros lettem: a források és feldolgozások gazdag világába itt és így nyerhettem közelebbi betekintést. Tulajdonképpen ezen az úton haladva lettem történész, mégpedig az intézet kutatási irányának megfelelően gazdaságtörténész. Nagy megtiszteltetés volt számomra — és most egy

kicsit előbbre ugrom —, hogy doktori értekezésem a Thurzó-birtokok XVII. századi viszonyairól, különösen a birtokok jobbágyságának gazdasági helyzetéről az intézet kiadványsorozatában jelenhetett meg.

— *Mi vonzott még a tudományos kutatás felé, hogyan alakult pályád ezekben az években?*

— Talán az alapvizsga utáni egyetemi éveimre utalnék. Lényegében ekkor ismerkedtem meg az Országos Levéltár világával és gyűjteményeivel. De ugyanennyire fontos volt számomra az, hogy az Országos Széchényi Könyvtárral is szoros olvasói kapcsolatba kerültem. Itt dolgoztam leginkább, nagyon szerettem az olvasótermét, ahová tavasztól-őszig szinte behajoltak a Múzeum kerti fák, s az akkori kiváló raktárkezelők készségesen hozták ki a szükséges könyveket, folyóiratokat. Ebben a környezetben határoztam el, hogy nem a szintén vonzó tanári pályára lépek, hanem megpróbálok a tudományos munka valamelyik akkori intézményében elhelyezkedni. A harmincas években ennek egyetlen lehetősége az volt, hogy egy nagy közgyűjteménybe (Országos Széchényi Könyvtár, Egyetemi Könyvtár, Országos Levéltár) kerüljön az ember, igen kis fizetéssel, bizony nemegyszer — ami az előrehaladást illeti — majdnem reménytelen kilátással.

Közben befejeztem egyetemi tanulmányaimat, a doktori fokozatot is megszerkeztem, és tanárim az 1936/37-es tanévre a bécsi *Collegium Hungaricum*ba küldtek kutatói munkám folytatására. Itt akkoriban „szélesebb” világ vett körül. Megismerkedtem a bécsi Nemzeti Könyvtárral, a szerintem igen jól szervezett ottani Egyetemi Könyvtárral, továbbá a bécsi Állami Levéltárral. Megvallom azt is, hogy ebben a külföldi ösztöndíjas évben még csupán eszköz értéke volt számomra a könyvnek, még nem cél volt. Mint említettem, a tudományos munka lehetőségét a mi szakterületünkön akkoriban egyedül a könyvtár és a levéltár kínálta, hiszen nem voltak tudományos kutatóintézetek, fizetéssel járó egyetemi tanársegédi és adjunktusi állások. Azt hiszem, a mi nemzedékünk akkoriban napról-napra ilyen problémákkal küszködött — ha volt ereje, energiája kitarítani eszményei, tudományos kutatásainak humánus céljai mellett!

A bécsi ösztöndíjas év befejezése után, 1937-ben az Országos Levéltárba kerültem; itt azonban — ebben az időben — a megélhetés legcsekélyebb feltételeit sem tudták számomra megteremteni. Szerencsémre, valamivel később, sikerült bejutnom az Országos Széchényi Könyv-

tárba; itt tulajdonképpen ismertek, hiszen még 1936 tavaszán néhány hónapig a kitűnő *Goriupp Aliz* osztályán dolgoztam. 1936-ban indult meg az OSZK ma is sokszor méltatott, nagy reformja a kiváló *Fitz József* főigazgató és *Goriupp Aliz* osztályvezető irányításával. En akkor mint kezdő könyvtáros szinte „fejést” ugrottam a mélyvízbe, és az újonnan bevezetett Egyetemes Tizedes Osztályozás ismeretében szakoztam. Bár ingyenes gyakornok voltam, *Fitz* főigazgató valamilyen módon kiverekedte számomra a 75 pengős ÁDOB-os honoráriumot. 1938 tavaszán elvégeztem a ma is feledhetetlen *Fitz*-féle könyvtárosi tanfolyamot. Ez könyvtárosi ismereteimet, egész szemléletemet igen nagy mértékben tágitotta. Pályámnak döntő mozzanata volt, lényegében ekkor tárult ki előttem a könyvtár világa, a hivatástudat itt lett számomra élmény és cél.

1938/39-ben a nemzeti könyvtárban dolgoztam, 1939-ben már „valódi” állás-talan diplomás lettem, akkor viszont az Országos Levéltárban kaptam munkalehetőséget. Itt a belső, levéltári munkával *Szabó István*, a későbbi egyetemi tanár ismertetett meg. 1941 végéig dolgoztam az Országos Levéltárban, majd 1942 januárjában — *Domanovszky* és *Szekfű* professzorok ajánlatára — meghívtak az akkor alakult *Teleki Pál* tudományos intézetbe, ahol 1947 augusztusáig „gazdasági és társadalomtörténeti” szakreferens voltam, s egyúttal rámbízták ugyanott a „magyar osztály” vezetését is. E mellett 1943-tól kezdve a *Századok* helyettes szerkesztője voltam, majd 1945 és 1948 között én szerkesztettem a folyóiratot.

Ezekben az években több publikációm jelent meg: nagyrészt gazdaságtörténeti tanulmányok voltak ezek, különösen a XVIII. századi jobbágyviszonyok kötötték le érdeklődésemet. 1943-ban egyetemi magántanár, 1947-ben pedig a Műegyetem közgazdaságtudományi karán az újkori egyetemes gazdaságtörténet és társadalomtörténet tanára lettem, ugyanakkor előadtam a magyar gazdaságtörténetet is. 1948-ban a Műegyetem közgazdaságtudományi kara megszűnt, s létrejött az önálló *Marx Károly* Közgazdaságtudományi Egyetem.

Ekkor kaptam hivatalos áthelyezést a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárába, ahol a kéziratár vezetője lettem, *Keresztury Dezső* akkori igazgató munkatársaként.

Meg kívánom jegyezni: pályámon ez döntő mozzanat volt! Véglegesen könyvtári pályára léptem. Szép, szerintem igen hasznos szakmai évek következtek ezután.

— *Hogyan összegezed e korszak könyvtári emlékeit, eredményeit?*

— Az Akadémiai Könyvtár sok nemzeti értéket magában foglaló kéziratára a felszabadulás utáni években igen rossz állapotban volt, korszerűtlensége, rendezetlensége szinte kirírt az egész magyar könyvtári életből. Fő feladatomnak e fontos kéziratár modernizálását tartottam (ennek részleteire nem térek ki, mert a Magyar Könyvszemlében 1957-ben már vázoltam; tanulmányom különben az MTA könyvtára kiadványainak sorozatában is megjelent).

Munkám első sürgető célja a kéziratári állomány védelme, kötetése, tékázása, korszerű elhelyezése, a kutatás kulturált körülményeinek megteremtése volt. Szerencse, hogy az Akadémia akkori főhatósági és könyvtári vezetői nemcsak „elvileg” látták be a munka fontosságát, hanem a szükséges anyagi eszközöket is rendelkezésemre bocsátották. Szerencsés könyvtártörténeti pillanatot volt ez!

Másik feladatom a *korszerű feltárás* volt, harmadikként említhető az akkor még kallódó anyagok behozatala, szinte megmentése a kéziratár számára. Ami a feldolgozást illeti, lezártuk a régi, elavult szakrendszerben történő felállítást, bevezettük ezen a területen is az úgynevezett „numerus currens” rendszert, és ami a legfontosabb volt — a fondokban való gyűjtést. (*Fond = egy személy vagy személy működéséhez kapcsolódó irategyüttes. — A szerk.*) Ez akkor — ma már nyugodtan mondhatom — a legkorszerűbb magyarországi kéziratári rendszer volt.

Munkatársaim segítségével — úgy vélem — jó és hasznos munkát végeztünk. 1957 nyaráig kilenc évet töltöttem el e szép és vonzó területen; talán nem volt fölösleges a csaknem évtizedes munka.

— *Abban a szerencsében volt részem, hogy munkatársként tanúja lehettem pályád e fontos szakaszának. Emlékeim szerint még mást is magadra vállaltál ezekben az években!*

— Gondolom, mire céloz. Ez a szerény munka történész, könyvtártörténeti, kulturális érdeklődéséből hajtott ki. Már akadémiai éveim alatt is nagyon érdekelt a könyvtártörténet, természetesen nem csak és nem elsősorban mint intézménytörténet, „hivataltörténet”, hanem mint a magyar tudomány- és művelődéstörténet egy fontos — akadémiai — fejezete. Több tanulmányom jelent meg e témakörben; *Németh Máriával* és *Csanak Dórával* együtt kutatunk akkoriban e területet. Publikációink nemcsak itthon, hanem külföldön is napvilágot láttak.

Mindeneset e kutatásaim, írásaim ve-

zettek el munkásságom következő szakaszához, az Országos Széchényi Könyvtárban végzett könyvtártörténeti tanulmányokhoz, ma már talán mondhatom, befejezés előtt álló monográfiámhoz.

Egyébként 1957-től kezdve az OSZK-ban is a kéziratárban dolgoztam: nagy részt ugyanazokkal a problémákkal találkoztam itt is, mint annak idején az Akadémiai Könyvtárban. A nemzeti könyvtárban *Hajdu Helga* és *Csapódi Csabáné*, a kéziratár vezetői voltak azok, akik magukévá tették a korszerű feldolgozás és tárolás (fond — gyűjtés!) alapelvét. Itteni szakmai munkám fő feladata — többekkel együtt — a könyvtár latin nyelvű kéziratának modern katalogizálása volt.

Széchényi könyvtári éveimben készültek azok az elvi, illetve módszertani munkák is, amiket az országos könyvtárügy kért és várt el tőlem: az egyiket a kéziratok katalogizálásáról írtam 1958-ban, a másik a kéziratári gyűjtőkörrel, rendszerezésről és a kéziratkatalogusok sajtó alá rendezéséről 1975-ben publikált értekezésem.

— *Úgy tudom, fontos munkát végeztél a könyvtár tájékoztató osztályán is. Mi volt e tevékenységed célja, haszna, értelme?*

— 1968-ban újabb, tudományos szempontból is megtisztelő feladatot kaptam az OSZK-ban: tudományos főmunkatársként a referenz-osztály történet-tudományi tájékoztató munkáját végezhettem. Csaknem nyolc év alatt több száz levélbeli és még számosabb szóbeli információt nyújtottam a hozzáam fordulóknak. A kérdések természetesen a legkülönbözőbb történeti diszciplinák körébe vágtak a jogtörténetről a pénz történetén át az irodalomtörténetig. Éppen ezért az a vélemény alakult ki bennem, hogy a történeti szakreferensnek univerzális felkészültségű historikusnak kell lennie; a csupán szaktörténész vagy egyetlen korszakkal foglalkozó történetíró e munkakörben nem működhet sikeresen. Magam igen szépnek és hasznosnak tartottam ezt a munkát, és bevallom, sokat és állandóan tanultam belőle. Arra is szívesen emlékezem vissza, hogy szakvezetőim, *Pajkossy György* és *Fajcsék Magda* mindig mögöttem álltak, támogattak.

— *Beszámolnál néhány érdekesnek tűnő információs esetedről?*

— Pár éve egy bolgár tudósküldöttség heteken át kutatta könyvtárunkban a bolgár—magyar kulturális érintkezések, kölcsönhatások történetét. Igen sokoldalúan, részletekbe menően kellett ezt a küldöttséget eligazítani.

Sok fáradságot és időt igényelt egy német tudós társaság kérésének teljesí-

tése is: a Lessingről szóló, hazánkban megjelent bármiféle írásművek (ide értve a folyóirat- és újságcikkeket is) bibliográfiáját kellett összeállítani részükre.

Felfedezészámba ment egy kőbe vésett címerkép megfejtése. Ezt a követ *Bödey József* jeles nyelvészünk fedezte föl Bulgáriában. Egy régóta homályos történeti kérdés tisztázódott ezzel, az tudniillik, hogyan halt meg, és hol lett eltemetve *II. Rákóczi Ferenc* fia, *József*, aki, mint tudjuk, atyja halála után Törökországból a porta segítségével tett kísérletet az erdélyi fejedelemség megszerezésére.

Szintén egy bizonytalan történeti kérdésre vetett fényt egy jugoszláviai múzeumban őrzött középkori sírkő feliratának elolvasása. Ebből az derült ki, hogy egyik Árpád-házi királyunk, *Salamon* az isztriai Polában (ma: Pula) halt meg, s ugyanott temették el.

Íme — csak mutatóba — egy-két emlék a sok közül. Különben tájékoztatósi tapasztalataim egy részét *A történeti tájékoztatás segédkönyvei* című kiadványban igyekeztem közkinccsé tenni.

— *Ismert könyvtártörténész vagy. Légy szíves, szólj erről a munkádról is! Milyen elvek vezettek könyvtártörténeti tanulmányaidban, miként összegeznéd*

arányaiban is igen jelentős tevékenységedet?

— A már ismertetett munkákkal párhuzamosan — a Széchenyi Könyvtár vezetésének megbízásából — a 60-as évek második felében megkezdtem a nemzeti könyvtár történetének kutatását az 1802-i alapítás évétől kezdve 1918-ig. Így lettem végső elkötelezettséggel könyvtártörténész. Munkám első kötete (1802—1867) már befejezés előtt áll. Különben 1977 januárjában mentem nyugdíjba, azóta is ez a számomra annyira kedves és fontos téma foglalkoztat.

Minden könyvtártörténeti írásomban a művelődés útját, irányait igyekeztem kutatni. Részletesebben: hogyan alakult ki, hogyan formálódott a különféle rétegekből a magyar értelmiség, a könyvtár, közelebbről az OSZK segítségével. E tanulmányaimban mindig azt próbáltam elemezni, hogy a művelődő rétegek milyen viszonyban voltak a könyvvvel, a könyvtárral.

S még annyit: negyven évet töltöttem közszolgálatban, ebből több mint harmincat könyvtárban. Igen szerencsésnek éreztem magam, hogy pályám második és egyben záró szakaszában visszakerülhettem a könyvtári pályára. Ez valódi öröm és boldogság volt, s maradt is számomra.

Haraszthy Gyula

a könyvtárak életéből

A kőbányai könyvtár zenei „műhelyében”

A kőbányai, 12. sz. Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtár zenemű- és hangtára arra törekszik, hogy e munkáskerületben élők zenei könyvtári igényeit kielégítse, ízlésüket ezúton is formálja. Mik a lehetőségek?

A könyvtár számára a BEAG egy négycsatornás kezelőasztalt készített, melyről az olvasóterem öt asztalához három-három személy részére sugározzuk a műsorokat. Négy lemezjátszó, két szalagos és két kazettás magnetofon, egy erősítő és négy hangfal alkotja a technikai berendezést. A hallgatók háromezer hanglemezből válogathatnak. Gyűjtőköri elveinkhez híven 85 százalék a komoly zene, 5 százalék dzsessz, illetve könnyűzene és 10 százalék prózai mű (irodalmi lemez, nyelvlecke stb.). Magnószalagon megtalálhatók a középiskolai oktatáshoz szükséges irodalmi, történelmi és zenei szemelvények is. A műveket egy, részben ideiglenes, rövidített címléírásokat tartalmazó katalógus tárja fel. A nagyobb évfordulókra különféle tematikus jegyzékeket is készítettünk: előadók lemezeiről, kórusművekről és az igényesebb könnyűzenei felvételekről.

Egy nap a sok közül

Nyílik a zeneszoba ajtaja. Húsz év körüli fiatalember lép be. „Holnap hangversenyre megyek. Debussy-műveket játszanak — mondja —, keveset tudok a szerzőről.” Az „Egy faun délutánja”-t szeretné megismerni. A könyvtáros ekkor a kezébe adja a Hangversenykalauzt, valamint Mallarmé versét. A hallgató leül az egyik asztalhoz, lenyomja az egyes gombot, s fejhallgatójában megszólal a zene.

Egy másik asztalnál szórakoztató dzsesszmuzsika hangjaira, ritmusára nehéz matematikai példákat oldanak meg.

Kezében verseskönyvvel ül egy lány a harmadik asztalnál. Ő versenyre készül, ezért többször is meghallgatja a költeményt.

A következő helyen idegen nyelvű könyv, szótár, jegyzetfüzet társaságában egy harmincon felüli férfi tanul. Olyan vállalatnál dolgozik, ahol angol nyelvtudásra van szükség. Mikor elfárad a tanulásban, Rhoda Scott orgonajátékát hallgatja.

Nagy, ámuló szemekkel ül két kisgyerek. A meselemez segítségével Maki és Muki nyomában járnak. Fel-felkacagnak, de ezt a tanuló „nagyok” elnézik nekik. Mikor véget ér a mese, a gyerekek visszaroහannak a gyermekkönyvtárba, hogy képeken is megnézzék a hallottakat.

A nyelvleckének is vége. Idősebb nő foglal most ott helyet, s a zeneszoba ablakába új borító kerül, mely mutatja, hogy a hármas csatornán Chopin e-moll zongoraversenyét lehet hallgatni. Ez a „kirakat” arra jó, hogy aki belép az olvasóterembe, lássa, milyen lemezek közül választhat.

Két középiskolás Bach János passiójának partitúrájával ül le, úgy hallgatják a zenét. Tagjai annak az énekkarnak, mely két hét múlva bemutatja a művet. Értő szemmel követik a sorokat.

Négytagú társaság érkezik. Megszállják az üres helyeket, kattogtatják a csatornaválasztó kapcsolókat: nem „ilyent” szeretnének. Valami bítet. Végül megegyezünk, találunk nekik tetszőt, így aztán maradnak.

Újabb érdeklődő jön a pulthoz: „trara, trarara, trarara ra... — dúdolja — ezt szeretném meghallgatni.” Véletlenül könnyű felismerni a dallamot, Mozart-mű. Más-kor sokáig böngésszük a műjegyzékeket, hogy megtaláljuk azt a művet, melyből a kórus egy részletet énekel, s a karvezető elmulasztotta a mű címét közölni a tagokkal. László Gyula bácsi, a nyugalmazott postás sokszor egy mű hangulatára hivatkozik, s milyen öröm, ha rátalálunk.

Két fiatalember magnöszalaggal a kezében egymást biztatva adja elő kérését: „A három tavasz ünneplésére műsort szeretnénk összeállítani.” A Ganz-MÁVAG-ból jöttek, s őket bizta meg a KISZ ezzel a feladattal. Előkerülnek az idevonatkozó zenei és prózai lemezek, váltogatják egymást az elképzelések, a sorrend, a sokféle lehetőség. Végül összeáll az egész, s az anyag szalagra kerül.

„Szeretnék megismerkedni a zenetörténet főbb korszakainak egy-egy jellegzetes művével” — fordult hozzánk nem kis kérésével az egyik hallgató. Azóta is szorgalmasan járja a zenetörténet útját.

Este hét óra van. Az olvasóteremben oltogatják a villanyokat, de a „megszállott” zenehallgatók csak nem akarják letenni a fejhallgatót. A könyvtáros is fájó szívvel halkítja le a szimfónia második tételét. Hiába, ezt már csak holnap lehet folytatni. A csatornák elnémultak, mára bezárt a könyvtár, de kinyitott sok új csatornát az emberekben, fellebbentett sok lehetőséget, indítékot adott a további érdeklődésre.

A számok tükrében

Az első három hónapban (1976. jan. 15—ápr. 15.) olyan statisztikát készítettünk, mely megjelölte a hallgatók életkorát, foglalkozását, a hallgatott műveket. 563 egyéni hallgató közül 130 középiskolás, 40 ipari tanuló, 76 középkorú értelmiségi és 77 18—40 éves kor közötti szakmunkás volt. A többiek az általános iskolások, főiskolások és a nyugdíjasok köréből verbuválódtak. A középiskolások nagy száma a kerület iskoláinak tanáraival való jó együttműködésünknek is köszönhető.

A kért művek tartalom szerinti megoszlására vonatkozó adatokból kiderül, hogy növekedett a komolyzenei művek száma. Ez egyrészt a lemezállomány összetételének, másrészt a zenei foglalkozásoknak, s a „rá- és lebeszéléseknek” köszönhető. Boros Lácit, az I. László Gimnázium volt tanulóját kizárólag a dzsessz érdekelte. Egy orgonáról szóló előadás után valósággal falta az orgona-lemezeket. Nem lett hűtlen azért a dzsesszhez sem.

A népzene helyzete aránylag előkelő a számok tükrében. Ezt segítik az olyan népszerű, az ifjúság nyelvére, izlésére épülő együttesek felvételei, mint a Sebő-, a Kaláka-együttes lemezei és a többi tánczási lemezek. Szépirodalmi műveket főképpen középiskolások hallgattak. A mozgalmi művek kampányszerű hallgatása, illetve átjátszása az évfordulókhoz, vetélkedőkhöz kötődik. Prózában a nyelvlecke vezet.

Különös figyelemmel kísértük, s mi tagadás, befolyásolni igyekeztünk az ipari tanulók, szakmunkások és az egyéb fizikai dolgozók választásait. Körükben még sok a tennivaló, s ha célokat tűzünk ki a jövőben, izlésük fejlesztésének az elsők között kell lennie.

Készülekeink erős igénybevétele miatt pár hónapig fejhallgató nélkül működtetjük a lejátszókat. A zeneszobában azonban e néhány hét leforgása után is tovább folyt a hangos hallgatás, szinte állandósult klubszerű élet alakult így ki.

Csoportos foglalkozások

Alkalmyszerűen is látogatják a könyvtárat kisebb csoportok: iskolások, napközi-sek, szocialista brigádok. Ezekből szerveződnek a későbbi rendszeres foglalkozások, ekkor vetődnek fel az egyéb kérdések ötletei, a résztvevőkből lesznek az egyéni hallgatók.

Az ismétlődő tevékenységek köréből megemlíthetjük, hogy a X. kerület általános iskoláinak magyar-, történelem-, élővilág-, földrajz- és osztályfőnöki óráihoz nyújtottunk segítséget. A „Mindenki iskolája” hallgatóinak foglalkozásait a zene- és diatár anyagával színesítettük. Az I. László Gimnázium a komplex módszer alkalmazásával rendszeresen nálunk tartotta témaösszefoglaló óráit. A Leöwey Klára Közgazdasági Szakközépiskola magyaróráin a romantika, az impresszionizmus, Ady költészete, a századvég és az avantgard-irodalom, valamint Az ember tragédiája elevenedett meg zene, képek és irodalmi szemelvények segítségével. Az egyik híradástechnikai, valamint egy közlekedési szakközépiskola is tartott zenés iskolai órákat nálunk. A kerületünkben működő nevelőotthon hátrányos helyzetű, túlkoros tanulói rendszeresen hallgatták a „Mindenki iskolája” adásait, s jutalmul valami zenét. Ők voltak a leg-hálásabb hallgatóink. Végül egy kereskedelmi szakmunkásképző iskola tanulóit említhetjük, ők is rendszeresen és szervezeten részt vesznek rendezvényeinken. De az idősebbeket sem „hanyagoljuk el”: a nyugdíjas pedagógusok klubjának foglalkozásain bemutatuk a Bachtól napjainkig terjedő időszak táncait képekben, zenében, versekben. A Zenebarátok klubja kéthetente tartja foglalkozásait. Részükre féléves programokat dolgozunk ki, melyeket két műsorfüzetben juttatunk el a tagokhoz. Ez utóbbit a könyvtárban is terjesztjük, továbbá elküldjük az üzemeknek, iskoláknak. Először a nagy művészeti irányzatokat mutatuk be komplex módon. Azután szerzők és évfordulók köré csoportosítottuk témáinkat. Az idén *Világjárás zenével, képekkel, irodalommal* címmel állítottuk össze foglalkozásainkat. Már korábban is mutatuk be zenével és ismertető szöveggel készült diasorozatokat a művelődési házban működő fotóklub tagjai (Herpay Gábor és Végh Elek). Most ismét felkértük őket, s a Budapesti Lakásépítő Vállalat két dolgozójának felajánlásával is gazdagodott az általuk tartott üzemi útibeszámoló anyag. Zenét tőlünk kértek, s viszonzásul nálunk is bemutatják képeiket.

A X. kerületi zeneiskolával kötött szocialista együttműködési szerződésünk értelmében a növendékeknek havonta egyszer foglalkozást tartunk, mellyel egyrészt kiegészítjük a tananyagot, másrészt a zenei ízlés fejlesztését segítjük a meglevő gazdag hanganyag felhasználásával. „Házimuzsika” keretében a gyerekek évente kétszer bemutatót tartanak, kis műsort adnak, melyen részt vesznek tanáraik, valamint a zenei klub tagjai és más érdeklődők is.

Műsorösszeállítások

Számos szocialista brigáddal vagyunk kapcsolatban, ez főleg a vetélkedők idején okoz „csúcsgorgalmat”. Az Ady-évforduló, a „Kell a jó könyv” pályázat kapcsán, valamint a Szovjetunióról, a VIT-ről összeállított anyagainkat szalagra, kazettára másolva kézről kézre adták a brigádtagok. Sokszor jöttek el a könyvtárba együtt meghallgatni felvételeinket, sőt, még kis elővetélkedőket is rendeztek. Természetesen a megismert anyag sokkal több volt, mint amennyire a vetélkedő kérdései vonatkoztak. Sokan tértek vissza később egyéni hallgatóként is.

Az évfordulók idején se szeri, se száma a különféle műsorösszeállításoknak. És mindig lehet újat, a korábnál jobbat kitalálni.

Érdekeségként említjük, hogy a Filaxia gyár Mongóliában dolgozó brigádjának karácsonyi és szilveszteri műsort küldtek ki kazettán itthoni társaik. E vállalat dolgozóinak gyerekei is rendszeresen látogatják könyvtárunkat, nyáron pedig a kerületi KISZ-tábornak irodalmi és zenei, a Kossuth Nyomda zenei műsorához viszont képanyagot állítottunk össze.

A IX. kerületből kaptuk eddig a legérdekesebb „megrendelést”. Ingázó munkásoknak válogattunk szórakoztató zenei és prózai lemezeket, hogy elviselhetőbb legyen nekik a hosszú utazás.

Kiállítási megnyitók, névadó ünnepélyek, házasságkötések zenéje is sokszor készül a mi „műhelyünkben”.

Az igazsághoz tartozik, hogy néhány hónapig szünetelt a fejhallgatók szolgálata. Olyan sok és nagy műszaki hiba adódott, melyet csak nehezen tudtak elhárítani, megjavítani. A csoportos foglalkozások a kényszerszünet ideje alatt is zavartalanul folytak, egyéni hallgatók is betértek hozzánk, de sokkal kevesebben tudtak zenéhez jutni. A műsorösszeállítások, vetélkedők anyagának átjatsása és az álló-

mány feldolgozása volt a munkánk ebben az időszakban. Ma az olvasóteremben ismét tele vannak az asztalok, ismét hallatszik a csatornaválasztók kattogása, s a fejhallgatókban felhangzik a zene...

A könyvtár ajtaja nyitva áll a művelődni vágyók előtt, de nekünk is ki szabad lépni onnan. El is mentünk az üzemekbe, hogy Beethoven-, Kodály-emlékműsort tartsunk, hogy a komoly zene — könnyűzene kérdéséről beszéljünk, hogy megbizonyítsuk: csak zene van, mégpedig jó és rossz, ezek közül pedig csak a jó zene méltó arra, hogy hallgassuk, terjesszük. Ez a mi feladatunk!

Kovátsné Mózner Gabriella
a 12. sz. FSZEK kerületi könyvtár munkatársa

Egy érdekes nyári foglalkozás: az irodalmi udvar

A hatvani Ady Endre Városi Könyvtárban irodalmi udvar elnevezéssel nyári foglalkozásokat szerveztünk. 1977 nyarán tettük meg az első lépéseket, ekkor, a nyári szünet kezdete előtt a városi úttörőelnökséggel közösen felhívással fordultunk az általános iskolák tanulóihoz, és megismertettük velük az „udvar” június közepétől augusztus végéig tervezett programját. Ezt a programsorozatot a könyvtár udvarán — minden szerdán délelőtt — rendeztük a közreműködő pedagógusok, könyvtárosok, meghívott író vagy művész vendégeink segítségével, esetleg műkedvelő művészeti csoportok közreműködésével.

Rendezvényeink sikerében igen fontos szerepet játszott a gyermekkönyvtár és az úttörőelnökség jó kapcsolata. Ennek köszönhető, hogy több pedagógus készségesen elvállalta egy-egy élményt nyújtó foglalkozás vezetését.

A könyvtár udvarát a szakmunkás tanulók és a város szocialista brigádjai társadalmi munkában alkalmassá tették a különféle rendezvények lebonyolítására. Az előkészítő munkából természetesen a könyvtár dolgozói is kivették részüket. A gyermekek tájékoztatására készített plakátok, az iskolákban elhelyezett feliratok és persze a szóbeli információk naptárszerűen felsorolták az egymást követő eseményeket és az egész szünet tartamára kiterjedő olvasópályázat feltételeit. Az irodalmi udvar foglalkozásait a gyermekkönyvtár olvasói látogathatták, így azok a tanulók is beiratkoztak, akiknek a könyvtár iránti vonzalmát az „udvar” ébresztette fel.

Rendezvényeinkre főleg a napközi otthonba nem járó gyerekeket szerveztük, hiszen nekik volt a legnagyobb szükségük a szüneti értelmes felhasználására. Ennek ellenére többször ért minket váratlan meglepetés, egy-egy napközis csoport szervezett, de előre be nem jelentett látogatása miatt! Kis látogatóink köre elég sokszor változott, a nyaralásra, úttörőtáborokba utazó pártásokat felváltották az onnan hazaérkezők. Az udvar minden egyes napja élményekben gazdagította a gyerekeket. Megtanultak batikolni, gyurmából figurákat, hulladék anyagokból bábokat készíteni. Örültek *Marék Veronika* íróőnének, együtt játszottak *Vargha Balázssal*.

Akciókat fenntartónk, a városi tanács könyvtárunk munkáját tárgyaló vb-ülésén külön elismerésben részesítette. Az első év sikerein felbuzdulva munkánkat igyekeztünk még jobban kiszélesíteni.

1978-ban a város másik részében levő újhatvani fiókkönyvtárban is hozzáláttunk az „udvar” szervezéséhez, így az elmúlt évben párhuzamosan két eseménysorozattal próbálkoztunk. A városrészek közötti viszonylag nagy távolság és a programok eltérő időpontja miatt egyik sem gyengítette a másik hatását. Ha olyan eseményt rendeztünk az egyik helyen, amelynek anyagi fedezete sokba került, a két udvar látogatói vendégül látták egymást. A foglalkozásokat minden alkalommal tartalmilag vagy hangulatilag megfelelő zenével színesítette a zenei könyvtáros.

Az irodalmi udvar az elmúlt két év alatt rangot és tekintélyt vívott ki magának városunkban. Örömmel tapasztaltuk a pedagógusok, a társintézmények, a művelődési központ és a TIT segítőkész társulását mind a programok előkészítésében, mind a pénzügyi fedezet előteremtésében.

Az immár hagyományossá vált foglalkozásokat ebben az évben is megrendezzük, de új formai elemmel kiegészítve: a nemzetközi gyermekév alkalmából „kis könyvtáros” jelvénytérő versenyét hirdettek gyermekkönyvtáraink. Azok az olvasóink lesznek a „kis könyvtáros” jelvény büszke tulajdonosai, akik elsajátítják a könyvtári munka alapelveit: megtanulják a könyveket raktári rendben a polcra visszarakni; megismerkednek a katalógussal, a cédulák besorolásának módjával; részt vesznek a

könyvtár által meghirdetett Bölcs Bagoly, Képes Történelem és egyéb elnevezésű vetélkedőkön; valamint rendszeresen látogatják az irodalmi udvar rendezvényeit és bekapcsolódnak az olvasópályázatba.

Gyűlnek a nevezések, olyannyira, hogy a jelentkezőket a verseny első fordulójára még májusban le kellett zárunk. Szorgos kis látogatóinknak a jelvényen kívül exlibris-nyomatokat, könyveket is ajándékozunk.

Az 1979. évi irodalmi udvar ismét bővelkedik majd játékos és „jelvényre menő” foglalkozásokban. Vendégünk lesz *Vankóné Dudás Juli* népművészi és gyermekcsoportja. Kári Kittyom című műsorával részt vesz a *Muszti—Dobai* kettős, valamint *Lázár Ervin*. A zeneiskola tanárai is elhozzák hangszereiket, és reméljük, ötletes foglalkozásra tudjuk felkérni a pedagógusokat.

Az irodalmi udvar intézményünkben a gyerekek aktivizálásának komplex formája, helyet kap benne az irodalom, a zene, a tánc, a képzőművészet, a szellemi fejtörő, a csillagászat és még sok más, a gyermekeket érdeklő foglalkozás.

„A jó iskola: bevezetés a könyvtárba vagy a laboratóriumba” — írta *Németh László*. Az iskolával közösen napjainkban egyre kedvezőbb lehetőségeket teremthetünk arra, hogy a gyerekeknek ezt a bevezetését megkönnyítsük. A város általános iskolás tanulóinak több mint a fele rendszeres könyvtárlátogató. Ezen az arányon még mindig akad javítanivaló. Közös érdekünk, hogy ezt meg is tegyük, hiszen a most elveszített százalékokat a középfokú oktatási intézményekben már igen nehéz visszaszerezni.

Kocsis István

a hatvani Ady Endre Városi Könyvtár igazgatója

Továbbképzés a Debreceni Városi Könyvtárban

Könyvtárunk, a Debreceni Városi Könyvtár munkatársainak gárdáját sikerült az elmúlt években úgy alakítani, hogy az jelenleg mind a szakképzettség, mind a létszám szempontjából megfelel a követelményeknek. A főfoglalkozású könyvtárosok 70 százaléka szakképzett, tizenketten pedig szakmai tanulmányokat folytatnak. A tanítóképző főiskola népművelő-könyvtáros szakán végzetek közül sokan élnek a kiegészítő államvizsga adta lehetőséggel. Ebben az évben öten jelentkeztek államvizsgára, illetve kiegészítő könyvtárszakra, s ha végeznek, a könyvtár minden olyan munkatársa, akinek feladatköre ellátásához szükséges, felsőfokú szakképzettséggel fog rendelkezni.

Az oklevél megszerzésével azonban nem fejeződik be a könyvtárosok ismeretszerzése, művelődése. Intézményünkben a szakmai jellegű előadások mellett évekig *folyóirat-ismertetések formájában* próbáltuk a dolgozók általános továbbképzését megoldani, ezek az összejövetelek azonban idővel egyhangúvá váltak. Az elmúlt évben sikerült olyan rendhagyó továbbképzési formát találnunk, amely egyrészt hatékonyan segítheti a könyvtárosokat abban, hogy közelebbről megismerkedhessenek Debrecen szellemi, művészeti életével, másrészt színes, változatos volta miatt állandó érdeklődésükre tarthat számot. „*Bemutatjuk...*” címmel havi egy előadásból álló sorozatot indítottunk, s előadóknak olyan, Debrecenben élő vagy debreceni vonatkozású műveket író szerzőket hívunk meg, akiknek a közelmúltban jelent meg kötetük. A program összeállításában nem ragaszkodunk a szépirodalomhoz: írókon, költőkön, újságírókon kívül muzeológusokat, történészeket, művészettörténészeket is vendégül látunk.

Ezek a szerző-könyvtáros találkozók egyszerre több célt is szolgálnak: mindenekelőtt, mivel az írókat műveik ismertetésére is megkérjük, elsődleges és gyors ismeretterjesztési lehetőséget kínálnak, az előadások nagy része ugyanis szinte a könyv megjelenésével egy időben hangzik el. Az alkotókkal való személyes beszélgetés viszont lehetővé teszi — ha szépirodalomról van szó — a művek jobb befogadását, szakkönyvek esetében pedig ösztönzőként hat, hogy a könyvtárosok olyan munkákat is figyelmesen végigolvassanak, amelyeket egyébként esetleg csak átlapoznának. Az ilyen, „emberközellebe” került művet egészen másképp ajánlja a könyvtáros az olvasóknak, mint azt, amelyhez nem köti személyes élmény. Az előadások tehát közvetett módon a helyi irodalom népszerűsítését is szolgálják.

Mivel a megvitatásra kerülő művek többsége a helyismereti, helytörténeti irodalom kategóriájába tartozik, ezek a továbbképzések egyben irányító szerepet is betöltenek a helyismereti gyűjtemények kialakításában.

Könyvtárunk egyre erősödő közművelődési funkciót tölt be Debrecen életében, amit bizonyít például rendezvényeink emelkedő száma vagy a különféle városi vetélkedőkben vállalt szerepünk is. A helyismereti, műveltségi vetélkedők esetében nem-

csak otthont adó vagy rendező szerveként tevékenykedünk, hanem jórészt fiókkönyvtárosaink végzik a versenyzők felkészítését, mégpedig az irodalom rendelkezésre bocsátásával, foglalkozások tartásával, diaporáma-műsorok összeállításával. Ehhez a munkához is segítséget nyújt a „*Bemutatjuk...*” sorozat. (Például az elmúlt évben *Sz. Kürti Katalin* előadást tartott Debrecen köztéri szobrai című könyvéről, az idén pedig a Debreceni kaleidoszkóp című vetélkedősorozat egyik témaköre éppen városunk szobraival kapcsolatos. Ebben az évben vendégünk volt *Dankó Imre* muzeológus, aki *Opuscula ethnographica* című tanulmánygyűjteményét ismertette, valamint *Tóth Béla* irodalomtörténész, aki *Maróthy György* és a XVIII. századi Debrecen kapcsolatáról beszélt. Munkatársaink az efféle művek ismeretében könnyedén tudják megoldani a rájuk váró feladatokat.)

Végül nem hanyagolható el az a szerep sem, amelyet az előadásorozat dolgozóink házikönyvtárának kialakításában játszik, ugyanis minden alkalommal lehetővé tesszük, hogy az éppen ismertett könyvet helyben mindenki megvásárolhassa, és a szerzővel dedikáltathassa.

Programjaink időpontját a helyi sajtóban mindig közzétesszük, mert összejöveteleinket külső érdeklődőket is szívesen látunk. S mivel városunk szellemi élete olyan pezsgő, hogy havonta egy-két debreceni vonatkozású mű jelenik meg a könyvpiacon, reméljük: továbbképzéseinket még jó darabig folytathatjuk ebben a sikeres formában.

Kissné Maár Éva

a Debreceni Városi Könyvtár munkatársa

Továbbképzés — új módszerekkel

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ tavaly szeptemberben indított, nyolc szakaszból álló *ajánló bibliográfiai tanfolyama* a várakozást felülmúló, jó eredménnyel és határfokkal zárult. Ez nemcsak a rendezők, a hallgatók és az előadók kölcsönös jóindulatán, igyekvésén és szakmaszeretén múlt, hanem az alkalmazott új módszernek is köszönhető: ez volt az első olyan, igazi levelező-tanfolyam, amelynek munkája a kezdettől a befejezésig előre kidolgozott feladatsorra épült. Segéd-eszköze a *Győri Erzsébet* által összeállított „programozott” munkafüzet volt, amelynek feladatlapjait otthon kellett kitölteni. Ezeket a résztvevők a megjelölt határidőre beküldték, s lépésről lépésre haladtak a gyakorlati feladványok megoldása révén és a velük párhuzamos elméleti útmutatások segítségével a végcélig: egy ajánló bibliográfia önálló elkészítéséig.

A segédfüzet alkalmazása, a házi feladatok témája és nehézségi foka az előadásokhoz igazodott. A műfaj helyének, történetének elméleti meghatározása után a tanmenet az ajánlóbibliográfia készítésének állomásait követte a témaválasztás és igényfelmérés első lépcsőitől az anyaggyűjtés és a szerkesztési módszerein át az utolsó mozzanatig: a kiadványterjesztő propagandaeszközig.

Jó lenne helyet adni a tanfolyamzáráson elhangzott kérésnek: a jövőben a vidéki tanítóképzők égisse alatt folyó könyvtárosképzésben is szerepeljen modern taneszközként ez a füzet, illetve ennek módosított változata. Legyen olyan, a folyamatos, rendszeres felkészülésre serkentő szerepe a továbbképzésben, mint az általános iskolában sűrűn ismétlődő feladatlapos felméréseknek, egyes középiskolákban az oktató- és feleltető gépeknek, a felsőfokú oktatásban pedig az ún. zárthelyiknek.

Huszonhat hallgató végezte el eredményesen a KMK végbizonyítványával hitelesített tanfolyamot. Az volt a benyomásunk, hogy elégedetten utaznak haza a résztvevők: 13 megyei, 5 városi, 2 városi-járási, illetve 3 járási-nagyközségi, valamint 3 FSZEK kerületi könyvtár munkatársai.

A vizsgafeladatok témaválasztását és az elkészült bibliográfiákat illetően a honismereti-helytörténeti bibliográfiák vitték el a pálmát (*Dabas*, *Hortobágytól—Sárrétig*; *Rábaközről — Rábaköznek*; *Tiszazug*), továbbá a társadalmi időszűrűségük, közhasznú voltuk miatt létjogosult, megjelentetésre leginkább méltó összeállítások (*Felnőttoktatás*; *Egészségnevelési hónap Veszprémben*; *A gyermekrajzok és a vizuális nevelés*; *Ajánlóbibliográfia kismamákknak*; *Család — otthon — szabad idő*; *Ajánlójegyzék az országos középiskolai tanulmányi versenyhez*; *Gothard Jenő*, illetve *Kunffy Lajos* életrajzi bibliográfiája; *Vezetésről — vezetőknél* stb.).

A hallgatók többsége először készített önállóan ajánlójegyzéket, eddig csak a mások által létrehozott segédleteket használta olvasószolgálati, tájékoztató munkájában.

Zimáné Lengyel Vera

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa

Harminc éve a könyvtár élén

PILISMARÓTI lakásán, a délelőtti órákban kerestem *Virág Jenő* bácsit, a nyugdíjas pedagógust, a község könyvtárosát. Már nem az a frissen mozgó, eleven ember nyit ajtót, mint öt-hat évvel ezelőtt. Sokat betegeskedik, gyengélkedik. „Azért a könyvtárat még szeptemberig nem adom át, akkor lesz harminc éve, hogy átvettem” — mondja. Nem hiszem, hogy van megyénkben még egy olyan tiszteletdíjas könyvtáros, aki ennyi időt töltött volna az olvasókkal, ennyi energiát fordított volna a könyv, az irodalom terjesztésére, az emberek olvasóvá nevelésére.

Pedagógusként került a községbe 1932-ben, a Fejér megyei Alap községből. 1949-ben megszervezte a községi könyvtárat a földművelésszövetkezeti könyvtár maradványából. Mindössze 50—60 kötet sorakozott a szekrényben, s a helyiség is nagyon kicsi volt. Hogy miért lett könyvtáros? Mert megértette, hogy az emberek szellemi fejlődésében a könyvnek, az irodalomnak van a legfontosabb szerepe.

„Nehezen mentek akkor könyvtárba az emberek, végül rájöttem, hogy legjobb lesz, ha vasárnap délután, a templom után tartok kölcsönzést. Akkor már nem sietnek annyira” — emlékezik vissza. Mikor aztán megszerették az emberek a könyvet, már hétköznap is felkeresték a községi könyvtárat.

— Sok érdekes dolog történt időközben, megalakult a járási könyvtár is, s már volt honnan felfrissíteni a könyvállományt. Fokozatosan, lassan terjedt a könyvtár hatósugara. Az olvasók számának növelésére járási versenyeket szerveztek, többször is első lettünk. Egy megyei versenyen a harmadik helyre kerültünk. A gyökeres változást az olvasók számának növekedésében, a tartalmi munka javulásában a szabadpolcos rendszer bevezetése jelentette. Közben egyhetes tanulmányúton, tapasztalatcserén voltam a Széchenyi Könyvtárban. 1974-ben — miután több helyiséget is kinőtt könyvtárunk —, a volt Pálos-kolostorban kaptunk helyet. Itt már két helyiség áll rendelkezésünkre, a berendezést a megyei könyvtártól kaptuk, de jelentős anyagi támogatást adott a minisztérium, a megyei tanács, a járás, a megyei ifjúsági bizottság stb. is. Televíziót, rádiót, két lemezjátszót, magnót vásároltunk, egyszerűen kitűnően felszereltük a könyvtárat — vázolja a fejlődés képét Jenő bácsi.

A MEGVÁLTOZOTT FELTÉTELEK lehetőségét teremtettek arra, hogy irodalmi klubot, zenei klubot és gyermekklubot szervezzenek. Ez utóbbi ma is a legeredményesebben működő közössége a pilismaróti könyvtárnak (a zenei klub pillanatnyilag nem működik). Gyakoriak a könyvtárban az író-olvasó találkozók, az irodalmi délutánok, vetélkedők. A különféle könyvheti rendezvények évről évre jól sikerülnek Pilismaróton. S ez *Virág Jenő* fáradhatatlan szervező munkájának az eredménye. Jenő bácsit mindenki szereti, tiszteli a községben. Hiszen szinte minden pilismaróti tanított, a község egész lakossága tanítványa volt a három évtized alatt...

— 1977-ben *együttműködési szerződést* kötöttünk az általános iskolával. Ennek értelmében az iskola beszerzi a szükséges ifjúsági irodalmat a könyvtár részére, ősszel minden osztály könyvtárlátogatást szervez az osztályfőnök irányításával, az iskolások eljárnak az irodalmi körbe (az alsóok a gyermekklubba). Viszonzásul a könyvtár ellátja az iskolát, a tantestületet olyan értékes irodalommal, amely az iskolában nincs meg. Az oktatás rendelkezésére bocsátja a gazdag hanglemezgyűjteményt. Gyakran tartanak a könyvtárban rendhagyó irodalom- és történelemórát. Az iskolások kis könyvtárosként segédkeznek a kölcsönzésnél stb., stb. 1978 őszén, a gyermekkönyvhét alkalmából a könyvtár könyvkiállítást és árusítást szervezett az iskolában, a gyermek irodalmi klub ajándékműsort vitt a basaharci szociális otthonba; az óvodások előtt, az öregek napközijében is felléptek. Idén még több gondot fordítanak a gyermekrendezvényekre.

A KÖZSÉGI TANÁCS évi 10 ezer forinttal támogatja a könyvtárat, Basaharcon, az öregek szociális otthonában fiókkönyvtárat működtetnek. A könyvtár állománya jelenleg 5500 kötet, tavaly 300-on felül volt az olvasók száma (ebből 80—100 gyermekolvasó). Ebben az évben Jenő bácsi az ifjúsági olvasók számát szeretné növelni.

„Megkérdezték már tőlem, melyik hivatásomat szeretem jobban, a tanítást, vagy a könyvtárosi munkát. Mindkettőt, de talán mégis a könyvek, az olvasók közt éreztem igazán jól magam. Úgy érzem, könyvtáros voltam”. (—ez—)

(Dolgozók Lapja)

Hírek

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRI SZAKFELÜGYELET és a hálózati módszertani munka időszzerű kérdéseiről rendezett országos értekezletet május 9—10-én Egerben a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a megyei könyvtárigazgatók, valamint néhány meghívott SZMT könyvtárigazgató részvételével. A tanácskozás résztvevői rendkívül élénk vita után négytagú bizottságot jelöltek ki — tagjai: dr. Csongor Endréné székesfehérvári, Orosz Bertalanné egri, dr. Román Lászlóné pécsi, Szurmay Ernő szolnoki megyei könyvtárigazgató —, hogy a minisztériumnak javaslatokat dolgozzanak ki a szakfelügyelet továbbfejlesztésére. A vitában részt vett Juhász Jenő, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője is, aki tájékoztatást adott az osztályon folyó munkálatokról — egyebek között a képzéssel kapcsolatos fejleményekről —, és bejelentette az Országos Könyvtári Tanács munkájának felújítását. Mivel a tanácsnak testületi tagja a megyei könyvtárakat képviselő igazgatói tanács elnöke is, az egri tanácskozáson megalkotották a megyei könyvtárak igazgatói tanácsát, amelynek elnökévé Arató Attilát, a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár igazgatóját választották.

AZ OLVASÓ AKADÉMIANAK, a Szabad Föld című hetilap 1978. február 1-én indított nagyszabású olvasómozgalmi akciójának díjkiosztó zárőnnepségét jún. 1-én tartották a Hazafront Országos Tanácsának Belgrád rakparti székházában. Az ünnepségen, amelyen részt vett a HNF Országos Tanácsának főtítkára, *Sarlós István* is, dr. *Molnár Béla* titkár mondott bevezetőt, majd a Szabad Föld főszerkesztője, *Eck Gyula* értékelte az akciót, s osztotta ki a fő díja-

kat a legjobbaknak, akik közül *Kovács Józsefné*, a kiskunfélegyházi Lenin tsz Kállai Éva szocialista brigádjának vezetője köszönte meg a Szabad Föld tervszerű művelődésre, folyamatos és rendszeres ismeretszerzésre sarkalló mozgalmát. — A minden bürokratikus szervezéstől mentes, komplex eszközöket alkalmazó mozgalom egész apparátusát a Szabad Föld szerkesztősége alkotta, s elsősorban a korábbi „Könyvet a pusztai diákoknak” akció apostolának, *Bajor Nagy Ernő* rovatvezetőnek köszönhető, hogy másodmagával, egy adminisztrátor segítségével 17 ezer pályázónak, köztük 1000 szocialista brigád tagjainak sokoldalú művelődését irányította a lap több mint egy éven át, és jó kapcsolatot alakított ki a résztvevőkkel, akikre számíthat a jövőben minden hasonló olvasási-művelődési programja is.

A SZÉP MAGYAR BÉSZÉD versenyt másodizben rendezte meg a *Balassagyarmati Városi-Járás*i Könyvtár. *Április 11-én* csaknem húsz városi és járási úttörő mérte össze tudását az úttörővezetők, irodalmi színpadi tagokból, könyvtárosokból álló zsűri előtt, amely két tanulót javasolt a *Kazinczy* jelvény viselésére. *Április végén* *Balassagyarmat* város minden 5—8. osztályos tanuló-ját megmozgató rendezvényt bonyolított le a városi-járási könyvtár. A művelődési központban *Sellei Zoltán* előadóművész tartott rendhagyó irodalomórákat a gyerekeknek, a pedagógusoknak és a járás községi könyvtárosainak. Az irodalmi órák anyagát minden

osztálynak külön-külön választotta össze a művész.

(B. G.)

A GYÖNGYÖSI MŰEMLEKKÖNYVTÁR harmincéves hányattatás után visszakerült eredeti helyére, a volt ferences-rendházba. Az Országos Széchényi Könyvtár által gondozott és munkatársai által szakszerűen újárendezett könyvtár megnyitási ünnepségére május 25-én került sor. *Keresztury Dezső* akadémikus, az OSZK ny. fősztályvezetője megnyitó beszédében a gyűjtemény kivételesen nagy nemzeti értékére hívta fel a figyelmet: ez az egyetlen könyvtár Magyarországon, amely a XVI. századtól kezdve folyamatosan fennállt, és régi anyagát eredeti helyén őrizte meg.

KÉTSZINTES, 180 NÉGYZETMÉTER ALAPTERÜLETŰ RAKTÁRRAL bővül a Tatabányai Megyei Könyvtár, amelyet éppen 15 éve avattak fel. Mivel az épületet annak idején 100 ezer kötet befogadására tervezték, a könyvtár állománya azonban máris meghaladja a 130 ezer kötetet, a megyei tanácsi tervezőiroda elképzelései szerint, 5 millió forint felhasználásával új raktárat csatlakoztatnak az épülethez. Az alapozásra már az idén sor kerül, s előreláthatólag a jövő év első felében elkészül az új raktári szárny.

AZ ORSZÁGOS MŰEMLEKI FELÜGYELŐSÉG és a *Szolnok megyei Tanács* anyagi támogatásával megkezdődött a *kunhegyesi* egykori sóház 240 éves, barokk épületének helyreállítása. Az építkezést a helyi vállalatok, üzemek és termelőszövetkezetek nagy értékű társadalmi munkával segítik, hogy méltó otthonhoz jusson a nagyközség művelődési központja, amely helyet ad majd a gyermekek és a felnőttek könyvtárának, valamint a hangtárnak és a folyóirat-olvasónak is.

JUBILEUMI ÜLÉST TARTOTT május 25-én a szege-di könyvtárközi bizottság abból, hogy *Barabási Rezsőnek*, a volt Népművelési Minisztérium könyvtári főosztályvezető-jének kezdeményezésére negyedszázada alakult meg a különféle könyvtárhálózatok munkájának összehangolására hivatott tanácsadó testület, az első a hasonló céllal létrehozott vidéki könyvtárközi szervek sorában. Az emlékülésen *dr. Péter László* tartott megemlékezést, a Somogyi Könyvtár pedig az évforduló alkalmára kiadta a bizottság rövid történetét és néhány dokumentumának hasonmását tartalmazó, 100 példányban sokszorosított füzetet, *Csenke László* összeállítását.

VÁCI GYÖRGY KÖNYV-KÖTŐMESTER „A könyvkötészet múltja és jelene” című kiállítását nyitotta meg *Szjz Rezső* művészettörténész az ünnepi könyvhéten a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában. A Vácot élő kiváló mester mögött a saját művészi munkásságát és a könyvkötő szakma történetét egyaránt bemutató kiállítások egész sorozata áll. Kiállításait mindig szívesen bocsátotta a könyvtárak rendelkezésére, ráadásul nemcsak megyei és városi könyvtárak (Kaposvár, Veszprém, Nyíregyháza, Miskolc, Kiskőrös, Kiskunhalas) látogatói gyönyörködhetnek munkáiban, hanem a falusi könyvtárak (Akasztó, Martonvásár) olvasói is.

ELKÉSZÜLT a Textilipari Dolgozók Szakszervezetének új központi könyvtára. A Csillaghegyi Lenfonógyár művelődési otthonának szomszédságában levő, csaknem 600 négyzetméter alapterületű épület létrehozására a SZOT hét, a Textilipari Dolgozók Szakszervezete pedig másfél millió forintot fordított. A 77 ezer kötetes köz-

ponti könyvtár 22 letéti könyvtárról gondoskodik, és feladata lesz a Lenfonógyár dolgozóinak könyvtári ellátása is. Az Allmedia bútorzattal felszerelt könyvtár az átköltözési és rendezési munkák befejezése után, az ősszel kezdi meg a kölcsönzést és a hálózati munkát az új épületben.

FENNÁLLÁSÁNAK 25. ÉVFORDULÓJÁT ünnepelte az Ajkai Városi Könyvtár, amely annak idején községi könyvtárként egy 19 négyzetméteres szobában egy könyvtárossal nyitotta meg kapuit. Azóta a faluból gyorsan fejlődő város, a kis kölcsönzöböl pedig jól működő városi könyvtár lett, amelynek könyvállománya 1616-ról 48 896 kötetre. olvasóinak száma 502-ről 4884-re, kötetforgalma pedig évi 8358-ról 103 483-ra nőtt. A leghűségesebb olvasók tiszteletére bensőséges ünnepséget rendeztek, amelyen emléklapot kaptak a 25, 20 és 15 éves tagsággal rendelkezők, a könyvtár igazgatója pedig a városi tanács elismerő oklevelét vette át. A jelenlevő vezetők és az olvasók is egyetértettek abban, hogy a művelődési központban működő intézmény kinötte mostani helyét, és feltétlenül új létesítményre van szükség a nagy múlttal ugyan nem

rendelkező, de szép jövő elé néző szocialista munkásvárosban. (h. b.)

GYERMEKRAJZ- ÉS GYERMEKKÖNYV kiállítást rendezett májusban a *Salgótarjáni Megyei Könyvtár* a *Móra Ferenc Könyvkiadóval* és a *József Attila Művelődési Központtal* közösen a megyei művelődési központ üvegsarnokában. A kiállítást *dr. Hanga Mária* oktatási miniszterhelyettes nyitotta meg. (B. G.)

A **KÖNYVÉRT** Vállalat a megyei könyvtárakkal karöltve sorozatban szervez tanácskozásokat, hogy partnereit megismertesse munkájával, elsősorban a könyvtárellátás időszerű kérdéseivel. A legutóbbi szakmai tanácskozásra, amelyen csaknem 150 Pest megyei könyvtáros, könyvterjesztő és népművelő vett részt, Nagykörsön, a konzervgyárban került sor. A jól rendezett összejövetelen *Drucker Tibor*, a **KÖNYVÉRT** igazgatója ismertette a Könyvértékesítő Vállalat tevékenységét, majd a résztvevők két szekcióban vitatták meg a könyvtárellátás helyzetét, a könyvterjesztés és a könyvtárak együttműködésének lehetőségeit, illetve a Pest megyei szövetkezeti könyvterjesztés különféle kérdéseit. A könyvtári szekció vitavezetője *Ronga József*, a Könyvtárellátó osztályvezetője volt.

A MAGYAR KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETÉNEK ÚJ CÍME: Budapest, PF. 486. 1827. E cím meg egyezik az Országos Széchényi Könyvtár levélcímével, amelyet a könyvtár vezetőségének engedélyével használ az MKE. Azoknak, akik állásügyben fordulnak a Könyvtárosegyesülethez, *Klejka Lászlóné* nyújt felvilágosítást minden kedden 8.30-tól 16.30 óráig és csütörtökön 8.30-tól 13-ig a Múzeum utca 3. sz. alatti épületben, az **OSZK** szakszervezeti bizottságának szobájában. (Tel.: 134-000)

Fejlett vagy fejlődő...?

Olvasás és könyvtárügy a francia szaksajtó tükrében

A franciák könyvtárügyének bemutatásakor a szakirodalomban olvasottakat helyenként a személyes tapasztalatokkal és élményekkel bővíthetem, mivel többször is alkalmam nyílt a francia könyvtárügyet a helyszínen tanulmányozni, a „hely szellemét” a könyvtárakban érzékelni.

A *Bulletin des Bibliothèques de France* és a *Bibliographie de la France* legutóbbi két évfolyamának, valamint a francia könyvtároeszeget közművelődési szekciójának lapja, a *Lecture et Bibliothèque* (Olvasás és Könyvtár) négy évfolyamának áttekintése révén elsősorban a francia közművelődési könyvtárak életéről kaphattunk friss tájékoztatást; úgy tűnt, hogy a francia szaksajtó figyelmének középpontjában a közművelődési könyvtárügy kérdései állnak. Főként a következő átfogóbb témák szerepeltek a közelmúlt francia szaksajtójában: Az *ifjúság* és a *gyermek*ek könyvtári ellátása, a *testi fogyatékosok* és a *betegek* könyvvel való segítése, *olvasásszociológiai* vizsgálatok, az *audiovizuális dokumentumok* gyűjtésével, feldolgozásával és terjesztésével kapcsolatos módszerek, a nagy *tudományos könyvtárak* fejlődésének korszakai, szervezetek korszerűsítése, valamint kitérítés a *külföldi könyvtárügyre*.

A gyerekek és a fiatalok könyvtári ellátása

A francia gyermekkönyvtárügy — a felnőttek közművelődési könyvtárügyéhez hasonlóan — mind a mai napig nem alakult egységes rendszerre. A francia forradalmat követő első évtizedekben hozták létre az első iskolai könyvtárakat, amelyek nemcsak a gyerekek, hanem a családok számára is könyvforrásként szolgáltak. Az első önálló gyermekkönyvtárak, vagy ahogy a franciák nevezik: az „olvasás, a könyv öröme” könyvtárak a XIX. század végén jöttek létre angolszász példára.

Ahol régebben kiírták, hogy „kutyáknak és gyerekeknek tilos a bemenet”, ott immár állami támogatással létesítettek önálló gyermekkönyvtárakat. Igaz, ezekben a könyvtárakban még egy sereg korlátozás élt: a könyveket csak abban az esetben kölcsönözték, ha azok szorosan kapcsolódtak az iskolában tanultakhoz. A gyermekkönyvtárak egymástól elszigetelten, a helyi erőktől és a lelkesedéstől függően működtek. Csak az utóbbi években kezdtek foglalkozni valamiféle egységes szellemű és rendszerű gyermekkönyvtári hálózat kiépítésének gondolatával.

A Párizstól száz kilométerre levő clamarti könyvtárban egy évtizede szülőkből, pedagógusokból, újságírókból, népművelőkből álló munkaközösség tanulmányozza az újonnan megjelenő gyermekirodalmat, s tesz javaslatot a beszerzésre. A könyvtár egyben a francia gyermekkönyvtárak módszertani központja is. A teljes szakirodalmi dokumentáció mellett megtalálható itt az ország gyermekkönyvtáraiban megvalósult kezdemények leírása is.

Az egyik kisvárosi közművelődési könyvtára tanulmányi napokat rendezett a gyermekek olvasási szokásairól. A többnapos ankét célja egy kísérlet értékelése volt. A kísérlet első lépéseként különböző iskolai osztályokban úgynevezett *olvasósarkokat* rendeztek be a tanulóknak, egy nagyszabású könyvkiállításon pedig gyermekolvasmány-sarkot alakítottak ki. Megfigyelték, hogy milyen könyvekhez nyúlnak először a gyerekek, milyen könyveket tesznek vissza a polcra, melyekbe lapoznak bele, melyeket kezdenek elmélyülten olvasni. A kiállításon levő sarokban a természetről, élővilágról szóló műveket is elhelyezték, és kiállítottak néhány kisebb állatot, növényt, kristályt, kagylót is. Itt felnőttek segítettek a gyerekeknek a válogatásban, azonnal válaszoltak kérdéseikre, irányították olvasmányaikat. A kiállítás időtartama alatt cso-

portos beszélgetéseket kezdeményeztek a gyerekekkel, megkérdezték őket otthoni könyveikről, olvasási szokásaikról, arról, hol szeretnek olvasni, s az utóbbi kérdésre rajzban kértek választ. A gyerekek válaszaiból kiderült, hogy legtöbben a természetben vagy képzeletbeli helyen szeretnének olvasni. Kisebb részük komfortos környezetet rajzolt, szobát, ágyat, házat. Még kevesebben könyvtárat, iskolát.

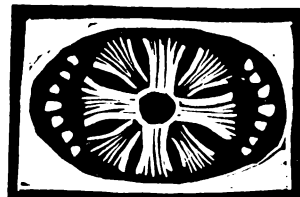
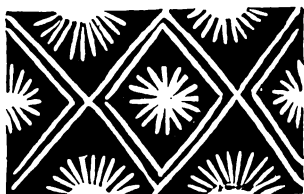
Az anket résztvevői megállapodtak abban, hogy a gyermekeket sokkal közelebb kell hozni a szépirodalomhoz, mert az úgynevezett haszonelvű olvasást éppen eléggé erősítik az iskolák. Az olvasási kedvet viszont meglehetősen csökkenti a tv és a képregények elterjedése. Megállapodtak abban, hogy a gyermekkönyvtárosok feladata az „azonosuló” olvasói típus kialakítása a „történetfaló” típusal szemben.

A skandináv országokban kialakult „a gyermek a király” kultuszt elvetették ugyan, de sürgették, hogy mind a könyvkiadásban, mind a terjesztésben jobban alapozzanak a gyermekek véleményére, óvakodni kell viszont a vélemények egységesítésétől, a felnőttek nyomasztó, didaktikus jelenlététől. (Utam során azt is tapasztaltam, hogy a francia gyermekkönyvtárak igyekeznek a szülőkre is hatni. Elsősorban azzal, hogy a gyűjteményekben helyet adnak a gyermekneveléssel foglalkozó műveknek. A kísérő szülők figyelmét felhívják ezekre a kis pedagógiai gyűjteményekre, és szervezeten működik a könyvvásárlási tanácsadó szolgálat is.)

Mivel a francia gyermekkönyvtárak használata meglehetősen idényszerű, a gyermekkönyvtárosok feladatuknak tekintették, hogy a könyvet, az olvasást becsempészték az úgynevezett nyári szabadidő-központok programjai közé. Kicsit a mi olvasótáborainkhoz hasonló kezdeményről van itt szó. A nyári napközis táborokat a gyermekkönyvtárak segítségével látják el irodalommal, továbbképzést szerveznek a szabadidő-központok igazgatóinak, és igyekeznek megismertetni őket az olvasóvá nevelés különféle, a könyvtárakban már bevált „trükkjeivel”. Javasolják: ne csak akkor essék szó olvasásról, ha rossz az idő, vagy ha a felnőttek „nyugton akarnak maradni” a gyermekektől.

A gyermekkönyvtárak bensőségessége, ötletgazdagsága, a nemegyszer más szabadidős-tevékenységre (bábozás, színjátszás, kézművesség) is lehetőséget adó környezet valóban vonzza a gyerekeket. Franciaországban is inkább a gyermekkönyvtárak és a felnőttkönyvtárak között „eltűnő” nemzedék okoz gondot. A könyvkiadás sajátos „gazdagsága” (erőszak, pornó, okkultizmus) miatt szükségesnek tartották a külön ifjúsági gyűjtemények létrehozását is. Az ifjúsági könyvtári munka módszertani központja és tudományos kutatóhelye *Maison Alfort*-ban, Párizs egyik külvárosában jött létre. Itt gazdag ikonográfiai (kép) gyűjteményt alakítottak ki, s kiállítóterem, fotólabor, zenei részleg és klubhelyiség egészíti ki a könyvkölcsönző teret. Ez a könyvtár a kölcsönzési lehetőségek mellett a fiatalok közösségi életének is színtere. A szakemberek számára mindig nyitva van, ha a helyszínen kívánják tanulmányozni a fiatalok olvasási szokásait, könyvtárhasználatát, egymás közti viselkedését, spontán érdeklődését.

Az ismert francia társadalomtudós, *Pierre Bourdieu* — magyarul is olvasható — megállapításai szerint az iskola Franciaországban sem képes megszüntetni a társadalmi különbségeket, sőt az otthonról (lakóhely és család) hozott hátrányok a tanulmányi évek alatt tovább növekednek és állandósulnak. Ezt látszik alátámasztani az a felmérés, amely falusi és kisvárosi környezetben élő szakközépiskolások és gimnazisták olvasási szokásait vizsgálta. A szakközépiskolások — annak ellenére, hogy lakóhelyük miatt azonosak hátrányaik a gimnazistákéival — szülei munkája szerint is az úgynevezett hátrányos helyzetűek közé sorolhatók. A gimnazisták között több az értelmiségi, az alkalmazotti származású és a szakemberek középrétegéből született gyerek, mint a szakközépiskolás társaik között. Olvasási szokásaik ennek megfelelően

sokban eltérnek egymástól: a gimnazisták élénkebb és elmélyültebb olvasók, közöttük magasabb a könyvtárba járók aránya. Ezzel szemben a szakközépiskolások legnagyobb olvasmányélményei elsősorban a gyermekkorból valók. Szívesebben olvassák a képregényeket. A gimnazisták 68 százalékának húsznál több könyve van otthon. A szakközépiskolásoknál ez az arány 48 százalék.

Az eszköztár térhódítása

Valamennyi olvasórétegre, tehát a *felnőttekre* is hatni kívánnak a francia közművelődési könyvtárak azáltal, hogy az utóbbi időben túlléptek a hagyományos szolgáltatásaikon. Nem a nálunk is sokat emlegetett *komplex intézményekről* van szó, hanem könyvtárakról, amelyek immáron dokumentumtárként működnek. A könyveken kívül folyóiratot, cikk-kivágot, diaképet, reprodukciót, lemezt, kazettát, filmet is kölcsönöznek. És az olvasószolgálat — mint ezt *Cambrai* kisváros eszköztárának példája mutatja — nem merül ki a kölcsönzésben és a helyben olvastatásban, hanem a könyvtárosok gondot fordítanak a zenei programok szervezésére is, s rendszeresen rendeznek kiállításokat — elsősorban helybeli alkotók műveiből —, továbbá a város múltjának relikviáit is bemutatják. Filmvetítéseket szerveznek, s ügyelnek arra, hogy a helyi mozikkal ellentétben ne a kereskedelmi érdek, hanem a művészi érték legyen a döntő. Színelőadásaiukon elsősorban amatőr együttesek lépnek fel. A verbális ismeretterjesztést előadás-sorozatokkal segítik, és minden előadást könyvkiállítással, ajánlójegyzékkel tesznek teljessé. (A közművelődési könyvtárosok egyesületi lapjának, az „Olvasás és Könyvtár”-nak a címe időközben „Médiathèque publique”-re változott, jelezvén, hogy az újonnan létesített intézmények fokozatosan átalakulnak dokumentum-, illetve eszköztárrá.) Az átalakulással egyre több közlemény foglalkozik, továbbá a hangos-képes dokumentumok könyvtári helyével, a tárolás, a feltárás és a terjesztés különleges kérdéseivel is. Tanulmány elemzi a Grenoble-i lemezterjesztési tapasztalatokat, különös tekintettel a lemeztárak és a lemezboltok elterjedő közvetítő szerepére.

Franciaországban mintegy 200—250 lemez-szabolt működik, a lemeztárak száma is elérte már a 300-at. A lemezkiadást a gazdasági érdekek befolyásolják, néhány nemzetközi társaság kezében van a kiadások monopóliuma. A kiadott lemezek mintegy 25 százaléka klasszikus mű, de közöttük a többséget a „szuperklasszikusok” sokadik interpretációja alkotja, és viszonylag kicsi az igényes kortárs zene aránya. A lemezboltok választéka természetesen a vevőkör változó igényeihez igazodik, karácsony táján klasszikusokkal, nyáron popzenével és szanzonokkal telnek meg a polcok. Ezzel szemben a lemeztáraknak állandóan igényes választékot kell kínálniuk! A képmagnó bevezetésével a gyűjtemény tovább gazdagodik: tv-adásokat, valóságos eseményeket rögzítenek, és ezeket vissza is lehet keresni. A tv-adások, filmek, kulturális események felvételével az iskolai oktatás szemléltető eszközei is gazdagodnak, nő az információs lehetőségek száma, hiszen számos helyi jelentőségű eseményt örökíthetnek és őrizhetnek meg ily módon a könyvtárak. A képmagnó szerepet játszik a gyors információk (pontos idő, menetrendek, időjárás-jelentés, tőzsdei hírek) továbbításában is.

Képzés, módszertan, csoportok vezetése

A Könyvtártudományi és Módszertani Központhoz hasonló intézmény nem lévén Franciaországban, a könyvtári munka módszertani fejlesztését a könyvtárosképzés vállalja magára. A könyvtárosképző főiskolák feladatuknak tekintik, hogy egy-egy fejlesztésre szoruló munkaterületet felderítsenek és kidolgozzák az újonnan alkalmazható és terjeszthető módszerek sorát. Ilyen feladat a könyvtári kulturális propagandával foglalkozó szakembergárda kialakítása. Az úgynevezett „animátorok” (lelkésítők, buzdítók) szerepe ugyanis az új típusú közművelődési könyvtárban igen nagy. Franciaországban történelmi hagyomány az olvasmányok csoportos feldolgozása. Ezt a közösségi formát a mai könyvtárosok is fontosnak tartják.

Az ipari forradalmat követően a technikai szakismeret került előtérbe, ami azonban egy idő után számos társadalmi és kulturális problémát okozott. A múlt század közepére mind a konzervatívok, mind a haladó erők megegyeztek abban, hogy figyel-

met kell fordítani a dolgozók művelődésére — a közoktatáshoz hasonló szervezethez. A falusi esték közös felolvasásainak, együttmeséléseinek hagyományait eleve nitették fel, amikor Párizsban és más ipari nagyvárosokban *olvasóklubokat* hoztak létre. Mostanában kezdenek ezek a közösségi formák ismét életre kelni.

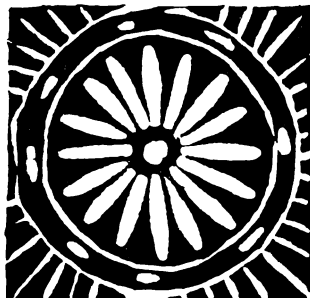
A közösségi olvasásra való törekvés az úgynevezett ifjúsági szabadidő-központokban is az egyik leghatékonyabb nevelési eszköz. A felsőfokú könyvtárosképzés intézményei tapasztalatcsere és továbbképzés keretében tanítják meg a könyvtárosokat az olvasmányélmények csoportos feldolgozásának módjaira. A fiatal könyvtárosok csoportos foglalkozásokon vitatták meg a nem olvasó rétegek megnyerésének lehetőségeit. Meghatározták a könyvtárosok politikai szerepét is. Megegyeztek abban, hogy a mai könyvtáros nem lehet passzív könyvelő, hanem alkotó, nevelő, orientáló egyéniség. A francia könyvtárosképzésben tehát helye van annak a stúdiumnak, amelynek keretében el lehet sajátítani a könyvtári csoportok vezetésének, aktivizálásának módszereit. Nem tartják a könyvtártól idegen tevékenységnek, ha a könyvtár asztalai körül időről időre gyerekek, fiatalok, felnőttek vagy éppen öregek gyűlnek össze vitára, eszmecsere. Igaz, hogy a véleménycserélő közösségi együttlétnek Franciaországban a hangulatos kávézók és kiskocsmák révén nagyobb hagyományai vannak, mint Kelet-Európa országaiban.

A korszerű könyvtárügy küszöbén

A francia könyvtári törvény kimondja, hogy lakhelyétől függetlenül mindenkinek joga van az egységesen jó könyvtári ellátottságra. Ezért az 5000-nél nagyobb lélekszámú településeken, a tiznél több osztályt működtető iskolákban, a kaszárnyákban, a szanatóriumokban, a nagyobb kórházakban, a liceumokban, a kollégiumokban úgynevezett *központi könyvtárakat*, az ezeknél kisebb településeken és intézményekben *fiókkönyvtárakat* kell működtetni, vagy bibliobusszal juttatni el a könyvet az olvasókhoz.

Újabb meghatározták a központi és a fiókkönyvtárak működési tereit, ügyelvén arra, hogy bennük a hagyományos könyvtári tevékenységeken kívül jusson hely a közösségi művelődésre is. Több cél megvalósítására szánt termetek alakítottak ki, amelyekben a közösség művelődési, szórakozási és társas igényét is ki lehet elégíteni.

A közművelődési könyvtárak helyzete, a magyarországi viszonyokhoz hasonlóan, lényegesen kedvezőbb vidéken és a főváros körüli övezetben, mint magában Párizsban. A könyvtárak központi irányítás nélkül működnek. A francia fővárosban napjainkban kezd kibontakozni a modern, valóságos igényekre épülő könyvtárpolitika. Egy 1966-os adatfelvétel szerint a könyvtárak átlagos alapterülete 92 négyzetméter volt, ma már a legnépesebb kerületekben 2000 négyzetméteres könyvtárak nyílnak. Fokozatosan megszüntetik a rosszul kihasznált, csak este nyitva tartó könyvtárakat,

és áttérnek az egésznapos szolgálatra. Elkészült a 15 éves fejlesztési terv, egy-egy nagyobb párizsi szakkönyvtárat is bevonnak a városi hálózatba, ezáltal elérik, hogy abban minden tudományág képviselve legyen.

Az 1976 óta működő közművelődési és könyvtári csoda, a *Pompidou-központ* csak a tájékoztató munkában hozott lényeges változást. Hatalmas, háromszintes, szakrészleges könyvtár áll itt a látogatók rendelkezésére, hihetetlenül jól szervezett tájékoztató szolgálattal. A fővárosi könyvtári ellátásán a jövőben felépülő nagy városi könyvtár és további 20 kerületi könyvtár fog igazán javítani.

A sajtó rendszeresen hírt ad egy-egy újonnan átadott könyvtár kezdeti eredményeiről. Foglalkozott a *strassbourgi városi könyvtár*, az Orléans melletti *La Source-i* hatalmas fiókkönyvtár, a *Massy-i* közművelődési könyvtár megnyitás utáni problémáival, eredményeivel. A könyvtárosoknak elsősorban az az észrevételük, hogy a tágas olvasótérekben a használók kicsit „elveszetteknek” érzik magukat. Nagyobb segítségre van szükségük, ez viszont munkaerőgondokat okoz a könyvtárban. Máshol a fokozott érdeklődést nem tudják kielégíteni az adott könyvállománnyal.

Van-e helye az álirodalomnak a könyvtárakban?

A francia közművelődési könyvtárügy és a könyvkereskedelem között sajátos helyet foglal el az úgynevezett *kölcsönző olvasókabinetek* hálózata. A XVIII. század vége óta létező intézményt eddig nemigen tekintették kultúra-közvetítőnek, holott igen nagy szerepe volt a népszerű könyvek olvastatásában.

Az olvasókabinetek nem megőrző jellegűek, egyetlen céljuk a közönség pillanatnyi igényeinek azonnali kielégítése. Ott, ahol ilyen kölcsönző kabinetek működnek, mint például Lyonban, a városi könyvtár eleve nem törekszik a lektűr irodalom beszerzésére. De máshol is felteszik a kérdést a könyvtárosok: van-e helye az álirodalomnak, a lektűrnek a könyvtárakban?

A francia könyvtárosok egyik legsürgősebb feladatuknak tartják, hogy *egységes állásfoglalást* alakítsanak ki az álirodalommal kapcsolatban. Könyvtárosegyesületük közvélemény-kutatást tartott arról, hogy figyelembe vegyék-e az alacsony kulturális örökséggel érkezők igényeit, és helyet adjanak-e állományukban az álirodalomnak, vagy a nevelő funkciót szem előtt tartva, utasítsanak el minden középszerű, az irodalmi értéket, pszichológiai mélységet, dokumentumszerű pontosságot nélkülöző művet.

Voltak, akik veszélyesnek, lealacsonyítónak vélték a lektürt, mások viszont az értékes irodalomhoz vezető út elengedhetetlen állomásának tartották, sőt az igazi irodalmat vádolták azzal, hogy nem rendelkezik az álirodalom előnyeivel. A könyvtárosok egy része úgy tartotta, hogy az álirodalmat olvasóknak a fele olvas ugyan értékes irodalmat is, de ezt is csak „menekülő”, a cselekményre koncentráló szinten. Sokak szerint az álirodalmi műfajok reprezentáns alkotásainak helyük van a könyvtári gyűjteményekben, mások úgy vélik, hogy a könyvtáraknak az igényekhez igazodva ezekből is be kell szerezniük a megfelelő példányszámot. A könyvtárosok nagy része a könyvesboltok, utcai pavilonok hatáskörébe tartozónak itéli az álirodalom terjesztését. A felmérés tanúsága szerint nemigen hiányozna az olvasóknak az álirodalom, ha nem kínálná magát az állványokon, sőt nagyobb volna az érdeklődés az értékes irodalom iránt, ha ugyanolyan példányszámban állna a polcokon, mint a lektűr. (A magyar tapasztalatok is szóról szóra ezt igazolták.)

Szelektálás — olvasási szokások

Az egyik lap körkérdéssel fordult a közművelődési könyvtárak gyarapítással foglalkozó könyvtárosaihoz, hogy fogalmazzák meg, milyen „cenzúra” szabályozza beszerzési szokásaikat. Van-e valamiféle központi előírás, vagy „öncenzúrát” alakítottak ki? Milyen állományrészekre vonatkozik a szelektálás, s ideológiai, politikai vagy éppen erkölcsi vonatkozású-e? A kapott válaszokból kiderült, hogy ideológiai, politikai megkötöttségek, akár központi sugallatra vagy önmaguktól, akár az olvasók hatására nagyon ritkán befolyásolják a könyvtárosokat. Nagymértékben működik azonban a cenzúra a pornó, a súlyos minőségű és tartalmú gyermekkönyvek és az erkölcsileg alacsony színvonalú szépirodalom esetében.

Az olvasással és a kulturális viselkedéssel kapcsolatos vizsgálódások igazolták a feltevést, hogy a kulturális aktivitások hatnak egymásra. Akik több könyvet vásárolnak, többet olvasnak, és közülük kerülnek ki a könyvtári tagok is.

A művelődési szokások sokrétűsége, színessége függ az otthoni környezettől, a lakóhelytől, a család nagyságától, a család átlagos életkorától, de kapcsolatban van a lakások berendezésével is. A nagyobb könyvtárral rendelkezők tv-nézési szokásai is tudatosabbak, célirányosabbak, mint a könyvet csak keveset vagy egyáltalán nem vásárlókéi.

Egy vizsgálódás tanúsága szerint a 15 éven felüli francia népesség 70 százaléka tekinthető olvasó embernek. Kimutatható, hogy a gyermektelen családok ritkábban vesznek könyvet, mint a gyermekek. A könyvtári tagok aránya körülbelül 10 százalék Franciaországban.

A könyvtárhasználat — csakúgy, mint a többi „szokás”: az olvasás, zenehallgatás, színházba járás, tv-nézés, könyvvásárlás — erősen összefügg a munkamegosztásban elfoglalt hellyel, az iskolai végzettséggel, az életkorral, újabban pedig úgy tűnik, hogy a lakóhely az egyik legfontosabb befolyásoló tényező.

A betegek könyvtári ellátása

Tekintélyes helyet foglalt el az elmúlt évek francia könyvtárügyi sajtójában a hátrányos helyzetű emberek könyvellátása. Elsősorban a mozgássérültek, a vakok és az alig látók, valamint a hosszasan ágyban fekvő betegek ellátásával foglalkoztak a cikkírók. A franciák számos külföldi tapasztalatot vettek át és valósítottak meg, főleg az északi országok és Kanada példájára. Ily módon néhol már használják az úgynevezett prizma szemüveget, amely a háton fekvő betegek számára teszi lehetővé az olvasást. A lapok forgatásában akadályozottaknak lapozó gépeket szerkesztettek. Néhány helyen mennyezetre kinagyítva egyszerre több betegnek vitetnek egy-egy szövegoldalt. Ugyanígy alkalmazható a tv képernyőjén megjelenő szövegoldal, amelynek lapozási sebességét a beteg maga állítja be. A vakok és csökkentlátók részére olyan szerkezetet készítettek, amely képes átalakítani a betűket a képernyőn megjelenő rezgő fényjelekké, s ezek domborműszerű képet alkotnak. Ez a berendezés azonban csak a korábban látók számára alkalmazható, akik ismerik a betűk absztrakt jeleit. A született vakok számára a Braille-írás és a kazettás felvételek hallgatása az eszköze az irodalmi élményszerzésnek. Elhatározták a jelenleg igen esetleges Braille-kiadások egységesítését és fejlesztését is, mert fontos művek, gyakran egy-egy teljes tudományág (például filozófia, matematika) hiányzik ebből a kiadásból.

A franciák is foglalkoznak a vak gyermekek iskoláztatásának kérdésével: kanadai és svéd példa alapján igyekeznek megszüntetni az úgynevezett vakosztályokat, és együtt tanítják őket a látókkal, így számos érintkezési felületet teremtenek közöttük. Országos felmérést indítottak annak felderítésére, mennyire tudják megközelíteni a mozgássérültek a könyvtárakat, hol van különleges parkoló, tolokocsi számára épített rámpa, lift, és hol alakítottak ki úgy könyvtári teret, hogy a tolokocsival közlekedők is könnyen elérjenek az állványok között. A hiányosságok felmérése után a francia szaksajtó meglehetősen szenvedélyes hangon fordult a beruházókhöz, hangsúlyozván: ne tekintsek másodrendűnek a kulturális intézmények megközelítésének körülményeit, higgyék el, hogy a könyvtár megközelítése legalább olyan fontos, mint a postahivatalé vagy a városházáé.

Sok helyen szervezték a magnófelvételek készítését. Önkéntes felolvasók segítségével az előfizetéses terjesztés is lehetséges. Magnófelvételeken hetente meg lehet kapni a legnagyobb hetilapokat, megrendelni számos szakfolyóiratot és a világ, valamint a francia irodalom reprezentánsainak alkotásait.

Igyekeznek meghonosítani a kórházi könyvtárakban is a korszerű közművelődési könyvtárosi szellemet. Itt is egyre több helyet kapnak a nem hagyományos dokumentumok. Számos képet, reprodukciót készítenek, melyeket az ágyban fekvő emberek is hosszasan és kényelmesen szemlélhetnek. Hisznek abban, hogy a kép ősi kommunikációs lehetősége hatékony kapcsolatot teremthet a kiszolgáltatott, beteg, elkeseredett emberek és a külvilág között. A zenehallgatás lehetőségeit is megteremtik, s ajánlójegyzékek segítségével közvetítik számukra az irodalmat, mert hisznek abban, hogy még a betegség körülményei között is nevelni kell, segíteni kell a felépü-

lést, mégpedig nem mindegy, milyen irodalmi példákkal. Tudják, hogy a betegek és a testi fogyatékosok gondjait csak nagyon kis mértékben enyhítették a kultúra közvetítői, de ezt a segítséget akkor is meg kell adni, ha miattuk a kulturális beruházások kiadásai valamelyest növekednek.

A szakkönyvtárügyben első helyen a gépesítés

A közművelődésen kívül eső területekkel foglalkozó publikációk száma viszonylag kevés volt az elmúlt években. A nagy tudományos könyvtárak (szakkönyvtárak, egyetemi könyvtárak) munkájának áttekintésével találkozunk ugyan egy-egy nagyobb lélegzetű tanulmányban, de ezek az írások csaknem mindig történeti szempontúak, a főbb fejlődési szakaszok áttekintésével foglalkoznak. Sokat írtak viszont a nemzeti könyvtár szervezeti átalakításának kérdéséről és a központi szolgáltatásokról (gépesítés, központi katalógus, gépesített nemzeti bibliográfia, központosított könyvtárközi kölcsönzés, a nemzetközi csere és a kötelesepéldány-szolgáltatás modernizálása, valamint a könyvrestaurálás és a könyvkötés központosítása).

Az egyik legfontosabb könyvtári feladatnak a *gépesítés* tűnik. Ez teszi lehetővé a gépi katalogizálás bevezetését, az országos központi katalógus (CANAC) készítését, a könyvtári folyamatok (könyvfeldolgozás, kölcsönzés, ügyvitel) egyszerűsítését.

A CYCLADES tájékoztatási hálózat és a TRANSPAC adatátviteli hálózat kialakítása és továbbfejlesztése fontos lépés volt. Ez utóbbit a telefon- és telexhálózat bevonásával a francia posta hozta létre. Lehetővé teszi az előfizetők közötti adatcsomagok egyidejű cseréjét. Az EURONET-nek, az Európai Közösség nemzetközli tájékoztatási rendszerének fő célja a szakterületi tájékoztatási rendszerek, továbbá az egységes információ-kezelési mód kialakítása, az informatikai szakképzettség és a tájékoztatási technika fejlesztése. Külön munkacsoportok foglalkoznak a fordítással és a több nyelvű tézauruszokkal kapcsolatos problémákkal. Tudják: közérdek a költséges információhálózatok és adatbázisok minél jobb kihasználása. Ezért fontos a könyvtárak bevonása az országos tájékoztatási rendszerbe.

A tájékoztató tevékenység legfontosabb szempontja az információk kellő hasznosítása. A dokumentálók szétszúgározzák az információkat, de hiányzik a visszacsatolás. Arra törekednek, hogy a kutatócsoportokban növeljék a jól képzett dokumentálók számát.

Egy nyugatnémet szemlélő a francia helyzetet felvázoló írásában így összegezte véleményét: a francia könyvtárügy a Pompidou-központ ellenére is csak a fejlődő országok könyvtárügyéhez hasonlítható, és nem tekinthető fejlett könyvtárügynek. Úgy tűnik, hogy ezt maguk a franciák is tudják, ezért nyomozzák az évszázados mulasztások okait, s dolgoznak a hátrányok fokozatos eltüntetésén, hol tiszteletre méltó országos intézkedések foganatosításával (könyvtári törvény, a nemzeti könyvtár szolgáltatásainak szervezetté tétele, központi szolgáltatások bevezetése, gépesítés, a Beaubourg-palota hihetetlen gyors felépítése), hol a helyi erők összpontosításával (új könyvtárak építése, új szolgáltatások bevezetése), hol pedig a meglévő könyvtári munkát étellel telítő apró kezdeményezésekkel.

Havas Katalin

Kitüntetések

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hazánk felszabadulásának 34. évfordulója alkalmából, eredményes munkája elismeréséül *Pernes Gyulának*, a győri Kisfaludy Károly Könyvtár igazgatójának a MUNKA ÉRDEMREND arany fokozata; *dr. Komjáthy Miklósnénak*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND ezüst fokozata; *Kastaly Beatriának*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének és *dr. Urosevics Danilónak*, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársának a MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozata kitüntetéssel adományozta.

A Hevesi Szemle

A Hevesi Szemle egyik legfiatalabb folyóiratunk: 1973-ban indította a *Heves megyei Tanács művelődésügyi osztálya*. A szerkesztő bizottságot természetesen a megye művelődésügyi szakembereiből állították össze, a folyóirat felelős szerkesztője *Gyurkó Géza* újságíró. A Hevesi Szemle évente négyszer, kétezer példányban jelenik meg, kiadója a Heves megyei Lapkiadó Vállalat. Ezek az adatok a lap indulásától kezdve változatlanok, a szerkesztő bizottság tizen-négy tagja közül is tizenkettő kezdettől fogva tevékenykedik, ami igen szép példa a megdondolt, tervszerű és kitartó munkára, hiszen a lapok életében ennél sokkal nagyobb cserélődésekhez vagyunk szokva.

Az első szám beköszöntője szerint a folyóirat címe egyúttal célját is megadja, és kijelöli a helyét a sajtóban. A haza és kisebb tájának tükörképe s azoknak a fóruma kíván lenni, akik Heves megye társadalmához, a tájhoz kötődve itt élnek, dolgoznak és alkotnak. Mint a mátrai és bükkki táj szemléje, igyekszik számba venni a megye szellemi kincseit, szocialista fejlődésének gazdagságát, mégpedig válogatva, a lényegét kiemelve, a fontos dolgokkal foglalkozva, ezeket vitatva. A második szám már pontosan meghatározta a témákat, s kimondja: a *Hevesi Szemle irodalmi, művészeti, művelődési és helytörténeti folyóirat kíván lenni*. Profilja tehát más, mint a lapunkban eddig ismertetett helyismereti folyóiratoké. A különbséget elsősorban a *szépirodalom és a művészet jelenléte adja*, amely bevallottan is hangsúlyt kapott, s a helyismereti jelleg inkább csak járulékosnak tűnik. Ez jellemzi a megvalósítást is; az első évfolyam 110 közleményének megoszlása például: 33 vers, 29 szépróza alkotás, 15 recenzió, 17 helyismereti közlemény és 16 egyéb tanulmány. Meg kell azonban állapítanunk, hogy ez a különböző műfajú közlemények közötti arány a későbbi évfolyamokban erőteljesen és egészségesen megváltozott. Ritkultak a szépirodalmi írások, és megszorodott a helyismereti közlemények száma. Ez természetes is. Egy megye határain belül nem él annyi szépirodalmi alkotó, hogy évekig ilyen arányban is színvonalas alkotásokkal töltsék meg folyóiratának hasábjait. A sajátos helyismereti mondanivalónak viszont országsszerte nő a jelentősége és népszerűsége. A kívánatos arányok tehát

idővel helyreállnak. Bizonyos változtatást a szerkesztőség is jelez azzal, hogy a lapban 1976-tól a „közművelődési folyóirat” elnevezést használja. Sajnáljuk, hogy a *helytörténet* ilyenformán kimaradt az impresszumból. Szerencse, hogy csak az impresszumból, a lapból nem. A közművelődés elnevezés ugyanis sokmindenre utal, de például a helyismeret olyan hangsúlyos kezelésére, miként az egy helyi folyóirat esetében természetes, nem. Mégsem akarjuk a szerkesztést azzal vádolni, hogy tudatosan mellőzi a helyismereti írásokat, hiszen éppen az impresszum új megjelenésének évében, 1976-ban hívta fel a helytörténészeket fokozottabb munkálkodásra.

Előtérben a helyi sajátosságok

A folyóirat az elmúlt hat év folyamán végleg megformálódott, tiszteletre méltó stabilitást ért el, értékes színfoltjává vált Heves megye szellemi életének. Jóleső érzés tartalmilag részletesebben is szemügyre venni, hiszen egy táj értékeit sokszor az apró dolgok gazdagsága és az egészbe való illeszkedése adja. A szépirodalomról már nagyjából szoltunk. Lapunknak ez a cikksorozata nem kíván esztétikai értékelést, színvonalalemezést végezni. Az azonban még a profilhoz és a műfaji megállapításokhoz tartozik, hogy a közölt írások — s nemcsak a szépirodalmiak — műfaja leggyakrabban az *életkép, a karcolat, a tárcaszerű színes írás, egyszóval a jó újságcikk*. A folyóirat műfajai még nem alakultak ki eléggé, például *kevés a jó esszé, a mélyebb lélegzetet vevő írás*.

E sorok írója — nem lévén Heves megyei — a táj folyóiratában elsősorban a *helyi sajátosságokat* bemutató írásokat keresi, értékeli. Valószínű, hogy a hevesi lokálpatrióta méginkább így van ezzel, hiszen közelebbről érinti az ilyen téma. Valóban: a *helytörténeti témák adják a folyóirat savát-borsát*. A történelem, a társadalmi élet, a gazdaságtörténet, a művelődéstörténet, az irodalom, a művészetek, a néprajz és az élet számtalan más területe gazdagon kínálja a témákat, s a szerkesztők meg is találják a hozzáértő feldolgozókat. Néhány témát érdemes felsorolni: A nagy parasztháború őrtüzei Hevesben; Hányan voltak 1552 őszén az egri vár védői? Az egri vitézli rend múltja; A balsorsú palóckirály; Miért heves Heves megye? Tar Lőrinc

középkori pokoljárása; Idegen etnikumú települések a középkori Heves megyében; Az egri gyalogezred tragédiája 1942 telen a Donnál.

A *művelődéstörténet* világából: Bar-kóczy Ferenc egri nyomdája; A „hatvani műveltség” ősi emlékei; Könyvek a XVIII. századi Egerben; Az egri hőstykák népszokásaiból; Kézírásos énekeskönyvek Egerből; Híres emberek a megye életéből; A posta újjászületése Hevesben; Két híres egri ital története. Az *irodalmi élet* köréből: *Gárdonyi* és a politika; *Remenyik Zsigmond* társadalmi „kiszakadása”; *Illyés Gyula* írása: Egy boldog nap Gyöngyösön; Irodalmi képek a szovjet testvérmegye, a Csuvasföld életéből.

Jól válogatott és kitűnően megírt tanulmányok a folyóirat *sorozatai* is: Forradalmak a Mátraalján; Megyénk irodalmi kistükre (megyei irodalomtörténet); Heves megyei sajtótörténet; Nagyon érdekes *Ebergényi Tibor* művelődéstörténeti jellegű sorozata, az Egri jegyzések. Néhány érdekes szellemi vitáról is beszámol a folyóirat, bár e téren bővebb választék is adódhatott volna, hiszen Eger híres nagy jelentőségű, országos figyelmet keltő, eleven vitáiról.

Ingadozás nélkül

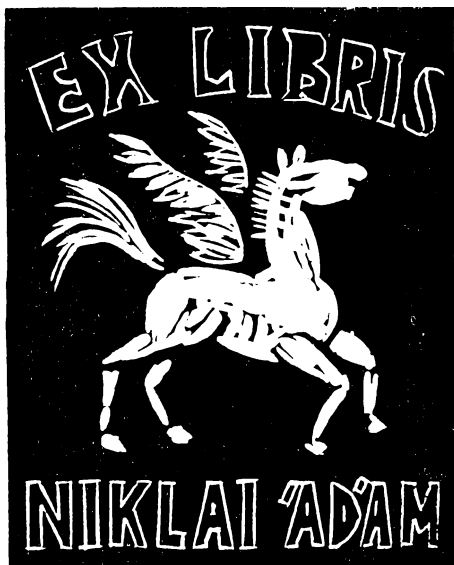
Lapunk nemrég megírta a *Vasi Szemlé*ről, hogy megjelenése óta több mint ezer helyismereti tanulmányt közölt. A Hevesi Szemle ugyan nem dicsekedhet ennyivel, mégis restellkedni valója, hiszen a vasiak folyóirata már több évtizedes múltra tekint vissza, és kizárólag

helytörténeti és helyismereti tanulmányokkal foglalkozik. Tiszteletre méltó, amit a Hevesi Szemle ilyen rövid idő alatt tudatos és következetes gyűjtő munkájával produkált, mégpedig *művelődéspolitikai és színvonalbeli ingadozások nélkül*. Igen gondos a szerkesztőség ellenőrző munkája: szinte nincs a folyóirat lapjain egyetlen olyan írás sem, amely alatta maradna az induláskor magasra állított szellemi mércének.

Különbséget kell azonban tennünk a helytörténeti és a mai *helyismereti témák* között. Miközben a folyóirat a múltat feltáró írásokban rendkívül gazdag, addig a *mai társadalom bemutatása bizony soványka*. Jó példák itt is akadnak: ilyenek elsősorban Gyurkó Géza színes írásai a *Jelenünk* című rovatban vagy Ebergényi Tibor sorozata a bejáró munkások művelődéséről. Továbbá a Kilencezer nap; Egy erőmű születése; Andrea és a többiek; Az egri borok piaci prognózisa; Boldog-e a boldogi paprika?; Beszéljünk őszintén az öngyilkosságról; Pásztor Emil felmérése az egri pedagógiai főiskolások műveltségének fehér foltjairól; Vasút a föld alatt (közlekedési tervek); Népművészet és népzene. Mátraszentimrén. Ezek mind jó példák, mert a *helyi adatok fényében elemzik a jelent*, vizsgálják a fejlődést. De fölöttébb kevés az ilyen írás! Az igényes, elemző társadalomrajz, a *szociográfia szinte teljesen hiányzik* a folyóiratból. Nem akarunk túlságosan követelőzők lenni, tudjuk, nem könnyű ez a terület. Ám eddig talán egyedül *Nagyréde* életéről sikerült *jó, modern falurajzot* adni, bár ez is kissé rövid. De hol van a falvak, a városok mai életének szociográfikus bemutatása? Életünkben minden változik, rögzíteni kéne ezt az átalakuló életet, *mérni a tovatűnő évtizedeket*. Nem jelentésekre gondolunk, hanem a társadalom életének eleven megragadására. Ehhez nem kell szépirodalmi alkotónak lenni, ezt meg lehet tanulni, meg lehet tanítani, csak *korszerű társadalomszemlélet* kell hozzá, no meg szorgalmas anyaggyűjtés, elevenen figyelő szem.

Híányos könyvespolc

A folyóirat rovatai is szinte az indulástól kezdve állandóak: Irodalom—művészet; Hagyaték; Jelenünk; A hagyományok élete; Tudományos műhely s végül a Könyvespolc. Az évek során ez a hat rovat még kiegészült a Haza és nagyvilág, a Levelesláda, valamint a Krónika rovatokkal. A rovatcímek önmagukért beszélnek, bár sokszor nehezen érti meg az olvasó, mi miért került ide vagy oda. Például a *Hagyaték* és a *Hagyományok élete* című rovatok kö-

zött nehéz érzékelni a különbséget. A *Tudományos műhely* rovat szintén fölöt-
tebb problematikus: egyes írásokat ide
sorolnak, másokat máshová, de jócs-
kán akad a többi rovatban is olyan,
amely legalább annyira tudományos,
mint az ekként fémjelzettek.

Álljunk meg még egy percre a *Köny-
vespolc* rovatnál is. Kétségkívül jól vá-
logatott, kitűnő könyvek ismertetésére
vállalkozik a Hevesi Szemle. *Gyenge al-
kotásról nem ír*. A válogatást irányító
szempontot azonban sehogy sem tudtuk
felfedezni. Ilyen kevés ismertetés a
könyvszemlében igazán csak ötletszerű
lehet, legfeljebb a könyvismertetést írók
ízlését dicséri. De hol marad azoknak
a műveknek ismertetése, amelyek a *me-
gye életéről íródtak*, a megye életével
foglalkoznak? Ilyet egyet sem találtunk.
Meglépő felfedezés! Bizony erre kellene
elsősorban sort keríteni. Sőt, a legtöbb

megyei folyóirat időről időre közli az or-
szágos sajtóban megjelent, a megye éle-
tével foglalkozó cikkek *bibliográfiáját*. A
Hevesi Szemlében is elkelve ilyesmi.

A folyóirat szerzői gárdája népes és
jól felkészült. A Hevesi Szemle éven-
ként mintegy 80–100 szerzőt foglalkoz-
tat, bizonyosan vannak közöttük régen
kipróbált kitűnő szerzők, és vannak, aki-
ket a folyóirat nevelt. Feltűnnek újabb
nevek is. A lap legalább annyit közöl-
hetne róluk, hogy ki hol dolgozik, mi-
lyen intézmény, tudományos vagy mű-
velődési műhely tagja, mi a foglalkozása.
Így megtudhatnánk azt is, milyen rez-
gekből, milyen széles körből verbuváló-
dott a folyóirat munkatársi gárdája.

Végezetül elismeréssel kell szólnunk a
lap *képeiről*, grafikáiról, fotóiról. Jó ízlés,
modern képzőművészeti szemlélet jellem-
zi a folyóirat képszerkesztését.

Páldy Róbert

Látjuk

a meghívók érkezéséből, miként sűrűsödnek hazánk egén az értekezletre szólító
invitálások fenyegető felhői. A szerény vagy díszes, netán művészi tipográfiájú
kártyák özönléséből, illetve ritkulásából lázgörbeszerű pontossággal rajzolódnak
ki szorgos szakmánk mozgási törvényei, amelyek szoros kapcsolatban állnak
olyan külső történésekkel is, mint például az időjárás alakulása, az iskolai szün-
netek és a szabadságok szezonális hullámszámai. Az év elejétől számítva az első
mozgás vízkereszt után (az iskolai szünet vége) kezdődik, majd enyhe rezgések-
kel a tavaszi szünetig emelkedik a könyvtári konferenciák, értekezletek, szimpó-
ziumok és a testvéri ágazatok kongresszusainak hulláma. A húsvéti kisebb pan-
gás után hirtelen magasra szökik a tanácskozási kedv: minden szerv, intézmény
és főhatóság még a nyári szabadságolások előtt szeretné letudni értekezletszer-
vező kötelezettségét, és teljesíteni — kipipálni — munkatervének egy biztos pont-
ját. Június végére egyszerre meredeken visszazuhan a rendezvények szinuszgör-
béje: a nyári kánikula örömei vagy a Medárd-nap utáni 40 napos eső utolsó zá-
porai már csak néhány határterületi filosz-társaság elkésett szimpóziумait érhe-
tik utol, amint megfáradtan elterülnek a kék Balaton somogyi oldalán vagy a vi-
zek városainak (Győr, Szeged) fővenyes partjain. A szeptemberi nap bágyadt
búcsúzóján esik az újabb csoda: ismét erőre kap az értekezleti kedv, hogy aztán
december 20-ig ki se eressze markából azokat, akiknek hasznos, illik vagy köte-
lező részt venniük az ilyen összefüggéseken, naponta esetleg többön is. De félre
a tréfával! Mindez arról jutott eszünkbe, hogy május 17-én és 18-án az értekezle-
tek napja volt: egyszerre három, országos érdekű, valóban jeles könyvtári össze-
jövetelel illett volna jelen lennünk. S az önként adódó következtetés: Ha már
fában szegény, de értekezletekben oly gazdag ország vagyunk, nem lehetséges,
hogy legalább az év más-más napjára tegyük ezeket? A színházak, a rádió és a
televízió már megvalósította az ún. színészegyeztetést, amely tulajdonképpen a
dátumok összehangolása. Vajon nem vállalhatná el a könyvtárügy valamelyik
központi szerve is (KM könyvtárügyi osztály, KMK) a kötelező dátumegyezte-
tést? Egyetlen ember heti negyedórás munkájával szavatolni lehetne az ütközé-
sek kiküszöbölését. Mindössze két feltétellel: minden nagyobb rendezvény terve-
zett időpontját hetekkel előbb be kellene jelenteni a „dátumfelelősnek”, más-
részt gondoskodni arról, hogy az illető a hét meghatározott napján és órájában
a helyén legyen, s ne tartózkodjék másutt — esetleg éppen valamely igen-igen
fontos értekezleten.

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Nosztalgiával

BARCS SÁNDOR,
a Magyar Távirati
Iroda vezérigazga-
tója

Váradon vagyok, a húszas évek derekán. Hónom alatt zöld-fekete kötésű könyv. Aki „értő”, egy rámvetett pillanattal azonnal két tényt állapít meg: a kötet a Hegedűs Kölcsönkönyvtár tulajdona, a kisiút pedig cserélni küldték.

A kisiú végigbaktat a Lukács György utcán. A kétoldalt sorakozó gesztenyefasornak nincs híja. Az ágak apró fehér és lila karácsonyfácskákkal vannak díszítve, vagy lehullajtották már barna magvukat, jókat lehet suttolni beléjük.

Hej, veszendőbe ment idő! Ki súgta volna meg (most bizony megtenném magamnak), hogy vegyek füzetet és ceruzát, és igyekezzek mind többet konzerválni a húszas-harmincas évekbeli Váradból! A Holnaposok szelleme nemcsak élt, de bizony mondhatom, uralkodott is ott. Hat kilométernyire, a határon túl, Magyarországon a félféudális diktatúra butította az embereket, Váradon viszont a román királyság meglepően széles játékeret nyitott a haladó törekvések számára, bár a sorompót a kommunizmus előtt leeresztette. Őt napilap jelent meg (Nagyvárad, Estilap, Nagyváradai Napló, Friss Újság, Erdélyi Lapok), pezsgett a szellemi élet, irodalmi társaságok működtek, a klubokban vitáktól visszhangoztak a termek, a munkások számára előadásorozatokat szerveztek, *Tabéry Géza*, *Berde Mária*, *Gulácsy Irén* írták és publikálták regényeiket, a Szigligeti Színházban pedig *Páger Antal* volt a táncoskomikus, és *Zilahy Irén* konflisából én is segítettem

kifogni a lovat. A város Magyar Párti képviselője, *Hegedűs Nándor*, ez az örök-ké borotváltfejű, rosszmódoú, csupa szív ember, szabadkőműves és ortodox zsidó, magyarul és románul egyformán kiváló szónok, a Nagyvárad főszerkesztője, megszervezte a népszerű kölcsönkönyvtárat, majd feleségét a pénztár mellé ültette. Anyám szívesen járt ide cserélni, mert ismerősök adtak a „Hegedűsben” egymásnak találkat, s mert Hegedűsét is szerette, nem beszélve a szemüveges idősebb lányról, aki zord komolysággal uralkodott könyvek és kölcsönzők felett (sajnos, a nevét már elfelejtettem). Ez a kékharisnya öreglány egyszer végigmért és magázva szólt hozzám. „Adok magának egy könyvet, olvassa el, nem baj, ha nincs beiratkozva. Csak egy kikötésem van. Két héten belül mondja el nekem, hogy tetszett!” Töredelmesen bevallom, hogy a magázásnak nem tudtam ellenállni. Odaillesztettem hát az *Ivanhoe*-t anyám könyve mellé, és este, lefekvés-kor olvasni kezdtem. Harmadnapra pedig beszámoltam olvasmányomról az öreglánynak. Egy hétre rá előfizető lettem. A szerzők, akiket faltam: korosztályom bárányhimlői és kanyarói, nem sorolom hát nevüket. De az öreglánynak mégis emléktáblát állítok a szívem mélyén. Azt hiszem, ilyenek kell lennie egy jó könyvtárosnak. Már Dumas péren is túl voltam, amikor egy kötetet rakott simogató kézzel elém. „Eredeti Vér és arany”! Tessék elképzelni, élt és zenélt még *Vak Gyula*, mérték a bort Ady kedvenc bodegájában (a színészbejáróval szemben), anekdotáztak még az egykori ivócimborák, létezett még a *Fekete Sas* 28-as szobája (várad közmondás arra, aki betyárkodik: „nagy huszonnyolcas”), s a Vitéz utcában a korosabb örömlányok még szóltak arról az újságíróról, aki úr volt és verseket is írt, és én mindezt hagytam elfolyni az idővel, nem örökítettem meg belőle semmit. Legfeljebb, hogy már 14 éves fővel imádtam Adyt. De ez magánügy, s így érdektelen.

Mi lett a Hegedűs Kölcsönkönyvtárból, mi lett a szemüveges öreglányból (félek, hogy meggyilkolták a hitleristák, annyit sok váradit ismerősömmel, apám csaknem valamennyi barátjával együtt), mi lett a fekete-zöld kötésű könyvekkel, nem tu-

dom. De hálával gondolok a kölcsönkönyvtárra, s örülök, hogy Hegedűs Nándort élete végéig munkatársamnak tekinthettem (miután *Bánáss* kanonok stíluszerűen, várad szellemében, a fasizmus éve alatt bűjtatta és életét megmentette).

Pesti diákevek. Márciusi Front. Széchenyi Könyvtár. Nem lehettem hűtlen önmagamhoz, Várad batyuban felhozott hagyatékához, Adyhoz. Felkerülve Budapestre és diákként a polokás albérleti szobákat, a koplalást, a mellözést, sőt a megvetést választva, természetesen nem léptem be semmilyen egyetemi bajtársi egyesületbe, sőt egy ilyet segítettem is feloszlatni, s helyébe demokratikus kört létesíteni (a Szocializmust és a Népszavát is járatta az új egyesület). Pegyverem, biztos támaszom a könyv maradt. Dehát honnan vettem ehhez a municiót? Frigyet kötöttem a Széchenyi Könyvtárral. *Várkonyi Zoltán* süjtásos magyar ruhában a Nemzeti Múzeum talapzatánál a Talpra magyart szavalta, mi néhányan odalent a Márciusi Frontot éltették, de csak a rendőrség hallotta meg. Ez, persze, március 15-én történt. De a hétköznapokon bent olvastam a szentélyben, a templomi csendben. Munkaköpenyes „egyházfiak” hordták halk léptekkel a kikért könyvet, néma méltósággal helyezték asztalunkra, s reklamálni is lehetett, ha éppen kellett, a pulpituson ülő felügyelőnél.

A diákevekből újságíró évek lettek. A koplalás megszűnt, az albérlet csak minőségileg változott, de a szegénység kitarított. Nem volt pénzem könyvre. Amit barátaimtól kaptam, kaptam. Dedikálva. (El is vitte a Gestapo, amikor a megszállás napján, 1944. március 19-én letartóztatott.) Továbbra is rászorultam második otthonomra, a Széchenyi Könyvtárra. Napokon át ott ültem, és alapos gonddal foglalkoztam olyan történelmi témákkal, amelyeket a háborús publicisztikában a cenzúra idézni engedett. Furcsa módon, előbb önmagam eligazítására törekedtem, s így például a 48-as forradalomban *Szabó Ervinre* alapoztam saját nézeteimet. De ezzel csak a személyemmel amúgysem túl barátságos cenzorok piros ceruzájára számíthattam. Így hát a konzervatív tekintélyeket kellett böngészniem. *Kemény Zsigmondot*, *Deákot*, sőt még *Tisza Kálmánt* is, hogy ők mondják ki helyettem, amit a mával közölni szeretnék.

A háború alatt politikai vezércikkeket úgy írt meg az ember, mint ahogy ma a nemzetközi nagymester felkészül egy sakkjátszmára. Ehhez természetesen ös-emberi türelem kellett és rengeteg anyag, nem utolsósorban a dohossá vénült hírlapok. A Széchenyi Könyvtár kitűnő cinkosnak bizonyult, csakúgy, mint alkalmazottai, akik nemcsak a fizimiskámat is-

merték, hanem mesterségem címerét és belső meggyőződésemet is, holott alig váltottunk szót. Talán itt épültem, nevelődtem a legtöbbet. Itt szélesedett világnézetem, tágtult látóköröm, erősödött hitem a tudományos szocializmusban. Nosztalgiaiával gondolok vissza erre a kapcsolatra. Már annál is inkább, mert a felszabadulás után végleg megszakadt.

Egy minőségileg megváltozott életmód, amelyben a politika játssza a primet, végetvetve a nyugalomnak, a békében végigolvasott, átjegyzetelt óráknak. A felszabadulás utáni politikai ritmus, a gyorsan változó helyzetek és a folytonosan felbukkanó új és legújabb feladatok még anynyi fényűzést sem engedélyeztek, hogy felkészüljünk egy-egy szónoklatra. Tény, hogy szónoklatokra sem volt tulajdonképpen szükség, mert azok monoton felolvasásokká tőpörödtek, és előregyártott elemekből fércelődtek össze. Az adminisztratív úton megszervezett hallgatóság pedig szemmel láthatóan csak fizikailag volt jelen. Megengedhettem magamnak a könyvvásárlást, ha futotta rá az időből. Ennyi volt az egész, nem több. De a könyvtárügy tüze sohasem lobbant el bennem. Hiszen két olyan barátom volt, mint *Darvas József* és *Ortutay Gyula*. Szinte vesszőparipájuk volt a könyvtárak sorsa, különösen ami Darvast illeti. Kultuszminiszter korában sírta el keserűen nekem, hogy már vannak könyvtárak és még jóval több létesül, de nincs, aki el is olvastassa a könyveket. Pétert (már mint Veres Pétert) még Balmazújvárosban sem olvassák. Bizonyára sokat javult azóta a helyzet. De az igaz örömrömre létesült üzemi és intézményi könyvtárak mostoha sorsa, szakszerűtlen, lélektelen kezelése még megoldást igényel.

Aki él, hal a könyvért, az még akkor is könyvtárbarát, ha nincs szoros kapcsolata semmilyen bibliotékával. Nekem van, nem is lennék meg nélküle. A sajátomon kívül két intézményi könyvtár áll rendelkezésemre, mint képviselőnek az Országgyűlési Könyvtár, de baráti szálak sokasága fűz személyileg a többi könyvtárhoz is. Megeşik, hogy megszorulok, ilyenkor kikeresik a könyvet, amit kérek, aztán bemegyek és jegyzetek. Élvezettel. Büszkén jelentem ki, még sosem küldtem el magamnak könyvet. Ha pedig külföldi vendégem van, ritkán mulasztom el, hogy ne vigyem el Zircre. Pannonhalmára, Keszthelyre. Mert e helyeken nemcsak a környezet, no meg az épület, a terem kiképzése, építészeti remeke a dicsekednivaló. Hanem a régi magyar kultúra is, annak bizonyítékaként, hogy nemzetségünk nemcsak évszázadok óta él e hazában, de ez alatt művelt európai szellemeket is nevelt az emberiség és önmaga becsülésére.

A hatvanéves Debreceni Városi Könyvtár első évtizedei (1919—1944)

A Debreceni Városi Könyvtár alapításának gondolata már a század első éveiben felvetődött, de megvalósítására csak 1917-ben, végleges megnyitására pedig 1919-ben került sor. A város könyvtári kultúráját ekkor — a népkönyvtárak, a vándorkönyvtárak, valamint az olvasókörök apró és nagyrészt életképtelen „könyvtárai” mellett — a Református Főiskola, valamint az egyetem 1916-ban létrehozott könyvtára hordozta. Az 1918-ban a közönség számára is megnyitott Egyetemi Könyvtár azonban elsősorban a tudományos kutatást és a felsőoktatást szolgálta.

A Kollégiumi Könyvtár állománya ebben az időben már alig gyarapodott, nem tudott lépést tartani a kor igényeivel, és a húszas évek végétől mindinkább történelmi értékű, muzeális gyűjteménnyé, könyvtári műemlékké merevedett. (Ezért is merült fel államosításának gondolata 1930 táján.) Ilyen körülmények között érthető, hogy a város kulturális fejlődéséért fáradozók közművelődési könyvtárt akartak létrehozni a lakosság tömeges könyvigényének kielégítésére.

A közművelődési könyvtár iránti igény sokáig összefonódott a közművelődési ház létrehozására irányuló törekvésekkel. *Zoltai Lajos* — Debrecen elismert történésze és múzeumának igazgatója — szorgalmazta ezt a legkövetkezetesebben. Nem az ő hibája volt, hogy a múzeum 1912. évi jelentésében még mindig így kellett panaszkodnia: „A közművelődési ház a mi tengeri kígyónk. Fel-felbukkan mindegyik évi jelentésünk lapján, de mindig csak a tervezetések, előkészületek változó, kiforratlan alakjaiban. Kedvezőtlenül jelezhetjük, hogy még terv és költségvetés sem készült, sőt a mai felajánlott hely sincs egészen az építkezni akaró város birtokában.”

A városi tanács könyvtára

A világháború kirobbanása után a közművelődési házról és vele a városi könyvtárról a legoptimistábbaknak is le kellett mondaniuk. Más megoldást kellett keresni, hogy a sürgető igényeket legalább részben kielégítsék. A megoldást ideiglenesen — a városi tanács könyvtára jelentette.

A városi tanács könyvtárának létrehozását még 1903-ban egy tanácsi határozat kezdeményezte, amely elrendelte, hogy gyűjtsék össze a városi hivatalokban szétszórta heverő — ajándék, vétel és csere útján odajutott — könyveket és folyóiratokat, pótolják a hiányzó köteteket, s az ekként kiegészített könyvtári anyagot bocsássák a városi tisztviselők használatára. A könyvtár rendezésére és fejlesztésére 1904-ben 1000 koronát szánt a város költségvetése. A rendezést *Koncz Ákos* főlevéltárnok végezte, aki az anyagot hat csoportba osztotta, és katalógust készített róla. A kezeléssel a főjegyző mellett levő írnokot bízták meg még 1905-ben, később a város egyik aljegyzőjét, akinek hivatali helyül *Kovács József* polgármester a könyvtárhelyiségül szolgáló kis tanácstermet jelölte ki. A mindenkori könyvtáros kötelességévé tették, hogy a szakbizottsági ülések idején — a kijelölt könyvtári órákon kívül is — könyvkölcsönzéseket tartson, illetve elégitse ki a felmerülő könyvigényeket. A könyvtár első kezelője *Zöld József* aljegyző volt. Az állomány pedig 1912-ben 977 mű (1830 kötet), ezenkívül 158 duplum. Az állomány összetétele a kor igényeit tükrözi, a humán tárgyú művek számbeli fölényét. A mintegy 2000 kötetből álló könyvállomány szélesebb olvasóközönség elé tárására *Csűrös Ferenc*, a város közművelődési tanácsnoka tett javaslatot. Kifejtette, hogy a könyvtárnak a városi tisztviselők önművelésének elősegítésén túl az is feladata, hogy a debreceni gazdaközönséget könyvvel ellássa. E réteg igényének kielégítése azért fontos, mert „a patriarchális művelési módok ideje lejárt. A nagy világverseny a mi gazdáinkat is rászorítja, hogy igazodjanak a modern gazdasági eljárásokhoz.” Ehhez pedig műveltség szükséges, következőképpen: könyvek olvasása! Jellemző, hogy az olvasókörök és a népkönyvtárak könyvállományát nem tartotta elégséges műveltség-hordozó tényezőnek a gazdák számára.

1917. január 6. után a városi tanács könyvtára tovább bővítette olvasótáborát, s korlátozottan nyilvános könyvtárrá vált: a város tisztviselőin, a gazdaszövetség tagjain kívül a közalkalmazottak is látogathatták. Nyitvatartási ideje 10-

től 13 és 16-tól 19.30 óráig tartott. Helyisége a Városháza Kossuth utcai bejáratánál levő földszintes terem volt, vezetésével *Dávid Gyula* nyugalmazott lelkeszt biztáék meg. S bár a könyvtár működésének kibontakozását a világháborús évek, majd a polgári forradalom eseményei hátráltatták, a korabeli sajtótudósítások szerint már az első hetekben szép könyv- és olvasóforgalmat bonyolított le. A városi tanács könyvtárának szűkös állománya természetesen nem elégítette ki a használók nagymértékben megnőtt igényeit. A könyvtár korlátozottan nyilvános jellege pedig pontosan azokat az osztályokat és rétegeket fosztotta meg az olvasás lehetőségeitől, amelyeknek a népkönyvtárak által nyújtott silány szellemi táplálékon kívül más nem jutott.

Szabó Ervin levele — a könyvtáralapító határozat

A város kulturális vezetésének érdeme, hogy a háborús évek ellenére tovább küzdött a városi nyilvános közművelődési könyvtár életrehozásáért. 1915. július 10-re megérett a helyzet arra, hogy Csűrös Ferenc, a *Debreceni Közlöny* hasábjain nyilvános városi könyvtár létesítésére tegyen indítványt. Erre válaszolt nyílt levélben *Szabó Ervin*, a Fővárosi Könyvtár igazgatója „Debreceni könyvtári föladatok” címmel a *Debreceni Közlöny* 1915. dec. 26-i számában. Ebben — mintegy figyelmeztetésként — feltárta azokat az országosan meglevő hiányosságokat, amelyeket eleve szeretne kiküszöbölni az új debreceni könyvtár életéből. Hangsúlyozta: az új könyvtárnak típusa szerint modern, nyilvános városi könyvtárnak kell lennie, amilyen a public library, az Öffentliche Bibliothek, mert máskülönben az a könyvtár, amely a városi népeség minden rétegét és valamennyinek mindennemű olvasószükségletét elégítené ki a szoros szaktudomány kivételével, továbbra is hiányozni fog. Arra van szükség, hogy német és angol átlagokat érjünk el (2—3—4 kölcsönzést fejenként, és egy kölcsönzést nem 2—3 korona, de 20 és 30 fillér átlagos költséggel). A debreceni viszonyok jellemzésére közölte, hogy a Magyar Minerva utolsó kötetei szerint ez időben (1915-ben) Debrecen összes könyvtárainak állománya 237 232 kötet. Tehát majd három kötet jut egy lélekre. Ezzel szemben évenként legfeljebb minden ötödik könyv fordul meg az olvasók kezében. (Viszont például Lübeck város 14 000 kötetével már 1909-ben 120 ezres forgalmat bonyolított le, 16—18-szor nagyobb, mint Debrecen!)

Az ilyen mérvű elmaradás okát a község kényszerítetten alacsony műveltségében, a könyvtárak, az állomány szét-

daraboltságában (44 helyen a 237 232 kötet!), a nem közkönyvtári jellegben jelölte meg. (Lásd *Soós Pál*: Szabó Ervin és Debrecen kapcsolata című írását is a Könyvtáros 1978. évi 9. számában.)

Ilyen előzmények után a városi tanács 17,536 sz. határozatával, a törvényhatósági bizottság pedig 373/24,036 bkgy. határozatával „az első közművelődési könyvtárnak Debrecenben való felállítását” határozatlanlag kimondta. A felállítandó könyvtár elhelyezésére a volt gazdasági tanintézet épületének emeleti helyiségeit jelölte ki, a képtárnak szánt három helyiség kivételével.

A városi tanács a könyvtár 1917. évi fenntartásának költségeire 5000 koronát irányzott elő. *Nagy József* polgári iskolai tanár személyében, szeptember 1-i hatállyal kinevezte a könyvtár első igazgatóját is. Az ügybuzgó igazgató még a könyvtár megnyitása előtt „Hazánk első közművelődési könyvtára” címmel cikket írt, melyben nem kis büszkeséggel és némi túlzással állapította meg, hogy „a maradinak gúnyolt Debrecen ismét mint a kultúra zászlóvivője szerepel”.

A könyvtár állományának alapját a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának 21 000 koronás és a város 5000 koronás ajándékán kívül *Déri Frigyesnek*, a híres műgyűjtőnek, a debreceni múzeum megalapítójának és a Kereskedő Ifjak Társulatának adománya vetette meg, nem számítva a Városi Tanács említett, korlátozottan nyilvános könyvtárának ekkorra már mintegy 3500 kötetesre gyarapodott állományát. Ez utóbbi önálló egységként mindaddig folytatta a kölcsönzést, míg a létrehívott új könyvtár véglegesen megkezdhetette működését. A polgári forradalmat követő Tanácsköztársaság még alig mondta ki a könyvtárügyet érintő nagy hatású rendelkezéseit, amikor Debrecen román megszállás alá került. Így történhetett, hogy az 1917-ben hivatalos formában létrehívott és előkészített közművelődési könyvtár folyamatos működését csak két évvel később, 1919. augusztus 1-én kezdhette meg.

A Horthy-korszak évei

Szabó Ervin könyvtári törekvéseit azonban bármennyire sikeresen indították is útnak Debrecenben, rövidesen érvényesülni kezdett a Horthy-rendszer kultúraellenes politikájának visszaható hatása. Hiába vált már a 20-as évek elejére országosan is a legnagyobb olvasólétszámot és forgalmat felmutató könyvtárrá, a könyvtár igazgatója 1923-as évi jelentésében rezignáltan ezt vetette papírra: „A jelszavak és a cselekedetek sok esetben nem fedik egymást, s ha a kettő közül az értéktelenebb jut előre, vissza-

fejlődés kezdődik. Így sajnálatos visszafejlődés éve volt az 1917. évben alapított, s az 1919. évben megnyílt, az országban páratlan fejlődésre lendült könyvtárunknak az 1923-as év, amikor kultúrfőlényünk jelszavával szemben a könyvtár személyzetéből felsőbb rendelkezésre történő elbocsátás könyvtárunk visszafejlődésének kezdete lón.”

1925. január 16-án *Ecsedi István* személyében új igazgató került a könyvtár élére, aki egyben a Városi Múzeum igazgatója is volt. Ecsedi jó vezetőnek bizonyult, a haladó polgári liberalizmust képviselte. A könyvtár célja szerinte „a város minden rendű és rangú közönségének jó magyar nyelvű irodalmi olvasmány”-nyal való ellátása. Nevéhez fűződik a városi könyvtár gyűjtőkörének elhatárolása a többi debreceni könyvtártól: a Református Főiskola és az egyetem könyvtárai „a tudományos és szakmunkákat szerzik be, én pedig a közművelődési könyvtár részére a szépirodalmi és ismeretterjesztő — nem tisztán szakirányú — és ifjúsági munkákat”.

A debreceni városi könyvtár történetének második szakasza 1928 áprilisában kezdődött, amikor az — 1926 kora tavaszán a Népszövetség támogatásával kezdett és 1928 elején befejezett — új múzeumépület nyugati földszinti helyiségeibe költözött. Könyvállománya ekkorra meghaladta a 15 000 kötetet, s 14 napi, valamint 49 hetilap, folyóirat járt olvasótermébe. A múzeumba telepített könyvtár zavartalan működését csak a világgazdasági válság (1929—1933) bekövetkezése nehezítette, erről az éves jelentések is tanúskodnak.

1935-ben *Ecsedi István* tízéves könyvtárigazgatói jubileuma alkalmából a Debrecen című napilap — amelynek *Ecsedi* külső munkatársa volt — méltató cikket közölt január 27-i számában. Ebben a debreceni könyvtárat — látogatottságát tekintve — a Fővárosi Könyvtár után az ország második könyvtárának nevezte a

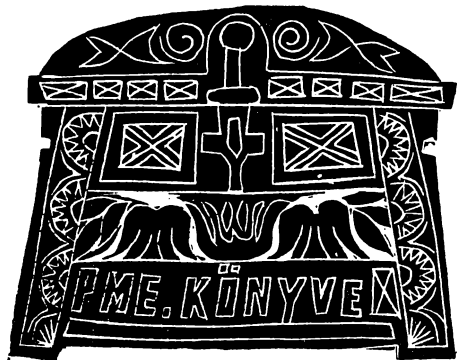
cikkíró. Tíz esztendő alatt — *Ecsedi* igazgatása idején — 1 039 304 látogató fordult meg a könyvtárban, az olvasott művek száma pedig 757 076 kötet volt. „Nagyszerűen megszervezett vásárlása teszi lehetővé, hogy sokszor hamarabb kaphatók az új könyvek a könyvtárban, mint láthatók lesznek a könyvkereskedők kirakatában” — állapította meg a cikk.

Ebben az időben merült fel az a gondolat, hogy a könyvtár köré hálózatot szervezzenek. 1935-ben *Németh Nándor* vendéglős kérésére a Hortobágyi csárdában 100 kötet könyvet helyeztek el letétként. Később a szegényház és a Nyilastelepi Református Olvasókör kapott ugyanennyi, többnyire kiselejtezett vagy a fölöspéldány-anyagból származó kötetet, közöttük ott szerepeltek az *Ecsedi István* által saját könyvei közül ajándékozott példányok is. (E néhány letét jelentőségét akkoriban túl is becsülték. És nemcsak a könyvtár jelentéseiben, hanem a sajtóban is. „Egészséges, friss irodalom jut a nép kezébe, amelyben megtalálja magát és az olvasás révén kettőzött a lelki gyönyörűsége” — írta *Nagy Gábor* a Debreceni Újság 1936. január 5-i számában. Ma már tudjuk, hogy ezek jelentősége elsősorban a kezdeményezés jellegében rejlett.)

1936-ban a könyvtár élére az elhalálózott *Ecsedi István* utódként *Sőregi János* került, aki egyben szintén a múzeum vezetője is volt. Igazgatásának idejére a múzeum és a könyvtár természetes növekedéséből adódó helyiséggondok, később pedig a háborús nehézségek nyomtál rá bélyegüket. 1938 végén az addig különálló könyv- és folyóirat-olvasótermet összevonták. 1939-ben pedig felmérték a könyvtár dupluman-állományát, s ekkorra 25 449 kötetet kitevő állományból kiemelték a 780 másodpéldányt, hogy azt külön raktározzák.

Az ebből az időből származó könyvtári jelentésekben egyre több panaszkodó sor olvasható. A háborús évek kezdete csökkentette a forgalmat is, s a légvédelmi intézkedések miatt már 1941. szeptember 22. és 30. között be kellett zárni a könyvtárat, a továbbiakban pedig mind gyakrabban. Lényegében ilyen helyzetben érte a felszabadulás 1944. október 19-én a könyvtárat.

Az évforduló alkalmából írt cikkünkben nincs mód az állomány, a látogatottság és a forgalom bővebb elemzésére. Csak annyit jegyzünk meg, hogy, mivel a könyvtár vezetésében a liberális, nyugatias polgári irányzat érvényesült, ez az állomány összetételében is éreztette hatását. Vagyis a divatos bestsellerek mellett nagy számban fordultak elő a hazai és a külföldi klasszikusok, de az olyan

munkák is, mint *Bebeltől a Nő és a szocializmus* vagy *Gorkij* regényei.

A könyvtár olvasóinak összetétele azonban világosan jelzi, hogy a könyvtár a Horthy-Magyarország egyik kulturális intézménye volt, hiszen a munkások mindössze 3,43, a gazdálkodók (parasztság) pedig 1,94 százalékát tették ki az olvasói létszámnak. A legnagyobb a tanuló (34,06), a háztartásbeliek (14,46) és az értelmiségiek (11,78) százalékaránya. Külön tartották nyilván a kereskedőket (7,75), az iparosokat (5,47) és a nyugdíjasokat (4,44 százalék). Viszonylag magas volt az egyéb csoportokba tartozók (válalkozók, magánzók stb.) aránya is: 16,67 százalék.

Vagyis a két világháború közötti, 120—125 ezer lakosú Debrecenben a 8—9000 fős munkásság és csaknem 20 000 főnyi parasztság, — együtt a város lakosságának mintegy 25 százaléka — alig 5 százalékban volt képviselve a városi könyvtár olvasótáborában.

Szabó Ervin könyvtári törekvései, a városi könyvtárral kapcsolatos iránymutatásai tehát nem valósulhattak meg maradéktalanul Debrecenben sem az ellenforradalmi Magyarország viszonyai között. A debreceni közművelődési könyvtárat a két világháború között működésében és állományának gyarapításában mégis viszonylagos demokratizmus jellemezte.

Sz. Szabó László

Olvastuk

a Pest megyei Könyvtár által kiadott 1978. évi statisztikai összeállítást, amely minden más megyéénél nagyobb részletességgel tartalmazza a három nagy hálózat (tanácsi, szakszervezeti, iskolai) statisztikai adatait. Ez volt az első teljes év, amely az MSZMP Pest megyei Végrehajtó Bizottságának 1977. szept. 20-án hozott könyvtárfejlesztési határozatát követő intézkedések hatását tükrözhetette, és a határozat nyomán született sikerek valóban imponálóak is: A működési feltételek nagyarányú javulását bizonyítja, hogy az elmúlt évben 29-cel nőtt a főfoglalkozású könyvtárosok száma, 1012 négyzetméterrel a könyvtárak alapterülete, több mint 160 ezer kötettel gyarapodott az állomány, 4 millió forintnál is nagyobb összeggel emelkedett az intézmények költségvetése, s mindennek következtében 3453 olvasóval többen iratkoztak be a könyvtárakba, mint az előző évben. Életleli megyei könyvtárpolitika, a fenntartók, az irányítók és a könyvtárügyi vezetés céltudatossága ölt testet az eredményekben.

Hallottuk,

hogy a Veszprémi Akadémiai Bizottság keretében könyvtártudományi munkabizottság alakult, amelynek hat észak-dunántúli megye (Fejér, Győr-Sopron, Komárom, Vas, Veszprém, Zala) mintegy 25, könyvtártudományi kutatásokat végző vagy azok iránt érdeklődő szakember a tagja. A VEAB társadalomtudományi szakbizottságának keretében működő szervezet munkáját az országos kutatási tervekhez és a VEAB feladataihoz igazodva végzi. Célja a különféle hálózatokhoz tartozó könyvtárosok tudományos tevékenységének ösztönzése és szervezeti összefogása. A munkabizottság 1979/80-as programjában olyan események és témák szerepelnek, mint például nemzetközi konferencia szervezése a kis települések centralizált könyvtári ellátásáról (ezt a Könyvtárosegyesület 11. vándorgyűlésének részeként rendezik meg Veszprémben); a helyismereti irodalmat feltáró munka elméleti kérdései a Győri Megyei Könyvtár gyakorlatának bemutatásával; a számítógépek alkalmazásának lehetőségei a könyvtárakban szombathelyi és veszprémi (Vegyipari Egyetem) példa alapján; a városi könyvtárak lehetőségei a társadalomtudományi információ megszervezésében (tanácskozás a Tata-bányai Megyei Könyvtár rendezésében).

Az új munkabizottság elnöke *Takács Miklós*, titkára *Varga Béla*. (h. b.)

Mi a brainstorming?

A brainstorming kifejezés összetett angol szó, melynek két tagja: brain = agy és storming = roham, megrohanás. A brainstorm szónak többféle jelentése van, így például „zavarodott, össze-vissza beszéd”, de nagyszerű, kitűnő ötlet is. A brainstorming információszerezéssel, problémamegoldással kapcsolatos jelentése főleg az utóbbi, tehát az ötletek előbukkanásával összefüggő értelmezésben fordul elő az információ s az alkotó (nem rutinszerű) gondolkodás eljárásaival foglalkozó szakirodalomban.

A brainstormingnak elsősorban az a célja, hogy az elképzelések mennél nagyobb számban, mennél kevesebb akadályba ütközve előtörjenek. A tudatunk mélyén lapangó elképzelések felszínre hozásának sokszor az az akadály, hogy attól félünk: hátha merő ostobaság vagy képtelenség az, amit gondolunk. De ha mindig „okosat” akarunk gondolni s mondani, akkor tulajdonképpen már bebizonyított gondolatokhoz kell folyamodnunk, amelyekben nincs az újnak, a meglepőnek semmilyen kockázata.

A brainstorming során még nem kell kockázatot (felelősséget) vállalnunk a felvillantott gondolatokért, ezért értelmünk mélyebbre merülhet, képzeletünk magasabbra szárnyalhat, vagyis sokkal nagyobb területet járhat be, mint egyébként. A nagy (gondolati) területeken való átnyargalás, átkalandozás a brainstorming igen sajátos vonása. Ezért a brainstorming akkor válik igazán eredményes „szellemi alkotó technikává”, ha általa a problémákat igen sok szakterület felől, vagyis interdiszciplinárisan, multidiszciplinárisan közelítjük meg.

Mint tájékozási-tájékoztatósi (információs) műfajt, a brainstormingot általában a szóbeli közlés (kommunikáció) körébe sorolhatjuk — bár van írásos formája is. Legközelebb áll az ún. kerekasztal-megbeszéléshez, röviden *kerekasztalhoz* („roundtable”), mely úgy folyik, hogy néhány, erre felkért személy körülül egy kisebb-nagyobb méretű asztalt, és közvetlen beszélgetést folytat egy megadott probléma elképzelhető megoldási módjairól.

Mircea Malita találoán figyelte meg a kerekasztal-megbeszélés és az iskolai dolgozatírás közötti hasonlóságot. Lényegében véve mindkét esetben arról van szó, hogy *egy* meghatározott témáról (problémáról) rögtönzött megfogalmazásokat (javaslatokat) kell készíteni. S maga a kerekasztal úgy tekinthető, mint a megoldásra váró probléma jelképe. A probléma van a középpontban, s akik körülveszik, a maguk egyéni meglátásai szerint néznek szembe vele. Nyilvánvaló, hogy egyénenként más és más a látószög, a nézőpont, ami azt eredményezi, hogy a gondolatoknak és ötleteknek igen gazdag választékú készlete alakul ki a későbbi „szigorú” logikai elemzés céljára. De a brainstorming akkor tölti be igazán rendeltetését, ha a felmerült gondolatelemek alapos elemzése után ezeket olyan egységbe, szintézisbe lehet összeépíteni, amely a problémának — amennyire ez megítélhető — teljes értékű megoldását tartalmazza.

S a brainstorming-megbeszélések sikerét az is befolyásolja, hogy a csoportban részt vevő személyek mennyire tudnak „ráhangolódni” partnereik gondolataira — nem úgy, hogy ezekkel azonosulnának, hanem úgy, hogy ezekből további változatokat, néha egészen „meghökkenítő” kombinációkat képesek létrehozni. Ilyen szempontból egy brainstorming-csoport működése sok hasonlóságot mutat egy dzsessz-együttes játékaival, amely rögtönzött variációkat „talál ki” (menet közben) egy meghatározott témára. Így tekintve minden igazi brainstorming-értekezlet magán hordozza a „művészi” rögtönzés nyomait.

A brainstorming jellegű megbeszélések, eljárások, technikák néhány sajátos vonását, típusát a következőkben foglaljuk össze.

A brainstorming-csoport. A megoldásra váró probléma jellegétől is függően a csoportot általában 5—15 személyből szokták összeállítani. A kis létszámú csoportban minden valószínűség szerint kevesebb lesz a feltárt gondolatok száma, nagyobb létszám esetén viszont a csoport tagjai nem képesek igazi együttest alkotni, ezáltal romlik a hatékonyság. Az a célszerű, ha a csoport tagjai egyenrangúak, tehát semmiféle „tekintélyi” szempontnak nem szabad érvényesülnie.

A brainstorming-csoport szakmai összetétele. A kérdés témájához igazodva, a problémamegoldók szakmai összetételét a lehető legszélesebb skálán mozogva kell megállapítani. Ha például egy ipari termék fejlesztését érintő problémáról van szó, akkor célszerű „beválogatni” elméleti szakembert (kutatót), technológust, konstruktort (szerkesztőt), formatervezőt („design” szakembert), piackutatót, ipargazdászt,

anyag- és áruismerettel s készletgazdálkodással foglalkozó szakértőt, valamint a termék használatával kapcsolatban tapasztalattal bíró (esetleg „laikus”) vásárlót. Bonyolultabb társadalmi problémák esetén ajánlatos igénybe venni a közgazdász, politológus, szociológus, pszichológus (szociálpszichológus), pedagógus, történész, művelődéstörténész, egy-két művész, író, irodalmár stb. közreműködését. Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyeznünk, hogy egyes nagy amerikai vállalatok rendszeresen meghívják a társadalomtudomány, az irodalom, a művészet neves képviselőit, ha elsősorban általános fejlesztéspolitikájukat, a gazdasági, társadalmi, kulturális környezetéhez való alkalmazkodásukat érintő kérdéseket kívánják megvitatni.

A brainstorming-megbeszélés megszervezése. A megbeszélések általában 1/2 óráig szoktak tartani. Ez alatt valóban rohamszerűen áradnak az ötletek, ha hosszabb az időtartam, akkor már „redundancia” (*Könyvtáros 1977/7. sz.*) kezd mutatkozni. A felvetett ötleteket nem szabad kritizálni, az egyáltalán nem reálisnak látszó gondolatokat nem szabad „leinteni”. Minden egyes felmerült gondolatot írásban vagy más alkalmas módon (pl. magnetofon) rögzíteni kell. A csoport vezetőjének inkább csak a megbeszélés sima lefolyását kell biztosítani a játékszabályoknak megfelelően, s nem szabad irányítóként, valamilyen meghatározott befolyást gyakorolva fellépnie.

Míndezek természetesen csak nagyon általános elvek és szabályok; ezeken belül igen sokféle variációra nyílik lehetőség. A következőkben felsoroljuk a brainstorming-szerű eljárások néhány továbbfejlesztett változatát.

635 módszer. — Ezt a *Röhrbach* által kidolgozott módszert brainwriting-nek is nevezik, mert a gondolatok generálása, felszínre hozása írásban történik (writing = írás). Ebben az eljárásban 6 problémamegoldó (szakember) vesz részt, mindegyik felír egy papírra 3 megoldási elképzelést, és 5 perc múltán a felírt megoldásokat egymásnak körbeadják. Mindegyik résztvevő továbbfejleszti a felírt három megoldási javaslatot, esetleg másik három ötlettel egészíti ki. Az eljárást addig folytatják, amíg a megoldási javaslat mindegyik lapon újabb 5×3 ötlettel egészül ki, illetve gondolat-társítás útján bővül, továbbfejlődik. Így elég nagy mennyiségű, részben egymás által kiváltott ötlet jön létre, amelyet később rendszerezően megvizsgálunk.

Szinekrika vagy Gordon-módszer. Ennek fontos ismérve, hogy szakterületileg egymástól egészen távol eső ismeretek összehangolásával kísérik meg a probléma megoldását, így például egy ipari problémára a biológiából vett ismeretet, jelenséget használnak fel. Ebben a módszerben az alkotóképességnek az a sajátossága mutatkozik meg, hogy ha mennél távolabbi elemek (ismeretek) között hoz létre kapcsolatot (szintézist), annál eredetibb lesz az alkotás. Ebben az eljárásban különösen nagy szerepet kap a heurisztikus információ, amelyről egyik korábbi ismertetésünkben (1978/5. sz.) szoltunk.

Philipps 66 módszer. Ezt az eljárást főként konferenciák alkalmával használják, néhány problémakör szűkebb körű megvitatására. 6 személy 6 percen át beszélget, vitatkozik, majd az eredményt összefoglalják. A brainstormingnak ezt a formáját angolul „buzz session”-nak is nevezik, ez olyan összejövetelt, ülést jelent, ahol a résztvevők kötetlen dinamizmussal beszélgetnek, s úgy köröznek egy probléma vonzásában, mint ahogyan a méhek röpködnek-zümmögnek a kaptár körül.

A brainstorming-eljárások közé sorolhatjuk az ún. *Delphi*-módszert is, amelyet a prognosztikával, prognózis-információval foglalkozó ismertetésünkben fogunk tárgyalni.

A könyvtárak és az információs intézmények vezetése, szervezése, fejlesztése egyre bonyolultabb feladatok megoldását teszi szükségessé. Ezért célszerű, ha ezek az intézmények is igénybe veszik — a fontosabb döntések előkészítésében, a nagyobb horderejű problémák megoldásában — mindazokat az eljárásokat, amelyeket a brainstormingra vonatkozóan vázoltunk.

Györe Pál

IRODALOM

- Clark, C. H.: Brainstorming. The dynamic new way to create successful ideas, N. Y. 1959. Doubleday.
Ladó L.—Maczkó K.: Szellemi alkotó technikák. Bp. 1976. K. n.
Müller, M.: Wege zur Kreativität. = Industrielle Organisation, 1973. 3. sz.

A KÖNYVTÁROS egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők

Kitűzött célkitűzések

A KPVD SZ Könyvtári Élet c. híradójában (1976. 3—4., 27.) „a *kitűzött művelődéspolitikai célkitűzések*”-ről olvashatunk. Az ember bosszankodva meg is áll ennél a henyé, pongyola, figyelmetlen *szótó-ismétlés*nél, hogy javítson a szerző meg a szerkesztő helyett: *kitűzött célok*, elég ennyi, hiszen nem a „célkitűzéseket” tűzzük ki és valósítjuk meg, hanem a célokat. Emitt nem a *szótó* ismétlődik, hanem ugyanazon szó: „Nemcsak a kézírás azonosítását *végeztük el*, hanem nyelvta-ni elemzést is *végeztünk*” (Könyvtáros, 78. 2., 66); ha tömörítjük az első tagmondat terpeszkedő állítmányát, máris eltűnt a rossz hangzású összecsengés: Nemcsak a kézírást *azonosítottuk*, hanem... A következő mondatban egy *toldalék*, a többes szám első személyű birtokos személyrag halmozódik: „Könyvtári munkánkban városunk ipari jellegét meghatározónak tartva elsődleges feladatunk volt a munkások tanulásának segítése” (Borsodi K. 77. 2., 23); a „könyvtári munkánkban” szövegszerkezet elmaradhat, hiszen az egész cikk arról szól, s még egy kis változtatással így hangzik a mondat: Miskolc ipari jellegéből adódóan elsődleges feladatunk volt a munkások tanulásának segítése.

A három idézet példa a *félszeg szó- és hangcsoport-ismétlés*re. Sajnos, a könyvtári szakirodalom — és mindenféle szakirodalom — bővelkedik ilyenekben. Pedig a suta, ügyetlen ismétlések némi gonddal — rokon értelmű szavak használatával, névmásokkal, kihagyással, szórendi átcsoportosítással stb. — könnyen eltüntethetők. Csak az kell hozzá, hogy a gondolatait közreadó szakember becsülje jobban önmagát és írásművét, becsülje jobban az orgánomot, mely megjelenteti cikkét, tanulmányát, becsülje jobban a szakmai közönséget, melyhez szólni kíván. Arra törekedjünk, hogy ugyanabban a mondatban ne jöjjön elő még egyszer ugyanaz a szó, sőt lehetőleg a következő egykettőben se. (Nem a névelőkre és más viszonyító elemekre gondolok.)

Most pedig lássunk és javítsunk ki a megszokottnál egy kicsit több elkerülendő botlást! „Egy-egy olyan *dedikált* kötet,

mint pl. az Akadémiai Könyvtár tulajdonában levő, Celtis Konrád által *dedikált* mű, amely rendkívüli híresség *dedikációját* tartalmazza...” (Komárom, 78. 1., 30.); Celtis Konrád által *aláírt*... híresség *kézjegyet*...; „*Köztudott*, hogy az emberi tudat lassan változik”, „A meghirdetők kéri a párt- és tömegszervezeteket, hogy *szervezetten* segítsék elő...” (Békés, 78. 1., 21.): *ismeretes*, hogy... , hogy segítsék elő...; „A könyvtár *épületét* a volt zsinagóga *épületéből* alakították ki” (Tolna, 77. 2., 3.): A *könyvtárat* a volt *zsinagógából*...; „Október 13-án könyvtárunkban rendeztük meg a műszaki könyvnapok megyei *megnyitóját*, melyet Scholtz Béla, az MTESZ Szabolcs-Szatmár megyei titkára *nyitott meg*” (Szabolcs, 77. 1—2., 23.): A megyei műszaki könyvnapokat *könyvtárunkban* nyitotta meg Scholtz Béla, a...; „Az utóbbi évek *során* az általános fejlődés *során* hogyan alakult a francia folyóiratok feldolgozása?” (Orvosi Kvtáros, 77. II., 196.): Az utóbbi *években* hogyan alakult...; „A nágocsi *könyvtárat* új *helyiségbe helyezték át*” (Somogy, 77. 2., 50.); „A *könyvtárak elhelyezését* tekintve kedvező *helyzetről* számolhatok be” (Kisalföldi K. 77. 24.): ...kedvező *fejlődésről*...; „*Lehetőségeink* azonban nem tették ezt *lehetővé*” (Borsod, 77. 2., 20): *Lehetőségeink* azonban *nem voltak elégségesek* erre; „Az *esetleges balesetek*...” (Könyv és Nev., 77. 4—5., 236.): a *netáni, az adódó, az előforduló balesetek*; „...pedig ez a *jelentkező* feladatok megoldásában *nagy segítséget jelentene*” (Borsod, 77. 2., 28.): a feladatok megoldásában ez *nagy segítség lenne*; „Szeretnénk elérni, hogy a *könyvtárak nevelőhatása* a dolgozóknak minél szélesebb rétegében *hasson*” (Komárom, 78. 1., 25.): ...minél szélesebb körében *érvényesüljön*; „A *kis településekről* elsősorban a fiatalok és azok *települnek* át, akik...”, „Nehéz feladatra *vállalkoztak* azok, akik *vállalták* a mozgalom megszervezését” (Somogy, 77. 2., 8., 47.): ...azok *költöznek, mennek, távoznak el*... nehéz feladatba *fogtak bele*...; „A *könyvtár vezetői tanácsa dr. ...előterjesztésében tárgyalta meg a... című előterjesztést*” (OSZK Híradó, 77. 4—6., 61.): ...*tárgyalta meg a jelentést, összefoglalót, helyzetképet*; „Így *válhat megkülönböztethetővé*” (Orvosi Kö, 77. IV.): Így *különböztethetjük meg, így lehetséges* a megkülönböztetése.

Gonda Zoltán

Jó epigrammát olvasva, a bár villanásnyi, de mélyre és messzire hatoló fordulat szikrázását, pezsdülését élvezhetjük. Titka a minél szokatlanabb, egyben minél megalapozottabb társításban keresendő. Igazában abban, ha a robbanás nagysága fordított arányban áll az elemek mennyiségével. A sikerült *ex libris* is abban ismerszik meg, hogy kártyányi fölülete ezerszer tágasabb pályára tereli a tekintetet. A gondolat, a képzelet pályáira nyilvánvalóan. És ha mégsem ezt teszi? Ha célját arra korlátozza, hogy megörökítsen, emlékeztessen, díszítsen? Kitűnő rajzok, metszetek bizonyítják, hogy ez sem méltatlan vállalkozás, csak éppen meglegszik a műfaj szerényebb lehetőségeivel. Mintha tömör tájleírást, helyzetképet állítanánk az összevont epigramma mellé.

Példának kínálkoznak minderre Gonda Zoltán *ex librisei* is. Bővülő és emelkedő sorukból kiszemelhetők ugyanis a műfaj változatainak jellemző darabjai. Ha változatot mondok, szintet értek rajta. Műfaj és mondandó viszonyát. Itt már bevonva a körbe a megjelenítés érzékelhető, valós anyagát, a motívumot is.

Gonda Zoltánt alighanem éppen kedves motívumai vezérlik kezdetül a kisgrafika bensőséges műfajához. Képesítése és foglalkozása — irodalomtanár, könyvtáros, majd népművelő — a tudatosult kultúra világához köti. Környezete, kezdetben a Palócföld, most meg a Hajdúság, a népi hagyományok eleven hajtásaival ismertette és ismerteti meg.

Rajzaiban, metszeteiben főleg ezt a két motívumcsoportot szerepelteti. Olyan lapok jelzik a kiforrott eredményeket e té-

ren, mint a faragott díszítésű paraszti szuszék nagyvonalú egyszerűsítése, vagyis egy ízlés tárgyiasított kifejezése (*PME könyve*). Majd, a másik ágon, a csillagászati távcső és a különös alakzatokat élénk táró távoli világ motívumaira épített allegória, a kutató elméjű ember képi megfogalmazásaként (*Ex libris Arató Attila*). Tetszetős, kimunkált lapok ezek. Típusbeli társaik legjavához tartoznak. Mivelhogy a motívumokból annyit tartanak meg, amennyi ábrázolásnak és jellemzésnek ekkora fölületen pontosan elegendő.

Ki tagadhatná, hogy az efféle leíró jellemzést gondolatok diktálják? Amde ki ne taksálná többre, ha a jellemzés is diktál további gondolatokat? Altalánosításokat. Ítéleteket. Kérdéseket. Minél kiélezettebb utalásokkal, annál teljesebb érvényességgel. Ezeket az utalásokat, érthetően, a tudatosult kultúra elemeire bizza Gonda Zoltán. A Pegazus-motívumra többek közt. Olyanformán, hogy a fölémelt fejú szárnyas ló négy lábba nehezedő, ugyancsak földközeli testtartásban mutatkozik. Fölemelkedjék? Lent maradjon? Emelkedhet? Maradnia kell? Kétszer két irányba is vágnak az egymást keresztező és kiegészítő kérdések (*Ex libris Niklai Ádám*). Másutt, a ferdére bilentett és befejezetlen bábuban a játékoság és a groteskség csap össze, hogy majd erre a különös minőségre, a vonzót és riasztót elegyítő vajudási állapotra hökkentsen rá. Ha úgy tetszik, az önfeledtség, az ártatlanság lehetetlenségére (*Szilágyi Imre könyve*). Bravúrosan kevés elemmel és eszközzel élnek ezek az *ex librisek*. Valóban a jó epigramma módjában.

Több szó esett főntebb Gonda Zoltán *ex libriseinek* belső törekvéseiről és lehetőségeiről, mint a mesterség elért szintjeiről. Holott ebben is elválnak a fokozatok. Ahhoz igazodva, ahogy a halmozásra készítő leírást a kiemelésre alkalmassá tevő összegezés váltja föl.

Végezetül néhány adat az életrajzból: 1943-ban született Nyíregyházán. Debrecenben és Budapesten tanult. A főiskola után elvégezte az ELTE könyvtár—magyar szakát is. Mestereinek a debreceni Bíró Lajost, Félegyházi Lászlót, Menyhárt Józsefet vallja. Ezenfölül munkája, családja is Debrecenhez köti: népművelőként a Kölcsey Ferenc művelődési központban dolgozik. (Lakáscíme Böszörményi út 63. sz. 4032) Különböző méretű metszetei, tollrajzai, nyomatai, színes lapjai, illusztrációi évek óta eljutnak a nézők és gyűjtők széles köréhez: egyéni és közös kiállítások sorában, újságokban, folyóiratokban, kötetekben.

Székelyhidi Ágoston

Fülöp Géza: A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban

Szakozó legyen a talpán, aki pontosan meg tudja határozni, hová kell ezt a művet beosztani! Az Irodalomtörténeti Könyvtár c. sorozatban jelent meg — nyilván azért, mert irodalomtudományi kandidátusi értekezésnek készült —, címe (és fülszövege) alapján közönségtörténetnek hinnénk, egyik recenzense olvasástörténetnek mondja, valójában pedig a korabeli könyvtárakról, könyvgyűjteményekről tudunk meg belőle legtöbbet. De egyértelműen könyvtártörténeti munkának sem mernénk titulálni. Maradjunk inkább egy szélesebb kategóriánál, és nevezzük annak, ami: művelődéstörténet. Mégpedig a szépen gyarapodó hazai művelődéstörténeti irodalom jeles darabja, újszerű, úttörő vállalkozás. Olyan monográfia, amely a műveltséganyag egyik legfontosabb hordozójának és közvetítőjének, a könyvnek, időszaki sajtónak és befogadó közegének találkozásáról, kapcsolatáról szól.

Tulajdonképpen mit tartalmaz ez a könyv? Három fejezetre tagolódik. Az elsőben, alig pár oldalon „Európai kitekintés” címmel a szerző a polgári könyvkultúra és olvasóközönség 18—19. századbeli kialakulásának főbb tendenciáival ismertet meg bennünket. A „Közönségszervezés, olvasóközönség, olvasmányok” c. fejezetben előbb a felvilágosodás időszakáról (1772-től az 1820-as évek elejéig), majd a reformkorról ír. Itt olvashatunk a tudatos és szervezett közönségnevelés kezdeteiről, majd intézményi-szervezeti formáiról: a 18. század végi olvasókörökről és -klubokról, a kölcsönkönyvtárakról, olvasókabinetekről, a cenzúra akadályozó szerepéről, az irodalmi diáktársaságokról, aztán a reformkori kaszinókról, társalkodó- és olvasóegyletekről, a nyilvános közkönyvtárakról, a köznépi művelésére és olvasóvá nevelésére irányuló törekvésekről. A harmadik fejezet „Az olvasóközönség nagysága és társadalmi tagozódása” címet viseli. A szerző az egyes társadalmi osztályok és rétegek (sorrendben: főrangúak, értelmiség és hivatalnoknemesség, vidéki birtokosnemesség, katolikus és protestáns papság, városi polgárság, parasztság) olvasási kultúrájának jellemzőbb vonásait vizsgálja, kiemelve, elemezve a

fontosabb magánkönyvtárakat és jellegzetesebb olvasó-típusokat. Mindkét részben kitekint Erdélyre is; a nemzetiségi lakossággal viszont — mint címe is jelzi — nem foglalkozik. Csupán a német ajkú városi polgárság olvasmányairól szól, de azokról is csak érintőlegesen. Egyébként a parasztság és a polgárság olvasási szokásait, irodalmi ismereteit feltáró két alfejezet aránytalanul rövidebb és ennél fogva szegényesebb is a többinél. (Ez könnyen megmagyarázható: legkevésbé itt támaszkodhatott a korábbi feldolgozásokra, s az eredeti források is itt a legnehezebben hozzáférhetők.)

Fülöp Géza egyrészt összegezte a témával kapcsolatos kutatások eddigi — rendkívül szétszórta — részeredményeit, másrészt kiterjedt eredeti kutatásokat is végzett a korabeli lapokban, vidéki levéltárakban stb. Sok új adatot közöl, de ennél lényegesebb, hogy szempontjai is újak. Ő ad először összefoglaló (s lábjegyzetei tanúsítják: kitűnően dokumentált) áttekintést a magyar polgársodás időszakának olvasási és könyvtári kultúrájáról. Emellett részletmegfigyelései, részlemezései is igen érdekesek. Elsősorban folyamatokat ábrázol, rekonstruál. Azt mutatja be, hogyan változtak, tökéletesedtek a közönségszervezés eszközei, módozatai, intézményei — főleg az utóbbiak —, hogyan haladt előre az olvasónevelés, s mindennek eredményeként hogyan formálódott a magyar olvasótábor, hogyan jött létre a polgári jellegű olvasóközönség. Érzékelteti és bizonyítja, hogy mindezeket a változásokat a társadalmi, gazdasági és politikai fejlődés determinálta és idézte elő, s hogy az általános kulturális haladás részeként mentek végbe.

Fülöp Géza könyve több ponton módosítja (vagy ha óvatosabban fogalmazunk: módosíthatja) a Magyarország (és Erdély) korabeli műveltségi viszonyairól bennünk élő képet. Feltűnik például, hogy a reformkorban földrajzilag mennyire kiterjedt az olvasás, az irodalom iránti érdeklődés: a magyar lakta vidékeket szinte teljességgel behálózták a kaszinók, olvasóegyletek; még némelyik faluban is fellelhetők voltak. Ezek után a

középnemességre ragasztott „műveletlen”, „parlagi” jelzőket sem lehet bármikor és minden megszorítás nélkül alkalmazni. Különösen a jobb módú, a közeleti szereplést is vállaló nemesek váltak ki nagy olvasottságukkal; több vármegyében még könyvtárszervezéssel is próbálkoztak. Megfigyelhető az is, hogy az iskolázottabb és aktívabb személyek, csoportok igen jól ismerték a korabeli külföldi szépirodalom jelesebb alkotásait, a kor haladó eszméiről (felvilágosodás, liberalizmus, korai szocializmus stb.); az újság és a politikai irodalom pedig mindennapi olvasmányuk volt. Egyébként Fülöp Géza tanulmánya is megerősíti a régi tapasztalatot: a haladó társadalmi, politikai magatartás és a korszerű olvasási kultúra között társadalmi méretekben szoros összefüggés van.

Egyetlen monográfia, így e mű sem tárhatja fel a tárgyat kimerítő teljességgel. Maga a szerző utal rá, hogy „egy minden részletében árnyalt kép megrajzo-

lásához további elemző rész kutatások és előtanulmányok szükségesek még”. Ha elolvassa e könyvet, talán több könyvtáros is kedvet kap majd, hogy egy-egy töredékét elvégezze a munkának. A helytörténeti kutatásokkal foglalkozó vagy arra hajlamot érző könyvtárosok számára szép és érdekes feladat lenne egy-egy reformkori kaszinó, olvasóegylet stb. történetének feldolgozása (esetleg további sorsának nyomon követése), egy-egy jelesebb helyi magánkönyvtár múltjának felkutatása. Sok-sok ismeretlen érték rejtőzik a régi iskolai, plébániai és parókiai könyvtárakban is. A helyi vizsgálódások közelebb vihetnének például egy-egy réteg (főleg a parasztság, a mezővárosi civisek és a városi polgárság) egykori olvasási kultúrájának jobb megismeréséhez. Természetesen e kötet arra is biztathat, hogy a korábbi vagy későbbi korok helyi könyvtár- és olvasástörténetét feltárjuk. (Bp. 1978. Akadémiai Kiadó, 290 l. 47 Ft.)

B é n y e i M i k l ó s

könyvtári szakirodalom

Ónódy Miklós: Reprógráfia a tájékoztatási intézményekben és könyvtárakban I.

Már sok könyvről írtuk le, elkoptatottá is vált a jelző, hogy *hézagpótló*. Ezúttal mégis nehezen látszik elkerülhetőnek használata (az előszó írója, *Vajda Erik* sem kerülhette meg), hiszen a szó igazi, eredeti értelmében erről van szó: a tájékoztatási intézményekben, könyvtárakban alkalmazott reprógráfiai eljárásokkal, módszerekkel és eszközökkel a magyar szakirodalom még soha nem foglalkozott az őket teljes joggal megillető terjedelemben és alaposan.

Az idő, a fejlődés sokat haladt a közelmúltban, a reprógráfia ma már szinte meghatározó fontosságú tájékoztatási segédeszköz hazai könyvtárainkban is, beépült a gyakorlatba, a képzésbe, az elméletbe, a könyvtárak, információs rendszerek programjaiba. Csak éppen a szakirodalomba nem! Az elszórtan megjelent, részletkérdéseket tárgyaló, igen változó színvonalú és hozzáférhetőségű, nem ritkán a szerzőn kívül álló okokból elavult kisebb publikációk csak szerény mértékben enyhítették az egységes, átfogó, monografikus feldolgozás hiányát.

Ha *Ónódy Miklós* könyvének semmi más érdeme nem volna, csak az, hogy a

reprógráfia szerteágazó témakörét egyetlen (kétkötetes) műben összefogva ismereti, már akkor is azt kellene mondanunk, hogy érdemes volt megírni, kiadni, megéri beszerezni és áttanulmányozni.

Ónódy könyve azonban nem csupán hézagpótló, de jó is. Jó szinte minden olyan szempontból, ami egyáltalán felmerülhet az ilyen tárgyú, jellegű könyvvel szemben: tárgyalásmódjában és stílusában, szerkezetében és tartalmában, kiállításában és képanyagában (bár itt az alkalmazott sokszorosító technika korlátai óhatatlanul éreztetik hatásukat). Jó a területen kezdő, azzal inkább csak megismerkedni kívánó gyakorló könyvtárosnak, jó a „kényszerből” olvasó leendő könyvtárosoknak, és jó az elméleti és gyakorlati-technikai részletkérdésekkel is foglalkozó reprógráfusnak is.

A most megjelent első kötet a könyvtárak és a könyvtárosok igen széles körét érintő reprógráfiai fejezetekkel: a másolatkészítéssel és a mikrofilmtechnikával foglalkozik, míg a leendő második kötet a sokszorosítástechnikát tárgyalja. E felosztás révén — véleményem szerint — az első kötet sokkal szélesebb kör számára

érdekes és szükséges, s alighanem ebből lesz szükség hamarosan utánnyomásra vagy újabb kiadásra (az ezres példányszámot kissé alábecsültnek vélem).

A kötet mértéktartóan méretezett történeti bevezetés után néhány elvi és elméleti kérdés taglalásával tér rá a reprográfia tárgyalására. A fogalom meghatározás szinte izgalmas „szellemi játék”, oly sok korábbi, hiányos, illetve hibás definíció áll rendelkezésre. Ehhez kapcsolódik a három fő reprográfiai terület elhatárolása is: a másolás és a sokszorosítás megkülönböztetése, valamint a szabad szemmel, illetve a speciális eszközökkel olvasható másolatok közti differenciálás. E szakaszban kerül sor a reprográfia alkalmazási területeinek tömör, alapos összegezésére is.

A harmadik „A másoló-sokszorosító eljárások technológiai alapismeretei” című fejezet voltaképp egyszerűsített és összefogott vázlata a kötet további részeinek, s ilyen értelemben kiválóan alkalmas az említett „ismerkedés” céljaira: csaknem mindent tartalmaz, amire a reprográfia részletkérdései iránt kevésbé érdeklődő, de általános szakmai ismereteit ez irányban is fejleszteni kívánó könyvtárosnak szüksége van. Emeli a fejezet értékét az olvasmányos stílus és a jól megválasztott ábraanyag is.

Az első kötetben, érthető módon, csupán néhány oldal jut a tájékoztatósi intézmények és könyvtárak kiadványelőállító tevékenységének, ideértve néhány megállapítást a kötéssel kapcsolatban s a reprográfia alkalmazásának néhány elvi-technikai kérdését is. Az itt vázolt ismeretek részletes kifejtésére később, jó-részt a második kötetben kerül sor.

Látszólagos „aránytalanságot” mutat, hogy a kötet szövegrészének öthatodát egyetlen fejezet tölti ki, az ötödik („A másoló eljárások”). A valóságban azonban arról van szó, hogy az eddigi fejezetek voltaképpen bevezetések voltak a

két „főfejezethez” (melyek közül a második külön kötetben jelenik meg), s a másoló eljárásokról szóló rész tulajdonképpen maga az első kötet. Itt esik szó ugyanis a fényképeszeti optikai és a fényképeszeti érintkező (kontakt) másoló eljárásokról, a fénymásolásról, az elektrostatikus másoló eljárásokról és a mikrofilmekről, ezáltal már olyan részletességgel, ami a szakterület gyakorló szakembereinek technikai információigényeit is kielégíti.

E fejezetben és alfejezeteiben ésszerű, logikus és célszerű arányban kapnak helyet az elméleti ismeretek, alkalmazási kérdések, technikai és technológiai információk és — ami különösen örvendetes — bizonyos gazdaságossági adatok és számítások. Ez a fajta „keveredés” persze nem mindenütt válik a tárgyalásmód egységességének javára, mégis elkerülhetetlen volt, hiszen a szerzőnek a legkülönfélébb előismeretekkel, képzettséggel, szaktudással és gyakorlattal rendelkező olvasókkal kellett számolnia. Azoknak, akik tanulmányaik, gyakorlatuk során már megismerkedtek a szükséges alapfogalmak többségével, azt tanácsolhatjuk, hogy — a kötetet is, de főként ezt a fejezetet — kézikönyvszerűen, az igen alapos tárgymutató segítségével használják, s ne bosszankodjanak, ha olyat olvasnak, ami számukra már régtől ismert: gondoljanak arra, hogy a könyv „célzott” olvasói, használói nagyobbrészt még csak most, éppen e kötet révén ismerkednek meg alaposabban a reprografiával.

Felesleges volna e terjedelmes, alapos, a szükséges részletkérdésekre is kiterő, ugyanakkor világosan tagolt és jól felépített fejezetet részletekbe menően ismertetni, legyen elég annyi, hogy mindenki — hacsak nem egészen speciális (jó-részt egyébként a kötet tárgyán kívül eső) részletek iránt érdeklődik — megtalálja benne azt, amit keres.

A kötet kényes igényeket is — legalábbis a rendelkezésre álló technika keretein belül — kielégítő kivitelezése az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ munkatársainak (és felszereltségének) színvonalát dicséri. A szinte elkerülhetetlen, de meglepően alacsony számú sajtóhiba korrigálására az újabb kiadásban (kiadásokban?) bizonyosan alkalom nyílik. A könyv színvonala, tartalmi gazdagsága és a reprográfiai terület rendkívül gyors ütemű fejlődése ugyanis indokolja és szükségessé is teszi majd a további, átdolgozott, bővített kiadások megjelenítését. (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ Módszertani Kiadványok 46. sz. 1978. [1979] 334 l. 80,— Ft.)

Sárdy Péter

Bibliographia synoecologica scientifica hungarica 1900—1972

Az ökológiai, környezetbiológiai kutatások jelentősége korunkban nőttön nő. A természetvédelem, valamint az élelmiszerellátás, a mezőgazdasági termelés bonyolult feladatainak mind hatékonyabb megoldásával összefüggésben különösen fontosá válnak a szünökológia (közösségi ökológia) kutatási eredményei. E tudomány az ökológiának az a részterülete, amely az együtt élő fajoknak, az életközösségeknek és természeti környezetüknek kapcsolatát, egymásra gyakorolt hatását, törvényszerűségeit kutatja. Szoros kapcsolatban van az egyes fajok környezeti kapcsolatait vizsgáló autökológiával, az ökológiai növény- és állatföldrajzzal és más biológiai tudományágakkal.

A szerteágazó témakör magyar irodalmáról még nem látott napvilágot összefoglaló bibliográfia, eddig csak néhány botanikai vonatkozású rész jelent meg, például a magyar növénycönológiai[-társulási]-szünökológiai bibliográfia az *Excerpta Botanica* 1960-as évfolyamában. Az Akadémiai Kiadó által most megjelentetett bibliográfia anyagát az ökológiával összefüggő ismeretágak neves szakemberei gyűjtötték össze. Szerkesztője Soó Rezső akadémikus. A kötet a magyar szerzőknek a hazai és a külföldi szakirodalomban 1900 és 1972 között magyar és idegen nyelven megjelent munkáit egyaránt számba veszi. Az 5642 tételet magában foglaló összeállítás kifejezetten tudományos szakbibliográfia. Monográfiákat, gyűjteményes műveket és ezek részleteit, tanulmányokat, cikkeket ír le, ez utóbbiak 175-féle magyar és idegen nyelvű periodikából származnak. A bibliográfia érdeme, hogy feldolgozza a tudományos ismeretterjesztő folyóiratok színvonalas, új eredményeket korszerűen közlétező írásait is.

Szerkezete téma szerinti felépítésű, jól áttekinthető. Anyagát 27 nagy fejezetre osztja. Némelyik fejezete a témakör jellegétől és a feldolgozott művek számától függően további alfejezetekre oszlik, ezzel könnyíti a tájékozódást. Az első fejezetek a szünökológia körébe tartozó tudományágak kézikönyveit, bibliográfiáit, a növénytársulástan történetével foglalkozó műveket, az ökológusok életrajzait, a kongresszusok, tanulmányutak dokumentumait, majd a terminológiai, módszertani kérdéseket tárgyaló munkákat

tárják fel. A további fejezetek azt érzékeltetik, hogy mennyire összetett, sokrétű a szünökológia, hány tudományterület, szakma ismeretanyaga ötvöződik benne rendszerre. A témakörök egymásutánja: növénytársulások, az egyes növények és az erdők ökológiája; növénytársulástan és földrajz; bioklimatológia (benne az agrometeorológia); növénytársulástan és talajtan; talajbiológia; hidrobiológia, tavak-folyók élővilága; nevezéktan; egyes növénycsoportok szünökológiája; az elterjedés problémái; növénytársulások és a mezőgazdaság; cönológiai ismereteket tartalmazó florisztikai munkák; ősnövénytani művek; állatökológia; állatok elterjedése (állatföldrajz).

A bibliográfia egyik legnagyobb fejezete a szántóföldi növénytermesztés produktíósbiológiai (termelésbiológiai) irodalmát gyűjti egybe a kezdetektől. Ezen belül kitér a rétek, legelők, szántóföldek, erdők témába vágó irodalmának ismeretetésére, mégpedig olyan teljességgel, hogy ez a fejezet a téma önálló s hézagpótló szakbibliográfiájának tekinthető. Hasonlóképpen gazdag az állatökológiai irodalmat feltáró fejezet, amely az általános ismereteken kívül egyebek között az élettelen és az élő környezeti tényezők, a táplálkozás, a populációdinamika, a vándorlás és az állatvilág produktíósbiológiai kérdéseinek irodalmát is elének tárja. A bibliográfia zárófejezete a természetvédelem kapcsolódó irodalmából ad válogatást — sajnos, csak válogatást, terjedelmi okokból keresve a mentséget.

A tételek címléírása nem követi a könyvtári gyakorlatban megszokott bibliográfiai címléírások formáját, sorrendjét, hanem a tudományos munkák szak-

irodalmi hivatkozásainak módszerét alkalmazza, de a címléírások minden lényeges bibliográfiai adatot (év, lapszám stb.) tartalmazznak, s ezáltal a művek azonosítását teljes mértékben lehetővé teszik. A bibliográfia tételei számozottak, a mutatók e számokra utalnak. A tájékoztató szerzői névmutató, a feldolgozott periodikák címeinek rövidítésjegyzéke, az általános rövidítések jegyzéke és részletes tartalomjegyzék segíti. A latin nyelvű fejezetcímek, tartalomjegyzék, valamint az angol és német nyelvű, igen fontos információkat hordozó szerkesztői előszó szavatolja a bibliográfia használhatóságát a különböző nyelvtérületeken dolgozó szakemberek számára, de meggyőződésünk, hogy egy ilyen jellegű szakbibliográfiai vállalkozás rangját nem csorbította volna a tájékoztató apparátus magyar nyelvű közlése, amely a kötet hazai tudományos, oktatási, netán ismeretterjesztő célú felhasználását mindenkép-

pen jobban segítette volna. Ugyancsak hasznos lett volna földrajzi mutató közlése is, hiszen a bibliográfiában feltárt témák nagy része helyhez, meghatározott földrajzi tájhoz, névhez van kötve, és a szünökölógiai kérdések gyakran földrajzi (táji) vonatkozásban is felmerülnek! E megjegyzések azonban nem csökkenthetik a bibliográfia jelentőségét. A kötet a magyar biológiai tudományok fejlődését, sokrétűségét, termékenységét, színvonalát e műfajjal is reprezentálja. Ezért egyetlen, nagyobb biológiai könyvtárral rendelkező könyvtárunk kézikönyvei közül se hiányozzék! A témakör biológus és agrárszakemberein kívül érdemes felhívni rá a biológiateanárok, szakkörvezetők, TIT-előadók figyelmét is, s ajánlható a biológiai felvételi vizsgákra, tanulmányi versenyekre készülőeknek. (Összeáll., szerk. Soó Rezső. Akadémiai, 1978. 499 l. 320,— Ft)

Csomor Tibor

a könyvtárak történetéből

Egy XVII. századi magyarországi „szakkönyvtár”

Kevés hazai szakkönyvtárról van tudomásunk a XVII. századból. Ezek egyike a neves török utazó, *Evlija Cselebi* (Evlija Çelebi) híres útkönyvében olvashatunk, amelyben egy, az ozmánok által frissen elfoglalt városban fellelhető orvosi könyvgyűjteményről tudósít. Úgy gondoljuk, érdemes felfigyelnünk Evlija Cselebi könyvének eme érdekes könyvtári vonatkozására is.

Evlija Cselebi — a költő, történetíró, útleíró — 1611-ben született Isztambulban, és ugyanott halt meg 1687-ben. IV. Murad szultán udvarában tanult és nevelkedett. Élete folyamán bejárta az akkoriban hatalmas kiterjedésű török birodalom nagy részét, és még Nyugat-Európába is eljutott.

Többször teljesített diplomáciai szolgálatot. 1660-ban és 1664-ben járt Magyarországon és Erdélyben is. Utazásairól tiz-kötetes munkát írt. Műveinek ötödik és hatodik kötete tartalmazza magyarországi tapasztalatait, ezek a részek 1904-ben és 1908-ban Karácson Imre fordításában megjelentek magyarul. Evlija Cselebi könyve olvasmányos formában ad érdekes képet a XVII. századi, három részre szakított Magyarország közállapotairól.

Az akkor már török kézen levő *érsekújvári* vár részletes leírása közben tesz említést egy bizonyos orvosi könyvtárról is, amely „Újvár várának hadiszertára”-ban található. Ezt a könyvgyűjteményt minden bizonnyal a vár korábbi gazdáit hagyták ott: „Sőt, az orvosi tudományra vonatkozó néhány ezer darab bekötött tekintélyes könyv, képes anatómiai könyvek és Ibn-Szinnának (Avicenna) Kánunja is megvan, hogy mindaz el sem mondható, le sem írható”. A szövegben említett néhány ezres kötettszámot, sajnos, feltehetően keleties túlzásnak minősíthetjük, sőt talán még a néhány száz kötetben is kételkednünk kell, de mindenesetre igen figyelemreméltó körülmény, hogy a hódoltsági területhez tartozó magyar végvár a XVII. században kis orvosi könyvtárral is rendelkezett. Jogosan feltételezhetjük, hogy más magyar várakban, kastélyokban is előfordultak kisebb, a gyógyítás célját szolgáló könyvgyűjtemények, hiszen az állandó harcok következtében igen gyakoriak voltak a súlyos sebesülések és a járványok. E könyvek tehát közvetlenül szolgálhattak gyógyítási célokat.

Batári Gyula

Egy olvasó halálára

1919. augusztus 3-án szerelt le a 19-es dandár tagjaként a Vörös Hadseregből. Leszerelő zsoldjából beiratkozott az építőipari munkások helyi csoportjába és könyvtárába. Hatvan éven keresztül igyekezett hűségesen megtartani a „munkás-tízparancsolat” első parancsolatát: Naponta legalább két órát olvass! Nem volt könnyű. Akadt olyan pillanata életének (éppen, amikor interjút készítettünk vele), amikor el akarta égetni könyveit. Csakis olyan olvasónak juthatott eszébe effajta bosszú, mint amilyen Sindulár Pál volt. (A Könyvtáros Olvasó-szerepben című sorozatában — 1976. 5. sz. — még Sümei Pál néven szerepelt. Most már, sajnos, nevén nevezhetjük.) Amikor meglátta arcunkon a döbbséget, ezt mondta még: „Olvasni azért olvasok.” Így is történt, haláláig olvasó maradt. Vajon miért akarta eltűzteni könyveit 1975-ben az a nyugdíjas kőműves, aki annak idején gyalog indult Pestre könyvet venni, mert vonatra nem volt pénze, csak könyvre? Tény: nagyon bántotta az, hogy szerinte manapság nem becsülik kellőképpen az olvasott embert, és legalább annyira az is, hogy a fiatalok nem becsülik eléggé az olvasnivalót. Valószínű, mégis csak azzal magyarázható ez a különleges indulat, hogy nála a könyv mindig másodlagos volt az olvasáshoz képest. Könyveinek végül is megkegyelmezett, az olvasáshoz pedig hű maradt, mindhalálig. (kamarás)

Szerkesztői üzenet

Dr. Varga Sándor könyvtárigazgató, Törökszentmiklós: A 3/1975. (VII. 14.) SZOT számú szabályzatnak a foglalkoztatott nyugdíjasok nyilvántartására vonatkozó rendelkezéseit a Törökszentmiklói Városi Könyvtár fiókkönyvtárában heti 12, valamint a központi könyvtárban heti 6 órában, megbízással foglalkoztatott nyugdíjas esetében is alkalmazni kell. A nyugdíjasról tehát az erre a célra rendszeresített nyilvántartó lapot naptári évenként kiállítani és vezetni kell. Ha a nyugdíjas kétféle foglalkoztatása szerinti munkáltatója azonos, mindkét alkalmazását egy nyilvántartó lapon kell vezetni. Ellenkező esetben az a munkáltató köteles a lapot kiállítani és vezetni, amelyik a nyugdíjast a naptári évben elsőként foglalkoztatja.

Az említett nyugdíjas foglalkoztatása során figyelemmel kell lenni a 17/1975. (VI. 14.) MT számú rendelet 205. §-ának arra a rendelkezésére, hogy a megbízás keretében munkát végző nyugdíjas nyugdíját minden naptári év első napjától mindaddig korlátozás nélkül kell folyósítani, amíg keresete a naptári év folyamán a 12 000 forintot nem haladja meg. Arra a naptári hónapra, amelyben a nyugdíjasnak a naptári év folyamán elért keresete a keretösszeget meghaladja, a nyugdíj folyósítását szüneteltetni kell. (A levelében említett nyugdíjas esetében — természetesen — az említett keretösszegbe mindkét foglalkoztatásából eredő jövedelem beszámít.)

Felhívjuk a figyelmét arra is, hogy a nyilvántartó lapot vezető munkáltató köteles a nyugdíjat folyósító szervhez nyolc napon belül bejelenteni, ha a nyugdíjas keresete a keretösszeget meghaladta.

Lapozgató

● A MŰVELŐDÉS, a romániai Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata idei 3. márciusi számának „Könyvtár” mellékletében (1979/1.) közzéteszi a romániai magyar könyvkiadás 1978. évi bibliográfiáját. Ez 11 hivatásos kiadó 197 és 6 intézményi, intézeti, megyei kiadó 20 könyvének megjelenéséről ad hírt. Az utóbbi, nem hivatásos kiadók könyvtermésének nagyobb része két-nyelvű munka.

● A HONISMERET idei első számának vezércikke a könyvtárak helyismereti munkájáról szól. Bényei Miklós írása kitérő, korszerű összefoglalása a témának.

● A VESZPRÉM MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI c. sorozat 13. kötete történelmi tanulmányokat publikál. Ezek sorában több könyvtártörténeti tárgyú írás is helyet kapott: *Kredics László* a veszprémi püspöki könyvtár 22 ősnymtatványának és 344 XVI. századi nyomtatványának bibliográfiáját közli; *Szűz Részó* a pápai főiskolai könyvtár történetét tekinti át, és bemutatja különleges részlegeit: az érem- és metszetyűjteményt, illetve a könyvtár gyűjteményeihez tartozó egyéb képzőművészeti alkotásokat; *Hajnóczi Gábor* a zirci apátság könyv- és műgyűjtő tevékenységének XVIII. század végi — XIX. század eleji történetéhez szolgáltat adalékokat; *Vidáné Fodor Zsuzsa* pedig a „Veszprémi Jeruzsálemhegyi Petőfi Kör” történetét ismertetve megemlékezik az 1895-ben alakult és 1949. márc. 25-ig működött egyesület könyvtári tevékenységéről is. Mivel a kötetben nincs földrajzi mutató, felhívjuk a közeli megyék helytörténetészeinek figyelmét a könyv gondos átlapozására: benne más megyékre, például Somogyra és Zalára vonatkozó fontos adatok is találhatóak.

● A MŰSZAKI BIBLIOGRÁFIA 1977-es kötetének megjelenése igazolja azokat a dicséret sorokat, amelyeket az előző, 1976-os könyvészet regisztrálása kapcsán (1978/12. sz.) frisségéről írtunk: *Jánszky Lajos* összeállításának megjelenése a tárgyévét követő másfél éven belül azt jelenti, hogy a bibliográfiát a könyvtárak idejében felhasználhatják a kurrens beszerzés hézagainak, hiányainak felderítésére is. (Műszaki Könyvkiadó 1979. 183 l. — 24 Ft. Műszaki bibliográfia 15.)

● Az ALFÖLD, Hajdú-Bihar és a Tiszántúl folyóirata áprilisi számában *A könyvtárak körül* címmel közöl szemlét, melyben *Bényei József* publicista, költő a Magyar Könyvszemle, a Könyvtári Figyelő és az OSZK Híradó utolsó számaiban napvilágot látott könyvtörténeti és helyismereti cikkeket ismerteti, de részletesen foglalkozik a Magyar Nemzetben lezajlott vitával, valamint a Könyvtárosban a közelmúltban megjelent, könyvtárosképzési kérdésekkel foglalkozó írásokkal is.

● AZ AKADÉMIAI KÖNYVKIADÁS MEGSZÜLETÉSÉNEK MÁSFÉL SZÁZADOS ÉVFORDULÓJÁVAL kapcsolatban megemlékeztünk a jubileum kiadványairól (1978/12. sz., 755. l.). Az évfordulóra azonban nemcsak az 1950 és 1977 közötti években megjelent könyvek és folyóiratok jegyzéke jelent meg, hanem a tudományos és művelődéstörténeti szempontból oly fontos akadémiai kiadványok visszamenőleges számbavétele is megtörtént az Akadémiai Kiadó A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADVÁNYAI 1828—1950. c. vaskos, 442 oldalas kötetében. E bibliográfia évenként sorolja fel a megjelent munkákat, s gazdag anyagát többféle mutatóval (cím-, sorozat-, folyóirat-, tárgy- és névmutató) is feltárja.

● KÁRPÁTI LÁSZLÓ: A BARCSI ÓSBORÓKÁS MADÁRVILÁGA c., a híres tájvédelmi körzetben élő 114 madárfaj előfordulását feljegyző, gazdagon illusztrált füzet a „Somogyi Almanach” sorozat 30. kiadványa (52 l. — 18 Ft). *A Kanyar József* levéltárigazgató által több mint húsz éve szerkesztett sorozat egyik legértékesebb helyismereti kiadványunk, melynek érdekességét az adja, hogy nemcsak történelmi, természettudományos és néprajzi, hanem irodalmi és művészeti témájú munkákat is közrebocsát, mégpedig országos érdeklődésre érdemes publikációkat. Például a *Rippl-Rónairól*, *Vikár Béláról*, *Vaszary Jánosról*, *Berzsenyiről* szóló írásokon, *Takáts Gyula*-verseken kívül itt jelent meg először *Illyés Gyulának Az éden elvesztése* című oratóriuma és *Erdélyi Zsuzsa Hegyet hágék, lőtöt lépék...* c., archaikus népi imádságokat tartalmazó gyűjtése is. A kiadványok egy része még kapható a Somogy megyei Levéltárnál, érdemes hát a 30. füzet végén található felsorolást átnézni.

● Az NDK-BELI FREIBERG VÁROS KÖZGYŰJTEMÉNYEIRől közös tájékoztatót, kalauzt adott ki a bányászati akadémia tudományos információs központja. A levéltárak, könyvtárak, információs intézmények és múzeumok legfontosabb adatain kívül a könyvkereskedésekkel kapcsolatos főbb tudnivalókat is tartalmazó, szép kiállítású, illusztrált füzet a magyar városok közgyűjteményeiről szóló hasonló kalauzok kiadására is példát szolgáltat.

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 4., áprilisi számában Schiff Ervin nyugat-európai szakfolyóiratok cikke alapján foglalkozik a gépi adattárak on line üzemmódú használatának olyan kérdéseivel, mint a szolgáltatások hozzáférhetősége és az igénybevétel fejlődése, a használati költségek alakulása, a számítógépes információ hálózatok működése, a felhasználók keresési szokásai és oktatásuk, a nyomtatott szakirodalom-kutatási kiadványok, illetve a mágnesszalagok beszerzésének szükségessége az on line szolgáltatások igénybevételének növekedésével és tökéletesedésével. A szerző megállapítja, hogy az on line adatbázisokra támaszkodó szelektív információterjesztés és retrospektív irodalomkutatás az elmúlt tíz évben a távközlési hálózattal együttműködő számítógépes rendszerekre alapozva közhasznú tájékoztatási szolgáltatássá vált, melynek olyan előnyei vannak, mint például az új szakirodalmi információkról való megközelítőleg teljes tájékoztatás, a gyors hozzáférés a gépi adattárak bő választékához (mégpedig csökkenő keresési költségekkel). Mivel azonban a jelenlegi technikával a felhasználói igényeknek csak egy része elégíthető ki, a rendszert tökéletesíteni kell, mind a jelenleginél sokrétűbb információ szolgáltatások kifejlesztésével, mind az adatbázisok és -hálózatok egységesítésével, mind pedig olyan adatbázis-hálózat kialakításával, amelyben a bibliográfiai és a faktográfiai információk egyaránt és egységes rendszerben érhetők el. A TMT többi cikke külföldi szerzőktől származik: az egyikben például a tudományos információ fogalmát vizsgálja H. Engelbert, aki a szovjet és a német meghatározások összevetése után saját definíciót ad, és a tudományos információ helyét is kijelöli a társadalmi információk rendszerében. — A tudományos, műszaki, gazdasági és társadalomtudományi információ jelentőségének növekedését mutatja, hogy olyan országokban is létrejöttek szervezetei és intézményei, amelyekről azt hihetnénk: az életnek egészen más jellegű problémái foglalkoztatják a társadalmat. Ilyen szempontból érdekes R. Aubrac UNESCO tanácsadó vietnami beszámolója, melyet egy francia dokumentációs folyóiratról vett át a TMT.

A KÖNYV ÉS NEVELÉS 2. számának szorosabban vett könyvtári cikkei általános iskolai könyvtárakról szólnak. A Ba-

ranya megyei szakfelügyelő, Dorsics Györgyné írása egyszerre beszámoló a területi könyvtári helyzetéről, problémáiról — és ötletgyűjtemény az iskolai könyvtárak szakszerű munkájához. A tanításhoz szükséges könyveket immár szinte valamennyi baranyai iskolának sikerült beszereznie; az elmúlt 5—6 évben a könyvtárosok és a tanárok részesezése a könyvajánlásban, illetve a tanulók könyvvásárlásában 19 százalékról 51 százalékra nőtt, a legtöbb helyen az olvasóvá nevelés tantestületi üggyé vált, és tervszerű a könyvtárfejlesztés is; a szaktantermek nagy részében helyet kaptak a tárgy tanításához szükséges könyvek, az olvasótermek száma viszonylag gyorsan szaporodik, s a legjobb iskolákban minden szaktanár évente legalább egyszer a könyvtárban tart órát. Amit nem sikerült megoldani: A szaktantermi könyveknek nem szánnak megfelelő szerepet a tanórákon, s ha mégis, csak a legjobb tanulók kapnak könyvhasználatot összefüggő feladatot; az olvasóvá nevelés nem illeszkedik szervesen a teljes pedagógiai tevékenységbe, nem vált általánossá a könyvek útján történő ismeretszerzés; a tanulók olvasmányélményeit a nevelő meghallgatja, de osztályzatot még mindig csak a tankönyv szövegének felmondásáért ad, s nem jelöl ki olyan feladatokat sem, amelyek csupán a könyvtárban oldhatók meg jól. — A folyóirat ismét megszólaltat egy iskolaigazgatót: e számban Kerek Lajos, a létavértesi általános iskola munkájának irányítója számol be könyvtárának imponáló fejlődéséről (főhivatású könyvtáros alkalmazása, több mint 12 ezer kötetes állomány, 127 könyvtári foglalkozás egy évben, tanulónként évi 19 kötet kölcsönzése, könyvtári híradó kiadása stb.), s szavainak hitelét egy ötödik osztályos történelemóra forgatókönyvének közvételével is erősíti.

AZ OSZK HÍRADÓ idei 1—2., összevont számának átnézése után a gondok maradnak meg legélesebben az olvasó emlékezetében. Ugyanis ilyen súlyos megállapítások vezetnek be a Széchényi Könyvtár 1979. évi munkatervét: „A budavári építkezés befejezésének közel évtizedes elhúzódása következtében ... a könyvtár működési feltételei olyan mértékben romlottak, hogy az általános helyhiány és az ebből következő átrakodási, szállítási szükségletek miatt a nemzeti könyvtár egyik leglényegesebb funkciójának — a patriotika-anyag megóvásának

— a felelősségteljes ellátása mai körülményeink között már nem biztosítható. Dokumentum-állományunk jelentős részének állaga oly mértékben romlik, hogy a jövő olvasójának érdekében a nemzeti könyvtári feladatkör szemszögéből másodlagos jelentőségűnek minősíthető olvasói igények kielégítését és a kevésbé fontos tájékoztatósi, reprográfiai szolgáltatások nyújtását szükségszerűen korlátozni kényszerülünk. Ezekhez, a belső helyzetből fakadó gondokhoz a központi szolgáltatások működését gátló, a nemzetközi gazdasági viszonyok romlásából következő nehézségek is járulnak, amelyekről a híradó másik közleményéből, a tavaly dec. 14-én tartott könyvtárközi kölcsönzési szakértői értekezletről írt beszámolómból értesülünk: A külföldi könyvtárak felemeltek a másolatok árát, illetve külön postaköltséget, csomagolási és számlázási díjat számítanak fel; ez utóbbiak egy-egy küldemény esetében 50—200 forintos többletköltségre rúgnak. Néhány nagy szolgáltató központ kölcsönzési díjat számol fel, egy-egy kölcsönzésért 50—136 forintot. — Az OSZK Híradó e számának egyéb közleményei sorában nekrológokat (Goriupp Alizról, Sallai Istvánról), a párt-, a KISZ- és a szakszervezet beszámolóit, munkaterveit, valamint a nemzeti könyvtár életének egyéb megnyilvánulásait regisztráló hosszabb-rövidebb írásokat olvashatunk.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓ, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „közönye” 1979/1. jelzésű, január—márciusi számában érdekes formáját választotta a Tanácsköztársaságról való megemlékezésnek: hasonmásokat közöl a könyvtárról szóló korabeli plakátokról, újságcikkekről és „A Tanácsköztársaság Könyvtárügye” c. folyóirat közleményeiről. (Ez volt az 1919-es könyvtárügyi politikai megbízottak hivatalos lapja.) Az összeállítás minden ünnepi cikknél izgalmasabb olvasmány, a 60. évfordulóhoz méltó megemlékezés. Egyébként a híradónak ez a száma is az utóbbi évek szerkesztési gyakorlatának megfelelően rengeteg rövid írást és híradást tartalmaz, színes kaleidoszkópja a központi könyvtár és a hozzá tartozó hálózat életének, sőt helyel-közzel a főváros szakszervezeti könyvtárainak életéből is felvillant képeket. Mi a szám gazdag tartalmából három cikkre hívjuk fel a figyelmet: A híradó folytatja a régi munkatársak visszaemlékezéseinek közlését, s ezúttal *Dobos Piroskát* szólaltatja meg; a könyvtár új központi épületének tervezési munkálatairól *Maruszki József* számol be (a 22 ezer négyzetméter alapterületűre tervezett épület tanulmánytervében a BUVÁTI két elhelyezési változatra dolgozott ki megoldási javaslatot:

az egyik külterületi telepítéssel számol, a másik a Kálvin térivel); s igen tanulságos a budapesti tanácsai mozgókönyvtárak munkáját elemző cikk is, amelyből kiderül, hogy 1976-ban 100, 1977-ben 67, 1978-ban pedig 91 napon nem tudott kölcsönözni a két FSZEK-bibliobusz — az olvasók száma azonban e zavarok ellenére is emelkedett az elmúlt három évben, mégpedig 2956-ról 3138-ra.

A TOLNAI KÖNYVTÁROS idei első száma igen tartalmas és érdekes annak ellenére, hogy nagy részét a számvetések, szöveges beszámolók és statisztikai táblázatok, valamint a munkatervek, továbbá felülvizsgálati jelentések alkotják. Ezekből életszerű kép rajzolódik ki a megyei könyvtár és hálózata, a szakszervezeti könyvtárügy, a dombóvári városkörnyéki könyvtári szervezet, valamint a közös fenntartású tanácsai és iskolai könyvtárak helyzetéről, gondjairól, az országos figyelem fókuszába került Tolna megyei „integrációs” törekvések, modellkísérletek fejleményeiről. A hasonló helyzetben levő megyéknek mindenesetre érdemes tanulmányozniuk — az előzőkkel együtt — ezt a híradószámot is! Mi a statisztikai táblázatoknak a könyvtárak alapterületére vonatkozó adataira figyeltünk fel, amelyek szintén tanulságosak, s az utóbbi években bekövetkezett nagy fejlődésről tanúskodnak. Bár a statisztikák bizonyos, általunk érdekesnek vélt összefoglaló adatokat nem tartalmaznak, mi kiszámítottunk néhány átfogó mutatót, s ezeket közre is bocsátjuk, hogy más megyék összevethessék őket a saját hasonló adataikkal. Íme: a megye tanácsai könyvtárainak átlagos alapterülete 85,9 m²; a megyei, a városi és a járási könyvtárakat nem számítva pedig 56,5 m², ami szintén jó eredmény, lényegesen magasabb az országos falusi átlagnál. A megyei, a városi és járási könyvtárak alapterületi átlaga 637 m²; s ha ebből a adatból a megyei könyvtárét leszámítjuk, még mindig 596,5 m²-es átlagot kapunk (Bonyhád, Dombóvár, Paks, Tamási) — ezt az értéket a megyék többsége szívesen elfogadná! A falusi adatokban — mint mindenütt az országban — sok a szélsőség. (A bonyhádi járásban 47, a dombóvári városkörnyéki településeken 35, a paksi járásban 55, a szekszárdiban 60, a tamásiban pedig 81,4 m² a falusi átlag.) A legközelebbi megyei összesítésben szívesen látnánk a nyitvatartási idők feltüntetését is, ezek közlése segítené a teljesítmények hitelesebb értékelésében, s minden bizonnyal hozzájárulna a szélsőségek kiegyenlítéséhez: serkentené a tanácsokat, továbbá fogódzókat adna a felülvizsgálati munka kezébe is.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A CANDIDE Leonard Bernstein-féle musical változatának szövegkönyvét adta ki a szolnoki Szigligeti Színház és a Verseygy Ferenc Megyei Könyvtár „A szolnoki Szigligeti Színház másora 1978—1979” c. sorozat kilencedik köteteként. A Voltaire művéből készült zenés darabot április 13-án mutatta be a színház, s az előadás szövegkönyvének díszlet- és jelmeztervezői példányát sokszorosította 400 példányban a megyei könyvtár. A kiadvány érdekességét növelik, és a darabral kapcsolatos ismeretek bővítését szolgálják az olyan kiegészítések, mint például az eredeti regény részletei — Gyergyai Albert fordításában —, a Voltaire- és Bernstein-bibliográfia, valamint az 1956-os Broadway-darabbal, a musical első változatával, annak sorsával foglalkozó írás.

KUNFFY LAJOS (1869—1962) somogyi festőről állított össze ajánló jegyzéket a Kaposvári Megyei Könyvtár abból az alkalomból, hogy a matuzsálemi kort megért művész képtárrá alakított somogytúri műtermét május 20-án megnyitották az érdeklődők számára. *Magyar Józsefné* 500 példányban sokszorosított munkája először a több mint hetvenéves művész-pálya állomásait idézi fel, majd Kunffy Lajos írásait veszi sorra, végül a róla szóló irodalomból, kritikákból nyújt csaknem 50 tétel-les válogatást.

AZ ÜNNEPI KÖNYV-HÉTRE a megyei könyvtárak által kiadott meghívó-sorozatok között több olyan is van, amely röviden bemutatja az író és felsorolja munkáit. Rövidebb-hosszabb bibliográfia egészíti ki a *Baranya*, a *Hajdú-Bihar*, a *Komárom és a Zala megyei könyvtár meghívóit*.

A KORSZERŰ MUNKA-SZERVEZÉSI MÓDSZEREKről szól az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ „A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven” című ajánló bibliográfiai sorozatának 95. füzeté. A 133 tételű, az elmúlt hat év legfontosabb szakirodalmi termését számba vevő, annotált bibliográfia anyagát a szerkesztő, *Szabó Bendegúz* hét témacsoportban tárja fel, s a csoportokon belül fordított időrendben írja le a témába vágó könyveket, könyvrészleteket, folyóiratcikkeket.

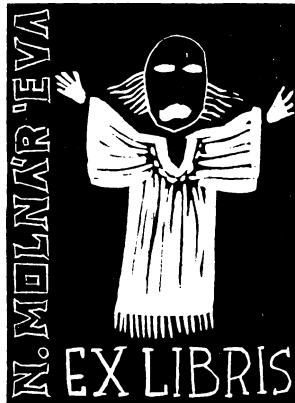
SCHUBERT-BIBLIOGRAFIÁT jelentetett meg 300 példányban, sokszorosításban a Szekszárdi Megyei Könyvtár. *Marosi Gáborné* összeállítása a rövid életrajzi bevezetés után a könyvtár zeneműtárában megtalálható Schubert-lemezeket, kottákat és a zeneköltőről írt könyveket sorolja fel, az anyagot műfajok szerint, ezeken belül pedig a címek betűrendjében csoportosítva.

SIPKAY BARNÁRól, a fiatalon elhunyt nyíregyházi íróról jelentetett meg életrajzi bibliográfiát a Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, bibliográfiai füzet-sorozatának nyolcadik

kiadványként. *Somogyi Jolán* 300 példányban sokszorosított, 64 oldalas összeállítás teljességre törekszik: a mindössze 12 alkotói évet felölelő életmű produktumaiból először a 12 önálló kötet címléírását közli a kötetekről szóló ismertetések felsorolásával, majd *Sipkay Barna* folyóiratokban, napilapokban megjelent 128 szépirodalmi jellegű írását veszi számba, végül újságírói munkásságának termékét: 410 cikket, riportot, tárcát, kritikát. E munkák címléírásai ugyanúgy időrendben következnek egymás után, mint a *Sipkay Barna* életéről, munkásságáról szóló harmadik rész 18 tétele. A gondosan összeállított bibliográfiát a tételszámokra utaló részletes szak-(műfaji) mutató és a szépirodalmi művek betűrendes mutatója zárja.

KÖNYVTÁRI KALAUZT adott ki a Salgótarjáni Megyei Könyvtár és a Somogy megyei Kórház-Rendelőintézet orvosi könyvtára. Mindkettő sokszorosításban jelent meg 2000, illetve 500 példányban. A Balassi Bálint Megyei Könyvtár tájékoztatója szépen illusztrált, 28 haránt oldalas kiadvány, de a kaposvári kórház egyszerűbb, mindössze háromleves leporellója is tartalmazza a legfontosabb könyvtárhasználati tudnivalókat.

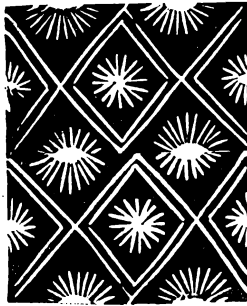
MÓRA-BIBLIOGRÁFIA jelent meg „Ajánló jegyzék a kiskunfélegyházi Petőfi Sándor Városi Könyvtár Móra gyűjteményéből” címmel, sokszorosításban, 600 példányban. *Urbán Miklósné* összeállítása 119 tételben, annotációk nélkül sorolja fel Móra műveinek különböző kiadásait, a Móráról szóló munkákat, legfontosabb tanulmányokat, valamint három személyi bibliográfiát.

ISMERKEDJ A FELNÖTTEK SZÉPIRODALMÁVAL! címmel 1500 példányban sokszorosított ajánló jegyzéket adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A Benkóné Bartha Ilona és egy munkaközösség által összeállított bibliográfia célja — mint az előszóban Janikovszky Éva írja — „az olvasó gyerekek olvasó felnőttekké nevelése” —, s arra is hivatott, hogy felváltsa Bikácsi Lászlóné 1970-ben megjelent „Válogatás a felnőttek szépirodalmából” című jegyzékét, nagyobb választékot kínáljon a gyermekkönyvtárak 13—15 éves olvasóinak. A bibliográfia több mint 500 prózai alkotás címléírását közli, annotációk nélkül, egyetlen betűrendben. (26 l. — 2 Ft)

A MÓRICZ ZSIGMOND olvasónapló-pályázat fűzetét 2000 példányban, sokszorosításban bocsátotta közre a Nyíregyházi Megyei Könyvtár. A négy szerv által meghirdetett pályázat olvasónaplója a pályázati tájékoztatón kívül az elolvasásra javasolt 10 mű annotált címléírását közli, és mindegyiknél helyet hagy a négy ellenőrző kérdésre adandó válasznak is. A tetszetős címlappal megjelentetett fűzetet összeállította, Munkácsy Lászlóné Móricz-idézetekkel, vallomásokkal zárja.

MÓRICZ ZSIGMOND-élmékeket rendezett és kiállítását mutatott be május 11-én az irodalmi hagyományok ápolásában hosszú ideje kitűnő, országos hírnév rendezvényeiről nevezetes váci Híradástechnikai Anyagok Gyára, illetve annak közművelődési bizottsága és könyvtárosa, *Petővári Gyula*. A bizottság és más helyi szervek által kibocsátott díszes meghívó egyik oldalán 60 tételes bibliográfia található a legjelesebb Móricz-művek első kiadásairól.

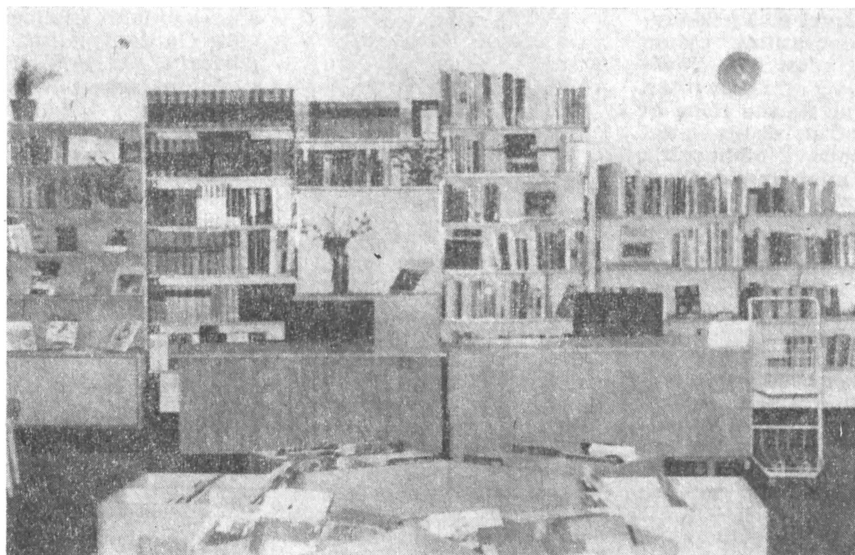

ORVOSI FOLYÓIRATOK BIBLIOGRÁFIÁJÁT adta ki a kaposvári Dr. Arató Miklós Orvosi Könyvtár. *Kozma Zoltánné* sokszorosításban közzétett összeállítása a Somogy megye négy kórházának orvosi könyvtáraiba járó, körülbelül 250 folyóirat címét sorolja fel 28 csoportban, s feltünteti a kiadás helyét is, betűrendes mutatójában pedig utal a szaklap nyelvére és leltőhelyére.

A PIACMEGISMÉRÉS CÉLVIZSGÁLATAI címmel 600 példányban sokszorosított kötetet adott ki az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. *Dr. Szabó László* munkájának főbb fejezetei a változó környezetben alkalmazott vállalati piacpolitikával, a piaci információk rendszerrel, piackutatással és piaci előrejelzéssel, a piacbefolyásolás, a reklámozás módszereivel, hatékonyságával, vásárlási szokásokkal, vásárlókutatással, valamint külföldi tapasztalatokkal (a piackutatás szervezése, kiállítási információk, prospektusok, áruházi katalógusok vizsgálata stb.) foglalkoznak. (281 l. 70 Ft)

JÚNIUS 1-IG A SZERKESZTŐSÉGBE ÉRKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; STATISZTIKAI ADATTÁRAK: *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár,*

12-es galéria. Magyar József kiállítása. [Kiállítási katalógus ajánló bibliográfiával]; *Gazdaságpolitikai Tájékoztató* 33. [1979] (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Gyarapodási jegyzék 1978, második felév* 2. (Állami Gorkij Könyvtár, Kotta- és hanglemeztár); *Információ a könyvtári és információs munka eszközzeiről és berendezéseiről* (1979/3. sz.) 3. *Reprográfia*. Tartalma: Katalóguscédula-sokszorosító Mini-Graph Modell 120, Átnyomó (stenciles) sokszorosító Gestetner 425 s, Elektrosztatikus másoló Minolta EG 301, Rex-Rotary 5080, Nashua 1220—S; *Irodalomkutatások. Az általános és nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1979. május*. (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könygyarapodás 1978. 3—4. negyedév* (MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont. Könyvtár); *Könyvtári tájékoztató 1979. június* (Nagyközségi-Járási Könyvtár. Edelény); *A Szakszervezeti Szemle analitikus feltárása. 1978.* (Vas megyei SZMT Központi Könyvtár); *Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A” sorozat. Referátumok 1979/5., „B” sorozat.* *Bibliográfia 1979/5.* (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtár); *Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból. 1979. április* (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Tájékoztató jegyzék vezetők számára. 4. sz. 1979. április* (Hajdú-Bihar m. Könyvtár, Debrecen); *Újabb külföldi szerzemények (tudományos és ismeretterjesztő művek). 1978/4. sz. október—december.* (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *UNESCO kiadványok 1976—1977.* (Magyar UNESCO Bizottság — Országgyűlési Könyvtár). — *Pest megyei könyvtárak 1978. évi főbb statisztikai mutatói.* [Pest m. Művelődési Központ és Könyvtár].

MERABONA

könyvtári bútorcsalád

Rilánózott és festett kivitelben

Széles skálájú színválaszték

Gyártja és forgalomba hozza :

TÖVÁLL, SZANY

Ügyintéző: Németh László

Postacím: 9317 Szany, Szabadság u. 1.

**A berendezési tárgyakat helyszínre szállítjuk
és beszereljük.**

Díjtan berendezési tanácsadás.

GONDA ZOLTÁN
könyvjegyeiből
és egyéb
grafikáiból
(Cikkünket lásd
a 428. oldalon)

